

T. C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ
SIĞINMACI ERGENLERİN YAŞADIĞI PSİKOSOSYAL
SORUNLAR VE SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK AİLENİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rana ANATI

(Y1716.010007)

Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı

Aile Danışmanlığı Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi. Cemre ERCİYES

EKİM 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Enstitümüz Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Danışmanlığı Tezli Yüksek Lisans Programı Y1716.010007 numaralı öğrencisi Rana ANATI'nin "TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACI ERGENLERİN YAŞADIĞI PSİKOSOSYAL SORUNLAR VE SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK AİLENİN ROLÜ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 02.09.2019 tarih ve 2019/11 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Tezli Yüksek Lisans tezi 03.10.2019 tarihinde kabul edilmiştir.

	<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
ASIL ÜYELER				
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi	Cemre ERCİYES	İstanbul Aydın Üniversitesi	
1. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Melek İPEK	İstanbul Aydın Üniversitesi	
2. Üye	Prof. Dr.	Ahmet ŞİRİN	Marmara Üniversitesi	
YEDEK ÜYELER				
1. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Mustafa Poyraz KOLLUOĞLU	İstanbul Aydın Üniversitesi	
2. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Neşe ŞAHİN TAŞĞIN	Maltepe Üniversitesi	

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “ **TURKIYE’DEKİ SÜRİYELİ SIĞINMACI ERGENLERİN YAŞADIĞI PSİKOSOSYAL SORUNLARI VE AİLENİN DESTEK ROLÜ**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (4/10/2019).

Aileme ve Eşime

ÖNSÖZ

Çalışmanın fikir aşamasından sonuçlanmasına dek emeği geçen tüm arkadaşlarıma, Özellikle yurttaki çalışma odasında arkadaşım Areen Natşehye; İstanbul Aydın Üniversitesi Aile Danışmanlığı ABD Yüksek Lisans Programı'ndaki tez danışmanım Dr. Jade Cemre Erciyes'e; çok sevdiğim aileme, En başta da bana fedakârca destek olan sevgili kocam Mohammed Akkila'ya; Araştırmanın yapıldığı ortaokulun tüm yönetici, öğretmen ve öğrencilerine teşekkürlerimi sunarım.

Ekim 2019

Rana Anati

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. TEORİK ÇERÇEVE.....	5
2.1 Ergenlik Tanımları.....	5
2.2 Ergenlik Döneminin Özellikleri.....	5
2.2.1 Ergenlik döneminin psiko-sosyal özellikleri.....	5
2.2.2 Ergenlik döneminin sosyal gelişim özellikleri.....	7
2.2.3 Ergenlik döneminin fiziksel gelişim özellikleri.....	8
2.2.4 Ergenlik döneminin zihinsel gelişim özellikleri.....	9
2.2.5 Ergenlik döneminin duygusal ve cinsel gelişim özellikleri.....	9
2.3 Ergenlik Dönemi Açıklayan Kuramlar.....	10
2.4 Ergenlik Döneminin Modelleri.....	14
2.5 Ergenlerin Genel Özellikleri.....	14
2.6 Ergenlik Döneminde Yaşanılan Sorunlar.....	16
2.7 Ergenlerin İhtiyaçları.....	18
2.8 Ergenlikte Kimlik Bunalımı.....	21
2.9 Aile.....	22
2.10 Aile Tanımları.....	23
2.11 Aile Türleri.....	23
2.12 Ailenin İşlevleri.....	24
2.13 Ailenin Özellikleri.....	26
2.14 Aileyi Ele Alan Kuramlar.....	26
2.14.1 Yapısal işlevselci teori:.....	26
2.14.2 Sembolik etkileşim teorisi.....	27
2.15 Ailede Çocuklar.....	27
2.16 Ailenin Ergenle İletişiminin Önemi.....	29
2.17 Aile İçi İletişim Eksikliğinin Sebepleri.....	32
2.18 Ergenin Anne ve Babasıyla İletişimi:.....	33
2.19 Göçmen, Mülteci, Sığınmacı ve Geçici Koruma Altında Kavramları.....	32
2.20 Göç.....	30
2.21 Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaşadığı Sosyal Sorunlar.....	36
2.22 Göç ve Suriyeliler.....	37
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	41
3.1 Araştırmanın Amacı/Önemi.....	42
3.2 Araştırmanın Yöntemi ve Teknikleri.....	42

3.3 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	43
3.4 Araştırmanın Veri Toplama Aracı.....	45
4. BULGULAR: ERGENLERİN PSİKOSOSYAL SORUNLARI.....	47
4.1 Arkadaş ve Okul İlişkileri.....	47
4.1.1 Arkadaşların olumlu etkisi.....	48
4.1.2 Arkadaşların olumsuz etkisi.....	50
4.2 Öz ve Gelecek.....	54
4.3 Okul ile İlgili Sorunlar.....	60
4.4 Suriyeli Gençlerin Türkiye'deki Sosyal ve Kültürel Adaptasyonu.....	62
4.5 Psikolojik Olarak Yabancılaşmış Hissetmek.....	66
4.6 Ötekileştirme Hissi/Sosyal Dışlanma.....	67
4.7 Ekonomik Sorunlar.....	69
5. BULGULAR: SURİYELİ GENÇLERİN YAŞADIĞI SOSYAL VE PSİKOLOJİK PROBLEMLERDE AİLENİN ROLÜ.....	73
5.1 Aile ve Ergen.....	74
5.2 Aile İçindeki İletişim ve Haberleşme.....	78
5.3 Aile İçi Roller.....	80
5.4 Ergen ve Babanın Yokluğu.....	81
6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA.....	87
KAYNAKLAR.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	101

TURKİYE'DEKİ SURIYELİ SİĞİNMACI ERGENLERİN YAŞADIĞI PSİKOSOSYAL SORUNLAR VE SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK AİLENİN ROLÜ

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye'deki Suriyeli ergenlerin yaşadığı göç sonucu psiko-sosyal sorunları açıklayabilmek ve ergenlerin ailelerin sosyal destek rolünü aydınlığa kavuşturmak amacıyla ortaya koyulmuştur. Çalışmada ergenlik dönemi ve bu dönemde ergenin yaşadığı sorunlar, aile kavramları, aile ile ilgili konuları ve göç kavramları ele alınmıştır. Elinizdeki çalışma, İstanbul'daki bir ortaokulda, 15-18 yaşındaki Suriyeli ergen ile yürütülmüştür. Çalışma nitel araştırma desenine uygun olarak yapılmış, veriler derinlemesine görüşme aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme soruları iki bölüme ayrılmış, birinci bölümde psiko-sosyal sorunlar, ikinci bölümde ailenin destek rolü üzerinde durulmuştur, Birinci bölümde analizin ilk eksenini oluşturan Suriyeli ergenlerin psiko-sosyal sorunları yedi başlık halinde ele alınmıştır. Bunlar; ergenin arkadaşlarıyla ilişkisi, ergenin kendisi ve geleceği hakkındaki düşünceleri, okulla ilgili problemler, Türkiye'de Suriyeli ergenlerin yaşadığı sosyal ve kültürel adaptasyon, ergenlerin başka bir ülkede yaşama sonucu oluşan psikolojik yabancılaşma hisleri, ötekileştirme hissi/sosyal dışlanma ve sosyo-ekonomik sorunlardır. İkinci analiz bölümünde aile içi ilişkilere aile içindeki iletişim ve haberleşme, aile içi roller, ergen ve babanın yokluğu başlıkları altında odaklanılmıştır. Yirmi katılımcının ifadelerinin analiz edilmesi, bize, Suriyeli ergenlerin yaşadığı ergenlik ve göçle ilgili birçok psiko-sosyal sorunun varlığını ve ailenin ergenleri desteklemedeki rolünü göstermektedir. Verilere göre, ergenlerin cinsiyet ve ekonomik durumuna göre yaşadığı sorunların farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kalimeler: *Sığınmacı, Göç, Aile, Ergenlik Dönemi.*

**PSYCHOSOCIAL PROBLEMS EXPERIENCED
BY THE SYRIAN TEENAGERS REFUGEES IN TURKEY
AND THE ROLE OF THE FAMILY AS A SOCIAL SUPPORT SYSTEM**

ABSTRACT

The aim of this study is to identify the psychosocial problems of the Syrian adolescents who live under temporary protection in Turkey and the role of the family, this study deals with adolescence problems, family concepts, family issues and family immigration. The present study was conducted with 15-18 year-old Syrian adolescents at a secondary school in Istanbul. Due to the qualitative method of the study, interview tool was used as data collection tool. The interview questions were divided into two parts: the first section focused on psychosocial problems, the second section focused on the supportive role of the family, The first part deals with the psychosocial problems of the Syrian adolescent, which is the first axis of the analysis, under seven titles. These titles are: The adolescents' relationship with friends, adolescent thoughts about future and essence of adolescence, school-related problems, social and cultural adaptation for Syrian adolescents in Turkey, adolescents' psychological alienation caused by living in another country, othering feeling and socio-economic problems. As for the second analysis section focusing on family relations, consists of communication within the family, social roles in the family and the absence of the adolescent's father. The analysis of the statements of twenty participants, shows us the existence of many psychosocial problems related to adolescence and migration of Syrian adolescents and the role of the family in supporting adolescents. According to the data collected, it was determined that the problems experienced by adolescents differ according to gender and economic status.

Key Words: *Regugees, Migratin, Family, Adolescence.*

1. GİRİŞ

Ergenlik, birçok araştırmacının tartıştığı konulardan biridir. Bazı araştırmacılar bunu normal bir büyüme dönemi olarak görüyorken bazıları ise ergenliği insan hayatında meydana gelen farklı değişiklikler sebebiyle özel bir dönem olarak görmektedir. Ergenlik, hem bireyin kendi hayatında hem de etrafındaki insanların yaşamlarında önemli bir dönemdir. Ergenlik, çocuğun erişkinliğe geçişi ile ayırt edilmiş kritik bir dönemdir. Ayrıca fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal açıdan çocuğun her düzeyde büyümesi ile karakterize edilmiş bir dönemdir, bu safhada çocuğun kendini tanımlama aşaması aile ve toplumda başlamaktadır.

Ergenlik, bireyin yaşamında bir geçiş aşamasıdır ve bu aşamada kişinin hayatında bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olur, büyümenin birçok göstergesi bu aşamada ortaya çıkar. Ergenlik, ergenin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimi ile karakterize edilmiştir. Bu dönemde ergenin hayatını ve toplumdaki aktif bir kişi olarak kendisini etkileyen bazı güçlüklerle maruz kaldığı görülmektedir. Belki de bu aşamadaki zorlukların kaynağı, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş aşaması veya gençlerin dünyasından yetişkinlerin dünyasına geçiş olmasıdır (Almuhareb ve Alnaim 2003), dolayısıyla ergeni etkileyen birçok iç çatışma yaşanır; ergen, karşılaştığı sorunları çözmek zorunda kalır, bu aşamada arkadaşlarından veya ailesinden yardım isteyebilir, sorunlarını çözememesi, yaşamının her yönünü etkiler. Hiç kuşku yok ki, bu sorunların ekonomik, sosyal ve hatta politik de dâhil olmak üzere farklı nedenleri vardır, dolayısıyla bir ergenin yaşadığı çevre hayatı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Buna ek olarak yaşadığı ülke veya yerin mevcut durumunun da ergenin yaşamı üzerinde farklı etkiler vardır. Bireyin sosyal çevresi, kişiliğini şekillendirmekte, davranış kalıplarını belirlemekte ve hayatının devamı için gerekli bilgi, deneyim ve sosyal becerileri sağlamak yâda farklı dış yaşam durumlarıyla yüzleşmesini sağlamakta çok önemli bir rol oynamaktadır (Aljundi 2010).

Ergenlik döneminde, toplumsal, psikolojik ve fizyolojik her düzeyde değişim veya büyüme aşaması olduğundan, bu değişim bireyi ve sosyal çevresini, özellikle de yaşadığı ailenin davranışsal ve duygusal biçimlerini etkilemektedir. Ergenler, içinde

yaşadıkları ailenin ayrılmaz bir parçasıdır, ancak bu aşamada karşılaştıkları değişimler nedeniyle kendilerini yalnız hissedebilir ya da başkasının desteğine ihtiyaçları olabilir. Ergenlik döneminden önce ergen, ailesinin sağladığı şefkat, merhamet, kabul ve koşulsuz sevginin yanı sıra yiyecek, içecek ve giyim gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak bakımından ailesine tamamen bağımlıdır. Aile, bireyin daha büyük bir topluma taşınmadan önce yaşadığı ilk topluluktur ve bu nedenle, kişinin aileden öğrendiği farklı değerler ve davranışlar sonucunda yetişmesinde büyük rol oynar. Birey, ergenlik de dâhil olmak üzere hayatını etkileyen çeşitli gelişim aşamalarından geçer. Ergenlik, bir insanın hayatında, gelecekteki yaşamını etkileyen aşamalardan biridir. ve ergenin geçtiği aşamaların önemini ve hassasiyetini tanımakta ergenin yaşadığı değişiklikleri anlamaya çalışarak ailenin rolünün önemini görebiliriz. Aile, bu dönemde önemli bir rol oynamaktadır. Ergenin hayatında yaşadığı problemlerle, arkadaşlarıyla ya da içinde yaşadığı sosyal çevre ile ilgili problemlerle yüzleşmesine ve çözmeye çalışmasına yardımcı olmaktır. Ailenin en önemli rolü, ailenin üyelerini maruz kalabilecekleri her türlü tehlikeden korumaktır. Bu nedenle onlara güvenlik sağlamak, üyelerin arasında sevgi ve saygıyla dolu rahat bir atmosfer yaratmak onlar için önemli bir ihtiyaçtır. Aile bireyleri, arasında ya da bireyler içinde yaşadıkları çevredeki sosyal ilişkilerinde sorunlara maruz kaldıklarında ailenin dinamikleri de etkilenir. Ailenin maruz kalabileceği tehlikeli sorunlardan biri de buldukları yerden başka bir yere göç etmeleridir.

Bu tür durumların ortaya çıkması, uzmanlardan yardım alınmadığı takdirde aile üyelerinde ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Burada, doğduğu ülkeden başka bir ülkeye taşınan göçmenlerdeki farklı göç etme etkilerini işaret edebilirim. Yerinden edilerek başka beldelere taşınmış ve hayatlarının farklı alanlarında onları etkileyen birçok sosyal ve psikolojik problemle karşı karşıya kalan çok sayıda çocuk vardır. Zira ülkelerinin yaşadıkları savaşlar sonucunda yerinden edilmiş ve korunmalarını garanti eden başka bir ülkede yaşamaya zorlanmış birçok aile vardır. 2011 yılında Suriye'de gerçekleşen iç savaş, milyonlarca Suriyelinin Türkiye dâhil çeşitli Avrupa ülkelerine taşınmasına neden olmuştur. Türkiye'de 2011'den bu yana savaş nedeniyle Türkiye'ye Suriye'den gelen yaklaşık 3.550.000 göçmen vardır. Bunlardan yaklaşık 230.000'i çadır ve konteyner şehirlerinde karşılanıyor. Yaklaşık 3.320.000'i ise hala kendi yetenekleri ve devlet yardımı ile Türkiye'deki 81 şehre dağılmış hayatlarını yaşamaktadırlar (Özcan ve Taş 2018, 36).

Bu araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın girişi araştırmaya teorik bir çerçeve oluşturmak üzere Türkiye’de resmi statüleri geçici koruma altında olan Suriyeli ergenlerin yaşadığı psiko-sosyal sorunları, ergenlik dönemi, aile rolü, geçici koruma altında kavramları detaylı olarak ve ilişkili kavramlarla tartışılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde, araştırmanın problemi, çalışmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, süre ve olanaklara değinilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde bulgulara dayanılarak değerlendirmelere, tartışmaya ve araştırmadan elde edilen sonuçlara yer verilmektedir. Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın ikinci bulgulara ailenin rolü ile ilgili yer almaktadır. Araştırmanın son bölümünde araştırmanın sonuçları ve önerilerinden oluşmaktadır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1 Ergenlik Tanımları

Çocukluk döneminden genç yetişkinlik dönemine geçiş sürecini temsil eden ergenlik döneminde fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimin her alanında değişimler meydana gelmektedir (Mahmut 1981). Latincede büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir (Dinçel 2006, 11). Ergenlik ailenin kısıtlama ve otoritesinden kurtulma eğiliminin yoğun olarak yaşanması, rekabet ve mükemmellik arayışı ile başkalarından farklılaşma eğilimi, kendini ifade etme ve bağımsızlık duygusu arayışı, dış görünüşüne ve başkalarının yargılarına dikkat etmek ve onun hakkında söylenenlere azami önem verme eğilimlerinin olduğu bir dönemdir (Kasimi 2016). Bireylerin atlatmaları gereken gelişimsel kriz dönemlerinden birini teşkil eden ergenlik sadece söz konusu aşamadaki bireyi etkilememekte, aynı zamanda, bireyin yakın sosyal çevresinde bulunan sistemlerle ilişkilerine de etkide bulunmaktadır (Mahmut 1981). Ergenlik genellikle on üç yaşında başlamakta 18-21 yaşına kadar devam edebilmektedir. Ergenlik döneminin başlangıcı ve bitişi yaş, cinsiyet, beslenme, sağlık koşulları, genetik faktörler, iklim şartlarına göre farklılık gösterebilmektedir.

2.2 Ergenlik Döneminin Özellikleri

Ergenlik, ergenin fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimi ve değişimi ile karakterize olduğu için ergenliğin gelişimsel özelliklerinin biopsiko-sosyal açıdan ele alınmasını gerektirmektedir.

2.2.1 Ergenlik döneminin psiko-sosyal özellikleri

Bu dönemde duygusal gerginlik olduğundan, ergen çocukların davranışları ile yetişkinlerin davranışları arasında çeşitli çatışmalar yaşanması söz konusudur. Dolayısıyla ikili duygular, ruh hali değişimleri ve eleştiriye aşırı hassasiyet bu dönemin özelliklerinden biridir (Naima ve Skirifeh 2013). Ergenlik döneminde

psiko-sosyal gelişim, ergenin gerçekçi ve olumlu öz görünüm ve kimlik geliştirmesini zorunlu kılar. Kimlik arayışı, ergenlik döneminin en önemli psiko-sosyal gelişimidir (Parlaz, Tekgül, Karademirci ve Öngel 2012). Bu aşamada ergen kendi sosyal kişiliğini kurmaya başlamaktadır (Altayeb 2004). Ergen kişiliğini kurmak için çeşitli arkadaş gruplarına katılabilir.

Ergenlik döneminde korku duygularına da sıklıkla rastlanmaktadır. Bir gencin korkuları hastalık ya da ölüm korkusu, akademik başarısızlık, ailesinin parçalanması, sosyo ekonomik bakımdan ihtiyaçlarının karşılanmaması olabilir (Abugarbiye 2006, 190).

Alkavsiye (1952) göre; korku, bireyin zararın kaynağından kaçınmak için çeşitli davranışlar sergilediği doğal içsel duygusal durumdur. Bir insan korku hissettiğinde vücudunda birtakım fizyolojik belirtiler ortaya çıkar. Bunlar; hızlı kalp çarpıntısı, mide ağrısı, ter ve kalp çarpıntısı şeklindedir. Bununla birlikte davranışsal belirtilerine gelince, bireyin davranışsal sorunlar yaşaması olasılığı vardır (Arifg 1993).

Ergenlik döneminde çocukluk döneminde olduğu gibi karanlık korkusu görülebilir. Bunun yanı sıra yalnızlık korkusu ve yabancılaşma korkusu görülebilir (Alsabati 2004, 70). Korku kaynaklarını Muavad'ın (1983) tarafından aşağıda yazılmaktadır:

1. Okul yaşantısına ilişkin korku: Okulda akademik başarısızlık korkusu, alay edilme korkusu, öğretmenlerden korkmak şeklinde kendini göstermektedir.
2. Aile yaşantısına ilişkin korku: Aile üyeleri arasındaki kavga ve çatışma korkusu ve aile dağılması gibi konularda korkular görülebilir.
3. Sosyo ekonomik sorunlara ilişkin korku: İşsizlik ve yoksulluk gibi, aile yaşam standartlarında bir düşüşe maruz kalmaya dönük korkular görülebilir.
4. Sosyal ilişkilere ilişkin korku: Başkaları ile başarılı sosyal ilişkiler kuramama korkusu, ergenler çevrelerindeki insanlara, yetenekli olduklarını ve başarılı ilişkileri kurma yeteneği kanıtlamaya çalışırlar (Muawad 1977).

2.2.2 Ergenlik döneminin sosyal gelişim özellikleri

Ergenlik döneminde, hem aile hem diğer sosyal kurumlar, özellikle de okul, sosyalleşme ve sosyal uyum süreci ile karakterize edilmektedir (AbuJafer 2017). Ergenlerin özgüvenleri ve bağımsızlıkları arttıkça, aile sistemi içerisindeki sorumlulukları ve ebeveynlerini sorgulamaları artmaktadır (Bendayha 2016).

Ergenlikte ergen, ailesinden uzaklaşıp arkadaş gruplarına daha çok önem vermeye başlamaktır (Muawad 1977). Ayrıca ergenin kendi öz güvenini artırma arzusu ile kendisiyle aynı fikirde olan akranlarıyla arkadaş grubunu oluşturmaya çalışır (AbuJafer 2017). Arkadaş edinerek, kendi topluluğunu kurduğuna inanmaktadır (Algasin 2006). Buna ek olarak ergenin yaşadığı sosyal çerçevesi olumlu ve teşvik edici oldukça, ergen sağlıklı bir sosyal uyum yaşamaktadır.

Bu evrede ergenin sosyal gelişimi diğer yönlerdeki gelişimi sonucu maruz kaldığı değişimlerden etkilenir. Bu gelişim, kişinin sosyal davranışlarında ortaya çıkar. Öyle ki, kendini onaylama, toplumsal statü elde etme ve başkaları tarafından takdir edilme arzusu belirginleşir. Böylelikle okulda ve okul dışında akranlarıyla sosyal ilişkiler kurmaya başlar. Ergen, ihtiyaç duyduğu toplumsal statüsü ve sosyal takdiri sağlayabilmek için birçok yüklü görev ve rol ifa eder. Ergen, hem ailesinin hem akran topluluğunun bir üyesidir ve yerine getireceği rolleri olan bir öğrencidir (Yase 2011).

Ergenlik çağındaki sosyal gelişim bazı temel tezahürler ve özelliklerle karakterize olmuştur. Onu çocukluk ve yetişkinlik çağından ayıran bu tezahürler, diğer bireylerle uyumunda veya onlardan nefret etme ve uzaklaşmada önemli hale gelirler. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Ahenk-Uyum: Sosyal gelişimi boyunca ergenin uyumu çok farklı şekillerde tezahür edebilir. Ergendeki bu uyum, karşı cinse duyulan ilgide, kendine olan güven duygusunda, kendini onaylamasında, derin sosyal iç görüye sahip olmasında, başkalarıyla olan sosyal etkileşim alanın çok daha geniş olmasında ve ergenin toplum karşısında kendi hak ve ödevlerini bilmesinde kendini gösterir.
2. Nefret: Nefretin en önemli tezahürleri şöyle özetlenebilir:
  - a. Asilik: Ergen birey olduğunu, olgunluğunu ve bağımsızlığını hissettirmesi için ailenin otoritesinden kurtulmaya çalışır. Bazen bu tutumunda aşırıya kaçıp isyan edebilir, asilik gösterebilir ve ailedeki otoriteye meydan okuyabilir.
  - b. Rekabet: Ergen bazen oyunlarda arkadaşlarıyla rekabete girerek düşüncelerini ve fikirlerini vurgulamaya çalışır. Fakat bireysel rekabetteki başarıları, etkinlikleri ve aşırılıkları, bireyi normal olgunlaşmanın sağlıklı ölçülerine ulaşmaktan alıkoyabilir (Algasin 2008).

2.2.3 Ergenlik döneminin fiziksel gelişim özellikleri

Ergenlik dönemine geçiş ile birlikte çocuklarda birtakım biyolojik değişimler gözlemlenebilir. Ergenlik dönemi hızlı büyüme ile karakterize edilmiştir ve bu büyüme kız çocuğu için erkek çocuğundan farklıdır (Bendayha 2016). Erkek çocuklarda ses kalınlaşması, kız ve erkek çocuklarında görülen vücutta kıllanma, hızlı boy artışı ve kilo alımı, kız çocuklarda mensturasyon döneminin başlaması, göğüslerin büyümesi, adet görme görülmektedir (Alrimavi 2003).

Her iki cinsiyetteki fiziksel değişimlerin birtakım psikolojik sonuçları bulunmaktadır. Kız çocukları, bedensel görünüşleri ile artan oranda ilgilenmeye başlarlar (Algasin 2008). Bu dönemde görünüşünden kaynaklı endişe duymaya başlamaktadır. Bazen kız çocuklarında bu döneme özgü içe dönüklük ve depresyon eğilimi ortaya çıkabilir (Bendayha 2016). Beden algısı ile ilgili olarak bu dönemde ergenlerin özellikle desteklenmeye ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu dönemde ergenlerde yeme bozuklukları da görülebilir. Bu konuda ergenlikte, ergenlerin en çok karşılaştığı yeme bozuklardan biri binge yeme/ Tıkınırcasına yeme bozukluğu'dur. Turan, Poyraz ve Özdemir'e (2015) göre "Tıkınırcasına yeme bozukluğu, yeme davranışı üzerinde kontrol kaybının hissedildiği, tekrarlayan aşırı yeme dönemleriyle kendini gösteren ve kişinin tıkınırcasına yeme nöbetlerinin yol açabileceği etkileri giderebilmek için bir takım yöntemlere başvurmadığı bir yeme bozukluğu" olarak tanımlanmıştır. Kiloya gelince, ergenin kaslarının ve kemiklerinin olgunlaşması nedeniyle artmış olduğu not edilir, ergenlikte kemikler büyüyüp daha ağır olur, iskelet kitlesi hızla büyür, böylece bacaklar, omuzlar ve kollar geniş bir görünüm verir ve kaslar arttıkça vücut ağırlığı artar (Algasin 2006).

Ergenlik dönemi değişimleri genellikle kız çocuğunda 10-12 yaşlarında, erkek çocuğunda ise 11-14 yaşları arasında ortaya çıkmaktadır (Parlaz ve diğerleri 2012). Erkek çocukları da fiziksel değişimler nedeniyle söz konusu ergenlik döneminde zorluk yaşayabilmektedirler. Ayrıca aynı cinsiyetten olan ergenlik dönemindeki çocuklar arasındaki fiziksel farklılıklar psikolojik farklılıkları da beraberinde getirebilir (Alrimavi 2003). Bu bağlamda ergenlik dönemindeki fiziksel değişimlerin yarattığı psikolojik yanıtlar ergenler arasında farklılık gösterebilmektedir.

2.2.4 Ergenlik döneminin zihinsel gelişim özellikleri

Ergenlikte zihinsel gelişim, zihinsel işlevlerdeki (algılama, düşünme) değişimler anlamına gelmektedir. Ergenliğin bu aşamasında zihinsel kapasite, somut düşünceden soyut düşünceye ve bireysel düşünceden yarı-kolektif düşünceye doğru gelişim göstermektedir (Algasin 2006). Bu aşamada ergenlik döneminde çocuk, zaman kavramı ve gelecek hakkında düşünebilmektedir. Zaman kavramı, geleceği anlama ve neler olabileceğini planlayabilme ve hayal edebilme yeteneği gelişim göstermektedir (Altayeb 2004).

Ergen düşüncesinin, inançlarının bir başka özelliği de düşüncenin hem hakiki hem de olanaklı durum ya da bilgilerle ilgili olmasıdır. Bu çağdaki ergenler bir sorun yaşadığı zaman, ilk olarak bu sorunla alakalı gerçek ya da olası durumları içeren varsayımlar oluşturmaktadır (Ahioğlu 2011).

2.2.5 Ergenlik döneminin duygusal ve cinsel gelişim özellikleri

Ergenlikte duygusal büyüme belirtileri birden fazladır ve bu aşamada bireylerin cinsiyetleri ile karakterize edilen duygular arasındaki farklar ortaya çıkmaktadır (Alrimavi 2003). Ergen çocukluk döneminde ailesine bağımlıdır, bütün sosyal ve duygusal ihtiyaçları aile tarafından karşılanır, fakat ergenlik döneminde ergen ailesinden ayrılmaya başlamaktadır (Altayeb 2004). Ebeveynin kontrolünden uzaklaşmaya çalışır. Duygusal ihtiyaçlarını karşı diğer cinsten arkadaşlarla karşılamaya çalışır. Ayrıca ergenlik döneminde sık görülen duygulardan biri kıskançlık ve öfkedir. Bu duygulara karşı ergende karşı cinsin üyelerini çekebilme yeteneğini kazanma düşüncesi başlamaktadır (Naima ve Skirifeh 2013). Ergenler kendilerini akranlarından daha başarılı görmek için okulda etkinliklere katılabilir. Bu aşamada ergenlerin cinsel ve duygusal konulara ilgileri, fizyolojik ve cinsel gelişiminden kaynaklanmaktadır (Mazgarani 2015).

Büyüme ve gelişme, ergenlik döneminde net bir hızlanma gösterir ve 11-16 yaşları arasında herhangi bir yaş diliminde başlayan ve çoğunlukla 2-3 sene süren büyüme hızlanmasına “büyüme atağı” denir. Ergenlik çağında oluşan başlıca değişimler; ikincil cinsiyet özellikleridir (pubik kıllanma, meme büyümesi, testis ve penis gelişimi) (Parlaz, Tekgü, Karademirci ve Öngel 2011).

Abugarbiyei’ye göre (2006) Ergenlerin yaşadığı duygusal sorunların nedenleri:

1. Ergenlerin ergenlik döneminde yaşadıkları okul, ebeveyn, sosyal çevreden kaynaklanan sosyal baskılardır.
2. Farklı ihtiyaçlarını karşılayamamalarıdır.
3. Karşı cinsel ilişkilerdir.
4. Hızlı Büyümedir: Bir ergenin hayatında, bedeninde, zihninde ve dürtülerinde büyük bir değişim yaşar ve bu değişikliklerle başa çıkmak için yeterli tecrübesi olmadığından hızlı büyüme duygusal sorunlarından bir nedeni olabilir.

2.3 Ergenlik Dönemi Açıklayan Kuramlar

Biyolojik, psikolojik ve zihinsel açıdan ergende görülen değişimleri anlamak adına ergenliği açıklamaya çalışan birçok yaklaşım bulunmaktadır. Ergenliği açıklayan bu yaklaşımların çoğuna göre kişinin geçirdiği ergenlik evresi, kişiyi çocukluktan yetişkinliğe götüren her düzeydeki değişimlerle öne çıkar. Burada ergenlik dönemini açıklamaya çalışan kuramlardan bazılarını vereceğiz:

1. Hall'ın Kuramı: Stanley Hall'a göre ergenlik döneminin karakteristik özellikleri endişe, çatışma ve depresif ruh halidir. Yine ona göre fırtına, bunalım, gerginlik ve sıkıntı da bu dönemin özellikleridir. Ergen denge aşamasına gelene dek bu aşamalardan geçer. Hall'a göre ergenlik dönemi bireyin yeniden doğduğu bir dönemdir. (Arnett 2006, 186)

Hall'ın kuramı şöyle özetlenebilir:

- a) Ergenlikte meydana gelen değişimler kişiliğin farklı yanlarında tehlikeli, hızlı ve ani gelişirler. Zira bu değişimler bazı etkenlerin olgunlaşp aniden ortaya çıkmasından meydana gelen bazı biyolojik temellere dayanırlar.
- b) Bu değişimler, ergen için kaygı suretinde yansıyan güçlü ve dirençli sıkıntılara sebep olurlar. Öyle ki, ergenin çalkantılı bir fırtına döneminden geçtiğini söylemek mümkündür. Hall'ın kuramına göre ergenin geçirdiği değişimler her ne kadar fırtınalı olup depresif bir ruh haline yol açsa ve ergeni yorsa da kişinin yeniden yapılanmasına yardım eder (Dinçel 2006).
- c) Bu dönemde gelişimin karakteri ve birbirini takip eden tezahürleri, doğanın dayattığı kaçınılmaz bir şeydir. İstisnasız herkeste görülür.
- d) Ergende ani bir şekilde hayal gücü ve muhakeme yeteneği gibi yeni zihinsel yetenekler ortaya çıkar.

2. Allport'un Kuramı: Allport, ergenliği bireyin gelişim aşamaları boyunca boyutlarını ve yönlerini tahlil ederek "ben" in kişilik oluşumunda oynadığı rol çerçevesinde açıklamaktadır. Ergenlik dönemini ergenin duygularını "ben" i ile ve "ben" i onaylama çabası ile güçlendirdiği dönem olarak ifade etmektedir (Vancan 2017).

3. Lewin'in Kuramı: Lewin'e göre ergenlik dönemi, hayatın diğer dönemlerine oranla büyük ve hızlı bir değişim evresidir. Hiçbir değişkeni, ister yakın ister uzak olsun bireyin kişiliğinde etkili olan diğer değişkenlerden ayırmak mümkün değildir. Çünkü hepsi birbirlerini etkileyip birbirlerinden etkilenirler. Dolayısıyla biyolojik, psikolojik ve sosyal etkenlerin birbirleriyle olan sürekli etkileşimine bakmadan, ergenliği anlamak mümkün değildir (Vancan 2017). Lewin'e göre bireyin davranışları, -aile, arkadaşlar ve toplum gibi- kendisini kuşatan çevreyle olan etkileşimi sonucu meydana gelir (Dinçel 2006).

4. Erikson'un Kuramı: Erikson'a göre bireyin gelişimi onun genleri ve çevresiyle ilişkilidir. Gelişimi hayat boyu süren 6 evreye ayırmıştır. Her bir psiko-sosyal evreye bir bunalımın eşlik ettiğini varsaymaktadır. Bu bunalım Erikson'a göre bireyin hayatında bir felaketin olması anlamına gelmez. Aksine ona göre bu bunalım, bireyin hayatında gelişimin ileriye taşındığı bir dönüm noktasıdır. Erikson aynı zamanda kültürel çevrenin bireyin içgüdülerini düzenlediğini ve deneyimlerinin karakterini belirlediğini vurgulamıştır. Ona göre kişiliğin gelişimi aile, okul ve arkadaşlar gibi birçok sosyal kurumdan derinlemesine etkilenir. Bu kurumların her biri bireyin kişiliğinin oluşumunda rol oynarlar (İbrahim ve Savaker 2015).

5. Freud'un Psikoanalitik Kuramı: Freud'a göre ergenlik bireyin çocukluktan yetişkinliğe kadar geçtiği yukarı yönlü gelişim dönemlerinden biridir. Bu dönem kendi başına bağımsız bir dönem değildir. Aksine çocukluk ve buluş çağı arasında olup ikisine bağılıdır. Freud'un görüşüne göre ergenin cinsel buluşu çocuğun geçtiği üç cinsel dönemin gelişmesidir. Birincisi oral, anal ve fallik dönem; ikincisi gizil (latent) cinsel dönem; üçüncüsü ise genital buluş dönemidir. Buna göre cinsel organların gelişiminden sonra gizil cinsel evre ergende genital evrenin gelişimine katkı yapan evredir. Freud ergenliğin incelenmesinde psikolojik etkenlerden istifade eden kültürel, sosyal ve ekonomik tasavvurları aracılığıyla sevgi, mastürbasyon, şehvi arzular gibi konuları ele almıştır. Freud'a göre cinsellik faktörü ergenliğin hayatında en büyük rolü oynayan faktördür. Erikson'a göre ise ergenlerin sorunu sadece cinsellik değildir. Aksine bilgi ve idrakte ilgili sorunları da vardır. Ona göre

bu dönem kimlik kazanma ve toplum içinde kendini ve kişiliğini ispat etme dönemidir (Didi 1995, 147).

6. Piaget'in Bilişsel kuramı: Piaget kuramında çocukta ve ergende temel kavramların gelişimine ve bilişsel gelişime önem vermiştir. Ergenlik dönemini salt zihinsel gelişim ve problemleri çözebilme aşaması olarak görmüştür. Ayrıca ergen, kategorilerin fiziksel birtakım şeylerden ibaret olmadığını idrak eder. Yani tanımlama ve soyut düşünme yeteneği kazanır (Altayeb 2004).

Ergenlik döneminde ergenin düşüncesi çocukluktan farklıdır (Algasin 2008). Piaget'e göre ergenlikte çocuğun somut düşüncesi değişip, soyut düşünce gelişmektedir. Soyut düşünceye gelince, olayların sebeplerini mantık yoluyla öğrenmeye çalışmaktadır (Dinçel 2006). Ergenlik dönemi, ergenin zihinsel yeteneklerinin artması ile karakterize edilmiştir. Ergenlerin karmaşık ilişkileri ve soyut anlamları algılanmaya başlamaktadır (Bendayha 2016). Buna ek olarak ergenler bu çağda kendilerine ait düşünceleri, deneyimleri, inançları bakış açılarını, fikirleri geliştirmektedir (Ahioğlu 2011).

Algasin'e göre (2008) insan kendi sosyal çevresi ile sürekli karşılıklı bir etkileşim halindedir. Bunun için soyut düşünce, ergenin yaşadığı sosyal ve kültürel ortamı, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi ve zekâ seviyesi ile ilişkiler bulunur (Dinçel 2006). Bilişsel gelişim için fiziksel olgunlaşma ve aktif eylemler yanında toplumsal ya da fiziksel bağlamda diğerleri ile kurulan etkileşimlerin de önemli olduğu belirtilmektedir (Ahioğlu 2011, 3).

Burada, ergenlikten bahseden çeşitli kuramların ergenlik tanımına yaklaşımda ikiye ayrıldıklarını not edebiliriz:

- a) **Sosyal Yaklaşım:** Bu yaklaşım ergenlik dönemini, hâkim sosyal kültürden hareketle açıklar. Buna göre ergenin davranışları, sosyal formasyon sürecinden kaynaklanan sosyal rolleri öğrenmenin ürünüdür. Çünkü birey sosyal etkileşim yoluyla davranışları taklit eder.
- b) **Analitik Yaklaşım:** Bu yaklaşıma göre ergenlik dönemi bireyin geçmiş deneyimlerinin uyarılması dönemidir. Ergenliğin anlaşılması için ergenlikten önceki evreye bakmak gerekir. Ergenlik dönemi cinsel olgunluğun tamamlanması ile öne çıkar. Zira Freud'a göre bu dönem geçmiş yaşantıların tekrar uyarılması dönemidir. (Bendayha 2016, 16).

2.31 Ergenlik Döneminin Evreleri

Ergenlik dönemi, belli bir yaşta başlayıp ve farklı bir yaşta biter, fakat birçok görüş ergenlik dönemini bölmeye çalışır. Bununla birlikte Ergenlik dönemlerini tanımak önemlidir:

- Pre-Ergenlik: 10 ila 12 yıl arasında uzanır ve cinsel ergenlik ile ilgilidir.
- Erken Ergenlik: On üç ile on altı yaşından itibaren.
- Geç Ergenlik: 17 ila 22 yıl arasında uzanır (Alşahri 2008).

Başka bir bakış açısıyla Ergenlik dönemleri şöyle ayrılmış ve tamamlanmıştır:

- 1. Erken ergenlik dönemi:** 10-14 yaşları arası bir çağdır. Bu çağda ikincil cinsiyet özellikleri ortaya çıkmaya başlar. En bilinen özelliği puberteye birlikte ortaya çıkan biyolojik değişikliklerin yarattığı baskıya karşı ergenin uyum ve çözme çabalarıdır (Parlaz, Tekgü, Karademirci ve Öngel 2011). Bu aşama genellikle, Anksiyete, gerginlik ve çatışma gibi rahatsızlıklarla karakterize edilmiştir (Alşahri 2008). Genel olarak, erken ergenlik dönemi, vücudun belirtileri ve işlevlerindeki değişikliklerin eşlik ettiği yoğun ve keskin dalgalanmalar periyodu ile karakterize edilir (Alrimavi 2003).
- 2. Orta ergenlik dönemi:** 15-17 yaşları arası bir çağdır. Bu dönemde bedensel değişimler ortaya çıkar, yoğun cinsel duygular oluşur ve gelişir, gençlik sevgileri yaşamaya başlar, cinsel merak ve cinsel ilişki nedeniyle hamilelik riski yüksektir (Yavaş 2012). Bütün olarak kimlik arayışı ve bağımsızlık bu çağın temel özelliğini oluşturur (Parlazi ve Diğerleri 2011).

Zahran'a göre bu aşamanın özellikleri:

1. Sosyal sorumluluk duygusudur.
2. Başkalarına yardım etme eğilimidir.
3. Diğer cinsiyete eğilimler biçiminde bakmak ve başkalarıyla ilişki kurmaktır.
4. Ergenlerin tutum ve eğilimlerinin netliğidir (Zahran 1995, S108).

- 3. Geç ergenlik dönemi:** Geç ergenlik; 18-21 yaşları arası bir fazıdır. Fiziksel gelişim tamamlanır, ergenlerin kendini kontrol duygusu artar (Yavaş 2012). Bu aşama ergenin meslek kimliğini ve benlik kimliğini tanımlamaktadır (Zahran

1995). Büyüme ve cinsel gelişmenin tamamlanması ile bu hususta yaşanan kaygılar son bulmuştur, Soyut olarak düşünme müddetlerini tamamlamıştır. Gelecek hayatı hakkında olumlu hedefler düşünölmeye başlanmıştır (Parlaz, Tekgü, Karademirci ve Öngel 2011).

2.4 Ergenlik Döneminin Modelleri

İnsanın kendisini etkileyen ve etkilediği bir toplumda yaşayan bir sosyal varlık olması nedeniyle kişilik kişiden kişiye değişir. Ergenlik döneminde ergenliği etkileyebilecek bazı problemler yaşayabilir ve burada bireyler arasında ergenlik döneminde farklı kişilik biçimleri ortaya çıkabilir.

- **Uyumlu Ergenlik:** Duygusal dengeye eğilimli ve neredeyse akut bozuklukları ve gerilimlerden yoksundur; ergenin genellikle çevresiyle ilişkileri nispeten iyi ve sakindir (Algasin 2008).
- **İçe Çekilme Ergenlik:** İçine kapalı, yalıtılmış, pasif, tereddütlü, utangaç, sosyal uyumsuzluk eğiliminde olan depresif bir gencin görüntüsüdür.
- **Agresif İsyankâr Ergenlik:** Ergenlerin, ebeveynlerinin veya ailenin bir bütün olarak veya dış topluluğun otoritesine karşı uyumsuz olduklarıdır (Muavad 1983).
- **Suçlu Ergenlik:** Aşırı görüntüler geri çekilmeyi ve ahlaki çürümeyi ve kendiliğinden çöküşü bulduğumuz agresif formları temsil eder (Alşahri 2008, 144).

Ergenlerin ergenlik biçimini belirlemeye katkıda bulunan faktörler vardır:

- Ergenliğin yeni ortamının belirsizliği ile ilgili faktörler
- Ergenin ailesinin uyguladığı yetiştirme yöntemleri ile ilgili aile faktörleri
- Ergenlerin arkadaşları ve yetişkinlerin ergene karşı tutumları ile ilgili faktörler
- Ergenin karşılaştığı birçok hayal kırıklığıyla ilgili faktörler
- Ergenlerin gelişim evresindeki deneyimleri ile ilgili faktörler (Akel 1996, 329).

Ergenlerin duygu ve davranışlarını etkilemede büyük rol oynayan dış etkilerin önemi ortadadır. Kritik bir dönemde yaşayan bir ergen dış ortamdaki derinden etkilenir, ergenin kendisini rahat ve huzurlu kılan bir sosyal ortamda yaşaması ve ergenlik

döneminin güvenli ve sağlam bir şekilde üstesinden gelmesine ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olması önemlidir.

2.5 Ergenlerin Genel Özellikleri

Alatwi ye göre (2017), Ergenliğin bir sonucu olarak, ergenler tarafından karakterize edilen genel özellikler vardır:

- a) **Davranışta İstikrarsızlık:** ergenin davranışları çocukların davranışları ile yetişkinlerin davranışları arasında dalgalanır, Örneğin, bazı durumlarda ergen bir problemle karşılaştığında sertliğini ortaya çıkarır, Bazı durumlarda da, ergen zayıf olduğunu hissedince çekilip ağlamaya eğilimlidir. Daha sonra, pozisyonunu açıklığa kavuşturmaya başlar, istikrar ve sorumluluk eğilimi artar, durumlarda daha dengeli ve sağlam hale gelir.
- b) **Utangaçlık ve Sosyal İçer Dönüklük:** Bunun ana sebebi özgüven eksikliği ve sosyal ilişkilerin zayıf olmasıdır. Ergenin fiziksel büyümesindeki hem görünüşte hem de duygularda değişikliklerinden dolayı ergen bir utangaçlık meselesini yaşayabilir (Akel, 1996). Bu durumda, ergen alay etme korkusu yüzünden tercih ettiği arkadaş grubunun etkinliklerinden çekilebilir ve başkaları tarafından eleştirilmekten kaçınabilir (Alatwi 2017). ve bu ergeni diğerlerinden uzaklaşmaya iten şeydir. Burada utangaçlık davranışı eylemlerle gözlenir ve ergenin yaşadığı gerçekleşen değişimler ışığında başkalarıyla yüzleşmesinde zayıflık görülür.
- c) **Gündüz Hayali ve Dalgınlık:** Duygusal kavramı ergenlik döneminde gelişir, ergen kendi hayal gücünü kullanarak kendi eğilimlerini oluşturur. Bu nedenle zihin karışmaya ve dalgınlığa eğilimlidir, ayrıca ergen başkalarıyla birlikte olmasına rağmen onlarla iletişim kurmayabilmektedir (Bendayha 2015).
- d) **Aşk:** Duygusal tarafın en önemli özelliklerinden biridir. Gençlerin başkalarına olan sevgisini göstermesi eğilimi ve sevmesi gerekir. Genç, özellikle diğer cinsiyetin kaygılarını tespit etmeye ve arkadaşlarla ve katılım faaliyetleri ile güçlü ilişkiler kurmaya, birlikte vakit geçirip fikirleriyle uyum sağlamaya ve onlarla iletişim kurmaya eğilimlidir (Akel 1996).

- e) **Öfke:** Bağımsızlık arzusudur. Özellikle davranışları ve fikirleri onaylanmadığı takdirde, ailenin, okulun ve toplumun buyruk ve yasalarına karşı büyük bir öfke ve isyan vardır (Alatwi 2017).

Yukarıdaki verilerden yola çıkılırsa, ergenlik çağındaki her alanda olan değişiklikler, ergenliğin doğasındandır diyebiliriz. Ergenlik dönemi, gençleri çevreleyen bireyler tarafından çok fazla dikkat gerektiren kritik bir aşama olması nedeniyle, ergenin öz güvenini yerine getirmesine yardımcı olmanın ve destek sağlamanın öneminin bilincinde olunması gerekmektedir.

Ergenlerin yaşadığı fizyolojik ve psikolojik değişimlerin bir sonucu olarak, birçok ergen kendilerini etkileyen bazı problemlere maruz kalmaktadır (Bendayha 2015). Ergenliğin üstesinden gelmek için ona gerekli desteği ve yardımı sağlamayan bir toplumda yaşayan bir genç, onu etkileyen çeşitli sorunlar ve zorluklar yaşayabilir. Daha önce de değinildiği gibi, ergen birçok fiziksel ve duygusal değişiklikler yaşamaktadır ve bu değişiklikler ergenlerin davranışlarını etkilemektedir.

Burada, hem okulda hem de ailede ergenlerle ilgilenen tüm bireyler için, ergenin yaşadığı değişimin doğasını anlamak ve ergenlik döneminde ergenlikten geçmesi için en az olası sorunlara karşı uygun sosyal destek sağlamaya çalışmak çok önemlidir. Dolayısıyla, ergenlik dönemindeki problemleri daha detaylı ortaya koymak yararlı olacaktır.

2.6 Ergenlik Döneminde Yaşanılan Sorunlar

1. Fiziksel Sorunlar: Ergenlik döneminde ergenlerde meydana gelen en önemli değişikliklerden biri fiziksel değişimlerdir.

- a) Sivilce çıkması: Ergenliğin başlangıcı ile birlikte, insan vücudu büyümeye başlar ve hormonlar, yağ bezlerinin yüksek oranda aktif hale gelmesi için uyardıya başlar ve bazen akneye neden olan sık salgılara neden olur. Sivilce genellikle yüz, omuz, üst sırt ve göğüste bulunur.
- b) Kemik ağrısı: Genellikle dizler bölgesinde ortaya çıkar ve genel olarak tüm kemikleri içerebilir. Bu ergenlik döneminde ortaya çıkan hızlı kemik büyümesinin bir sonucudur, bu nedenle bu ağrılara karşı kalsiyum içeren çok miktarda yiyecek tüketmek önemlidir (Naima ve Skirifeh 2013).
- c) Sırt ağrısı: Bu problem, yazma ve okuma sırasında bükülme gibi kötü alışkanlıklardan kaynaklanmaktadır, ayrıca miyopluk sorunu kötü okuma

alışkanlıklarından kaynaklanır (Bendayha 2015). Bu nedenle, ergenlere bu alışkanlıkların zarar vermemesi için uyarılmalı ve yeterli bilgiler verilmelidir.

d) Baş ağrısı, tembellik, iştah kaybı ve uykusuzluk (Naima ve Skirifeh 2013).

e) Bulimia/Anoreksiya nervoza bozukluğu: Yeme bozuklukları tıbbi, sosyal ve psikolojik sorunlara neden olan, insanın sağlıklı yaşam tarzını olumsuz etkileyen yeme davranışı bozukluklarıdır (Şahin ve Öyekçin 2011). Yeni çalışmalara göre yeme bozukluklarının etiolojisinde biyolojik, psikolojik, sosyal ve ailesel durumların önemli rol oynadığı çıkmaktadır (Arıca, Arı ve Özer 2011). Bu hastalığı ergenlerde, özellikle 15-18 yaş arası kızlar arasında daha fazla yayılır (Naima ve Skirifeh 2013). Anoreksiya, çok az miktarda besin alımı, yemeyi imtina etme ve neticesinde oluşan kilo kaybıyla karakterize edilir (Şahin ve Öyekçin 2011). Bulimia bozukluğu için, sorun kontrol edilemeyen aşırı yemek yeme nöbetlerinin olmasıdır (Arıca ve diğerleri 2011, 6).

2. Ahlak ve Psiko-sosyal Sorunlar: Ergenin yaşadığı en önemli sosyal sorunlardan biri, aile ile ilgili problemlerdir. Psikologlar, ergenin ebeveynleri ile sürekli bir çatışma içinde yaşadığını ve ebeveynlerin tüm emirlerine karşı durmakta olduğunu gözlemler (Alsabati 2004). Bir ergenin yaşadığı en önemli sosyal problemlerden biri aile problemleridir. Ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri içinde yaşadıkları, sosyal ortamından ve aile ortamından etkilenir. Aile hayatı ergenlerin hayatında büyük bir rol oynar. Merhamet, sevgi, sükûnet ve istikrarla karakterize edilen bir ev, ergenin sakinliğini ve kendine güven duymasını sağlar (Naima ve Skirifeh 2013).

Buna ek olarak, ergenlikte psiko-sosyal yaşamın yönlerinden biri, ergenin ailesinden bağımsız olma arzusu ve kendine güvenme eğilimidir (Mazgarani 2015). Ergeni çevreleyen bireyler ve içinde yaşadığı toplumla olan ilişkisi ile ilgili sorunlar vardır. Bu sorunlar ergenin yaşadığı toplumda başkalarına uyum sağlama yeteneği ve bu toplumda sosyal kabulü, aidiyet ve takdir etme gereksinimlerinin kapsamı etrafında dönmektedir (Alsabati 2004). Ergenin yaşadığı sosyal sorunlardan biri, ergenin kendi fikirlerini ve düşüncelerini anlatmak için ebeveynleri ile tartışmaya yönelik arzudur. Buna ek olarak sosyal gelişmenin bir belirtisi olarak, ergenlerin grup içinde kendi yeteneklerini ortaya koyma ve gösterme; ebeveynlerden veya gruplardan emirleri almayı reddetme arzudur (Naima ve Skirifeh 2013). Buna ek olarak bir ergen, uygun gördüğü bir topluluk oluşturmak için kişiliğini ve özgüvenini, başkalarına göstermeye çalışır (Abdulaziz 2003). Ergenlik döneminde ergenlerin, ebeveynleri veya ailenin diğer üyelerinden çok arkadaşlarıyla zaman geçirdikleri yaygındır. Bu,

birçok aile çatışmasının esas nedenlerinden biridir (Güneş ve Gül 2009). Dolayısıyla ergenler, kendi grupların oluşması aracılığıyla kendisini toplumun aktif bir üyesi olarak görür (Naima ve Skirifeh 2013). Sosyal hareketleri kurmayı öğrenir ve belli bir gruba ait olmasının sonucu olarak kendisini rahat hisseder.

Ergenlerin psiko-sosyal gelişimi içinde, ergenlerin yaşadığı sosyal toplumda geleneklerin ve kültürlerin ergenin kendisi ve davranışları üzerindeki etkisinin önemine dikkat çekmek gerekir çünkü gelenekler ve kültür çerçevesi ergenin sosyal uyum sürecinde önemli bir role sahiptir (Mazgarani 2015).

Ergenlikte karmaşık psikolojik özelliklerine bakıldığında dengesiz ve sağlıksız bir yapı ortaya çıkar: Sinirlilik, birden tepki gösterme, öfke patlamaları, hızlı sevinme, hızlı üzülmeye, içe kapanma ile coşku arasında gidiş gelişler, bencillik, endişe, güvensizlik, tereddüt ve benzeri birçok nitelik ergenlerde bulunabilmektedir (Dinçel 2006).

Öte yandan ergenlik döneminde, ergenin hayatındaki belirli zihinsel konulara eğilimi ile karakterize edilmiştir, birçok değerleri, soyut kavramları inceler. Artık annesinin ve babasının düşüncelerinden daha önce olduğu gibi etkilenmez. Ergen özellikle dinî ve ahlaki inançları ve insan ilişkileri açısından odak noktasını tartışmaya ve arttırmaya eğilimlidir, yeni ideallerini arayıp birleştirmekte ve kendi karakterini çizmeye başlamaktadır (Abdulaziz 2003, 22). Ahlak ile ilgili olarak, ahlaki gelişim süreci ergenin kimlik oluşturmasının bir parçasıdır (Dinçel 2006). Ergen, içinde yaşadığı toplumla daha fazla ilgilendiğinde, dayandığı toplumun kuralları ve fikirleri hakkında yeterince bilgi sahibi olur.

2.7 Ergenlerin İhtiyaçları

Ergenlerin psikolojik, sosyal ve fiziksel değişimlerinin bir sonucu olarak, ergenliğin özel ihtiyaçlarını ortaya koymak gerekir:

- 1. Sevgi ve Anlayış İhtiyacı:** Özellikle ebeveynler tarafından sevgi ve şefkat ihtiyacıdır. Araştırmalara göre eğer ebeveynler, kendi sevgilerini net ve güçlü bir şekilde gösteremezlerse, ergenin kendi benlik saygısını kazanamayacaklarını ve başkalarıyla yapıcı ve etkili ilişkiler kurabileceklerini göstermiştir (Kasimi 2015).
- 2. Bağımsızlık İhtiyacı:** Çocuklar için daha fazla özerklik ve bağımsızlık talebi vardır ve bu durum ebeveyn ve çocuklar için endişeli, öfkeli ve stresli

olabilir, bununla birlikte ergenler bazen ailenin kurralarına uymayıp değiştirmek isterler, bu yüzden ebeveynler bu taleblere red etmektedir (Güler 2011). Bu ergenler ve aileleriyle problemleri ve çatışmaları neden olabilir.

Duygusal ve fiziksel bağımsızlık, bu aşamada ergenin en önemli ihtiyaçlarından biridir. Ergenlik döneminde ortaya çıkan olgunluk, ergenin kendini ilgilendiren kararlarda özgüven ve bağımsızlık kazanmaya motive eder (Farac 2007). Tıpkı küçük bir çocuğun aileden ilkokuluna gitmeden önce biraz duygusal olgunluğa uygun bir şekilde uyum sağlaması gerektiği gibi, ergenin de duygusal olarak ebeveynlerden ve aileden duygusal olarak hareket edebilmesi için yeterli derecede duygusal olgunluğa ihtiyaçı vardır (Algasin 2008). Ergenlik dünyasının genişlemesi ve tecrübe ve deneyimin artması, arkadaş gruplarının sayısı ve akran gruplarına katılımı yoluyla ve evde veya dışarıda gerçekteştirilen büyük etkinlikler bu bağımsızlığı elde etmesine yardımcı olur.

Araştırmacılar, birçok ebeveyn, ergenin hayat zorluklarını yüzleşme korkusu bahanesiyle ergenin istediği bağımsızlığa ulaşmasını engellemeye çalıştıklarını belirtmektedir, ebeveynin çocuklarına duydukları sevgi ve onların yaşamları konusundaki endişeleri, ergenlerin davranışları ve tutumları üzerindeki kısıtlamaları abartmaya ve bu davranışların nedenlerini merak etmeye neden olabilir, bu da ergenin ebeveynlerin güvenine sahip olmadığını hissetmesini sağlar. Sonuç olarak bu kısıtlamalara karşı isyan etmesine yol açar ve kendisi ile ebeveynler arasındaki anlaşmazlık neden olur kendi görüş, değerleri ve eğilimlerinde farklı olduğunu hissetmesine yol açar (Farac 2007, 233).

Özetle bir ergenin bağımsız olması ve kendisine güven sağlaması gerekir, ancak yine de hem anne hem de babaya fiziksel ve duygusal olarak ihtiyaçı vardır. Farklı ihtiyaçlar arasındaki çatışması ortaya çıkar ve ergenin iç çatışması neden olabilir.

- 3. Sosyal Kabul Onay İhtiyacı:** Ergenin yaşadığı aşamada başarılı olmasını ve çeşitli taleplerini yerine getirebilmesi için, evde, okulda veya genel olarak içinde yaşadığı toplumda etrafındakilerin kabul ettiğini hissetmesi gerekir (Kasimi 2015). Ebeveynlerin ve ailelerin ergen kabulü, en önemli başarı faktörlerinden biridir, başarısızlığın en önemli nedenlerinden ebeveynler tarafından reddedilme ve nefret duygularıdır. Bununla birlikte sosyal onay kabul ihtiyaçı, ergenin en önemli ihtiyaçlarından biridir. Bu, akran gruplarına katılma, onlarla ilişkilerini güçlendirmeye yönelik güçlü arzuyu açıklayabilir.

Çünkü bu gruplar, sosyal onay ihtiyacının doygunluğunun yanı sıra, ergen, annesi ve babasından duygusal olgunluğa ve duygusal bağımsızlığa erişmesine yardımcı olur (Benalya 2015).

- 4. Güvenlik İhtiyacı:** Güvenlik ihtiyacı, bir koruma ve her tür tehlikeden uzak durma duygusunu içerir. Bu nedenle, birey güvenlik, koruma, işbirliği ve psikolojik ve maddi sinerji gerçekleşmesi nedeniyle, toplumu aracı olarak kullanmaktadır (Kasimi 2015).
- 5. Sosyal Uyum İhtiyacı:** Büyümenin herhangi bir aşamasında herkes için sosyal uyum gereklidir. Gençlerin ergenlik döneminde yaşadığı zorluklar ve büyük değişimler nedeniyle, sosyal uyum ihtiyacı bu dönemde diğerlerinden daha fazla gerekmektedir.
- 6. Ait Olma İhtiyacı:** Farklı ihtiyaçlar arasındaki çatışmalar, ergenin kendi güven eksikliği hissetmesine neden olmaktadır. Güvenlik eksikliği yeni bir motivasyonun ortaya çıkmasına, ait olma ihtiyacına yol açar. Bununla birlikte genç, ergenler kendilerini ait olduğu ve gurur duyduğu bir grup aramaya başlar. Bu motivasyon sayesinde, ergen anavatan, toplum, aile ve akran grubuna sadakat öğrenebilir (Alzubi 2001). Bir kişi belirli bir gruba ait olduğu zaman, güç, zevk ve takdir duygusu hisseder ve onun içinde sosyal bir statüye ve değerine sahip olduğunu ve bu grup için fedakârlık yapmaktadır.
- 7. Evde Diyalog Kurma ve Tartışma İhtiyacı:** Ebeveynlerin çocuklarını çeşitli konularda tartışmaya teşvik etmeleri, çocukların bu konular hakkındaki fikir ve duygularını paylaşmalarını sağlayarak, ebeveynler ve ergenler arasında etkili iletişim kurulmasına yol açmaktadır (Kasimi 2016). Ergenin anne babanın sevgisini ve dikkatini hisseder ve bu kendine güvenini arttırıp gelecekte karşılaşılabileceği sorunları azaltabilir.
- 8. Takdir Edilme İhtiyacı:** Ergen, etrafındaki insanlar tarafından takdir edilip ve değerini arttırmak için tüm yeteneklerini, enerjilerini ve çabalarını sahip olduklarını harcar, dolayısıyla bir ergenin hayatındaki destekleyici insanların varlığı onun için sevgisini ve takdirini hisseder ve kendine olan güvenini arttırır (Abugarbiye 2006)

2.8 Ergenlikte Kimlik Bunalımı

Daha önce değindiğimiz üzere çocuk ergenlik evresinde kendisini etkileyen psikolojik, sosyal ve biyolojik zeminde bir dizi farklı değişim yaşamaya başlar. Erikson'a göre ergenlik çağında birey fiziksel ve psikolojik değişimler ile rolüne ilişkin toplum beklentileri neticesinde yaşadığı rol karmaşasına mukabil kimlik bunalımıyla karşı karşıya kalır (Lazgard 2016, 39). Erikson insanın hayatının her bir evresinde temel problemlerle karşılaştığını, ikinci bir evrenin problemlerini kolaylıkla karşılamak için her bir evrenin problemlerinin çözülmesi ve başarıyla yüzleşilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yine ona göre kimliğin gerçekleştirilmesi psikolojik, sosyal, kültürel ve cinsel hususların gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Bu hususların gerçekleştirilmesinde başarısız olunması halinde kişi endişe, başarısızlık ve acıyla karşı karşıya kalmaktadır (Abdelrahman ve Alazami 2014, 4).

Mdavvar'a göre kimlik genel olarak bireyin tarihinde köklü bir geçmiş olarak yorumlanmaktadır. Ki bu kimlik âdetler, gelenekler, özellikler, karakterler ve toplumdan alınan kültür gibi hayatının her evresini kapsamaktadır. Bir anlamda kimlik, bireyin hayatı boyunca çevreyle olan sürekli etkileşimi sebebiyle muhtelif bilgi ve deneyimlerini iyileştirme sürecidir (Mdavvar 2014).

Dolayısıyla diyebiliriz ki, ergenlik dönemi ve ergenin karşılaştığı kimlik bunalımı, yaşadığı çevreyle etkileşiminde bireyi etkilemede büyük rol oynamaktadır. Kimlik bunalımı yaşayan söz konusu ergen bir yandan da –Suriyeli ergenin yaşadığı gibi- bir iç savaş sonucu geldiği yeni bir topluma adapte olmaya çalışıyor ise bu etki daha büyük olmaktadır.

Şunu ifade etmeliyiz ki, ergenin gelişme döneminde karşılaştığı problemler iç ve dış problemler olmak üzere ikiye ayrılırlar. İç problemler iç çatışmayla ve ergenin yaşadığı fizyolojik değişimlerden kaynaklanan endişe ve huzursuzlukla ilişkili olan problemlerdir. Buna ek olarak ergenin aileden bağımsızlaşma, kendi kendine yettiğini düşünmeye başlama ve özgürlük duygusu çerçevesinde yaşadığı iç çatışmalardır. Dış problemler ise, ergenin içinde yaşadığı aile, toplum ve kendisini kuşatan ortam gibi çevreyle ilgili problemlerdir. Ergenin yaşadığı çatışmaların şiddetini arttıran şeylerden biri de, bir kişide iç ve dış problemlerin bir arada bulunmasıdır. Mesela ergenin kendine has bir kimlik inşa etme çabası sebebiyle

içgüdüleri arasında ve yaşadığı toplumun âdet ve gelenekleri ile yabancılik duygusu arasında yaşadığı çelişki ve çatışma olmaktadır (Abumandil 2016).

2.9 Aile

Aile, toplumun en küçük birimi ve çekirdeğidir. Fertlerinin bireysel ve toplumsal olarak gelişimine dönük ihtiyaçları da karşılayandır. Aile aracılığıyla çocuk, diğer insanlarla etkileşimi ve iletişimi öğrenir. Yine onun sayesinde vicdan inşa etmeyi ve ahlak kurallarını edinmeyi öğrenir. Hayata dair kavramları ve algıları da onun aracılığıyla edinir. Aile sayesinde bireyin kişiliği, fikirleri ve farklı yönelimleri gelişir.

Hiç kuşkusuz aile, özellikle de hayatının ilk yıllarında, çocuğun temel kaynağıdır. Aile, ferdin yeme, içme, sevgi, şefkat ve ilgi gibi ihtiyaçlarını karşılayan başlıca kurumdur. Çocukları çeşitli gelişim aşamalarında karşılaştıkları tehlikelerden korur. Gelişiminin ilk evrelerinde bütün ihtiyaçlarının karşılanmasında çocuk tamamen aileye bağımlıdır. Çocuk geliştikçe içinde bulunduğu evreye bağlı olarak ihtiyaçları da değişir (Alhilo 2014). Ailevî ilişkiler çocuk ergenlik evresine girince, çocuğun ruh halinde, davranışlarında ve fikirlerinde ergenlik sebebiyle görülen değişimlerden etkilenir (Lamoz 2009). Ergenlik döneminde aile yapısını ve aile içi ilişkileri etkileyen çeşitli problemler ortaya çıkmaya başlar. Önemli olan ailenin, ergenin bu evreyi sağlıklı bir şekilde geçirmesi için gereken ilgiyi, özeni ve yardımı sağlamasıdır. Ergenlik evresinde çocukta görülen değişimleri anlamak, onun güvenini kazanmaya katkıda bulunur. Kendisine rahatsızlık veren şeyleri ifade etmesinde ve yaşadığı sıkıntılardan kurtulması için bir çözüm bulunması çabasında ona yardımcı olur.

Ailenin rolü, çocuklara özgüveni ve duygularını ifade etmeyi aşılama kendini gösterir. Zira çocuk doğarken tecrübeden, bilgiden ve toplumsal davranışlardan yoksundur. Toplumsal/insani ilişkiler konusundaki ilk derslerini genel olarak aileden özelde ise anneden alır. Bu dersler, dengeli bir kişiliğin oluşumuna, kendisine ve toplumsal çevresine dair kavrayışının ve algısının şekillenmesine katkıda bulunur. Diğer insanlarla pozitif bir iletişimi ve karşılıklı pozitif ilişkilere uygun adaptasyonu sağlar (Halava 2011,73). Ailenin ergenin hayatında önemli bir rolü olduğu çok açıktır. Mesela aile sadece çocuğun temel ihtiyaçlarına cevap vermekle kalmaz aynı

zamanda onlara uygun atmosferi ve güvenliği sağlar. Bu sayede yaratıcı, mutlu ve güvenli bir hayatı temin eden bir çizgide büyüyebilirler.

2.10 Aile Tanımları

Toplumu bütünüyle etkileyen sosyal bir kurum olması hasebiyle ailenin farklı tanımlarını bilmek önemlidir. Aile en önemli sosyal kurumlardan sayılır. Hatta en yaygın sosyal olgu olmasının yanında bütün toplumsal aktivitelerin etrafında döndüğü eksendir. Toplumsal düzenin çekirdeğidir. Toplumsal bağları güçlendirmek ve toplumsal hayatta istikrarı sağlamak için başvurulan temel dayanaktır. Aile fert ve toplum arasında bir vâsita olduğu gibi fertlerin ve sosyal grupların dini, sınıfsal ve işbirlikçi aidiyetlerinin nesilden nesle aktarılmasını sağlayan kurum görevi de görür (Vancan 2017, 125). Başka bir tanıma göre aile, evlilik ve çocuk yoluyla toplumsal konumlar edinen kişiler arasındaki sürekli ve karmaşık ilişkiler toplamıdır (Alhilo 2015).

Bu tanımların yanı sıra aileyi faal ekonomik bir birim olarak görenler de vardır. Bunlara göre aile siyasi, idari ve hukuksal bir yapıdır. Yani aile âmir ve işleri çekip çevirendir. Bireyler arasında hakemlik eder. Örfü, gelenek ve görenekleri destekler. Toplumsal davranış kurallarını belirler. Çocukların eğitim ve öğretimine nezaret eden dini ve eğitici bir yapıdır. Zamanla dünyada meydana gelen olaylar ve değişimler neticesinde ailenin eski rolü, özellikle de ekonomik ve öğretici rolü değişmiştir (Alawidi 2007). Mesela, eskiden Arap toplumunda kadının çalışması zordu. Ailede temel ekonomik dayanak erkekti. Fakat Arap ülkeleri başta olmak üzere değişen ekonomik şartlar neticesinde kadın ailesine ekonomik anlamda destek olmak için çalışmak zorunda kaldı (Bumdin 2017).

Aile kavramıyla ilişkili bütün tanımlar dikkate alınarak ailenin şöyle bir tanımı yapılabilir: Aile anne-baba veya sadece birinin çocuklarla birlikte meydana getirdiği sosyal bir birimdir. Aile bireyleri birbirleriyle etkileşimde bulunup duygu ve davranışlarını etkileyen tecrübe alışverişinde bulunurlar.

2.11 Aile Türleri

1. Çekirdek Aile: Anne, baba ve çocuklardan oluşan ailedir. Abuhamdan'ın (Abuhamdan 2011, 373) da belirttiği gibi çekirdek aile: Karı, koca ve bekâr çocuklarından oluşan topluluktur. Barınma ve geçinme konularında ortaklık eden bu

aile bireyleri, ortak faydalara ve hedeflere dayanan sağlam toplumsal bağlarla birbirlerine bağlıdır.

2. Geniş Aile: Anne, baba, çocuklar, amcalar, halalar, teyzeler, dedeler, nineler ve torunlardan oluşan ailedir (Rahmani 2016).

2.12 Ailenin İşlevleri

1. Eğitim İşlevi: Aile çocuğun kişiliğini oluşturmaya ve kendini tanımaya başladığı ilk toplumsal ortam olarak kabul edilir. Çocuk bunları toplumsal kültürü aktarma rolü oynayan aile bireyleriyle etkileşim yoluyla gerçekleştirir (Alavidi 2004).

Her ne kadar eğitim görevinin bir kısmı eğitim kurumlarına geçmiş olsa da, yaşadığı toplumun özel değerlerini ve âdetlerini çocuğa öğretmede aile hala temel rolü üstlenmeye devam etmektedir. Çünkü aile, çocuğun tanıdığı ve kendisinden öğrendiği ilk kurumdur.

2. Himaye Görevi: Aile, bireylerinin himayesinden de sorumludur. Mesela baba, ailesini sadece fiziksel olarak korumaz. Ekonomik ve psikolojik himayesini de sağlar. Babaları yaşlandığında ise çocukları onlar için aynı görevi üstlenir (Ben Aşur 2002, 13).

3. Pozitif İletişim: Balhac'a (2015) göre, çocuğun geliştiği ilk toplumsal kurum olması hasebiyle aile, ona toplumla iletişim kurma mekanizmalarını öğretir. Çocuk başkalarıyla tartışma, konuşma ve fikirlerini başkalarına sunma edebini ve kurallarını aileden öğrenir. Aile aynı zamanda çocuğun duygu ve düşüncelerini ifade edebileceği güvenli ortam olarak kabul edilir. Aile arasındaki pozitif iletişim yoluyla çocuğun hedeflerini gerçekleştirmesine yardım eder (Alasimi 2017). Ebeveynlerle çocuk arasındaki kötü muamele ve negatif iletişimin hayata karşı olumlu bakışı kaybetmeye ve çocukların kimliklerini ve bağımsız kişiliklerini belirleme güçlerinin azalmasına yol açtığını vurgulamaktadır. Bu, aynı zamanda çocuğun içe kapanmasına ve toplumdan uzaklaşmasına da katkıda bulunur. Psikologlara göre, kişilik özellikleri çocuğun ilk beş yılında oluşur. Yaşadığı ilk kurum olması sebebiyle çocuğun karakteri bütün yönleriyle aileden etkilenir. Dolayısıyla aile bireyleri arasında diyalog ve karşılıklı anlayışın olması ailede kaynaşmayı ve aile bireylerinin gereksinimlerinin

karşılanmasını sağlar. Bu da, kişisel güvenliğin sağlanmasına ve toplumsal anlaşmaya yansır. Aile içinde pozitif sosyal etkileşimin olmaması başkalarıyla ilişki kurmada kıskançlık, korku ve dengesizlik gibi sorunlu davranışlara yol açar (Balhac 2015).

Sevgi ve güvenin hâkim olduğu aile, bireylerine duygu ve düşüncelerini ifade edebilmek için sağlıklı ve güvenli bir atmosfer sağlar. Hayallerini ve gelecek planlarını gerçekleştirmeleri için onları motive eder. Bireyleri arasında pozitif iletişimi desteklemeyen aile ise ilişkilerin doğasını etkileyip aile bireyleri arasında sosyal problemlerin ortaya çıkmasına yol açabilir (Bınelu 2015). Krooş'a (2011, 81) göre çocuklarla sürekli iletişim, bütün meseleleri hakkında konuşmak ve sorunlarıyla ilgilenmek baba ile çocuklar arasındaki ilişkiyi güçlendirir. Babanın onlarla yaklaşmasına katkıda bulunur ve böylelikle baba onların (güven, kişiliğini gerçekleştirme ve tatmin duygusu gibi) kişisel gereksinimlerini, (insanlarla iletişim ve aidiyet ihtiyacı gibi) toplumsal gereksinimlerini ve (yeme, içme ve giyinme gibi) maddi gereksinimlerini daha iyi anlar.

4. Temel Gereksinimlerin Karşılanması: Ailenin bireyleri için önemli fonksiyonlarından biri de onun temel ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılama olmasıdır. Bu ihtiyaçlar beslenme, giyinme, barınma ve sağlık gibi fizyolojik gereksinimlerdir. Bunların yanında insanın güven, kabul görme ve sevilme duygusu gibi psikolojik ve manevi ihtiyaçları da vardır. Kişi kendisini kabul eden ve güven veren bir topluluğa ait olma ihtiyacı duyar (Alavidi 2004). Özellikle de ergenlik çağında aidiyet duygusu, bireyin karşılamaya çalıştığı en önemli gereksinimlerinden biri haline gelir.

5. Ekonomik İşlevi: Bireylerine mali destek sağlama ve maddi ihtiyaçlarını karşılama fonksiyonudur. Aile kurma ve çocukların eğitimi esasen ekonomik fonksiyona bağlıdır. Bu sebeple her çağda bu fonksiyon ailenin ayrılmaz bir parçası olmuştur (Bılmazlud 2005, 26).

6. Duygusal İşlevi: Aile, çocuğu duygusal olarak da yetiştirir. Aile yuvası bunun gerçekleşmesi için en iyi yerdir. Ebeveynle çocuklar arasındaki sıcak ilişki neticesinde duygularını ifade etmeyi çocuk ailede öğrenir (Buhlal 2016, 37). Duygulara saygının hâkim olduğu ve onları ifade etmenin teşvik edildiği ailede fertler birbirlerine sevgi, şefkat ve olumlu duygular beslerler.

Broko (2009, 45) bir makalesinde çoğu araştırmanın ailenin fonksiyonlarını şu şekilde özetlediğine işaret etmiştir:

- Üreme ve aile bireyleri arasında sevgiyeye dayalı etkileşim.

- Aile bireylerinin fizyolojik anlamda korunması.
- Toplumsal eğitim.
- Büyüklere ve küçüklere toplumsal bir konum vermek.

2.13 Ailenin Özellikleri

Aile sosyal bir yapı olduğu için ona kesin olarak ihtiyaç duyulur. Zira toplumda büyük bir önemi vardır. Burada bu yapının özelliklerini zikretmemiz önem arz etmektedir:

1. Aile, insan neslinin ve toplumsal varlığın devamı için kesinlikle zorunludur.
2. Aile, bireylerin eylemlerinin çerçevesini çizer. Yaşamlarını şekillendirir. Onlara özellikle de çocukluk çağında kültürel, medeni ve dini bilinci aşılar.
3. Aile âdetlerin, geleneklerin, değerlerin, davranış kurallarının ve görgü kurallarının kaynağıdır. En önemli toplumsal vazife olan eğitim ve yetiştirmede en büyük yük ailenin omuzlarındadır. Bu eğitim ve yetiştirme ile kişi biyolojik bir varlıktan sosyal bir varlığa dönüşür.
4. Ailenin toplumdan izole olması mümkün değildir. Toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Onunla etkileşimde olup çeşitli yönlerden hem ondan etkilenir hem de onu etkiler.
5. Aile, bireyleri arasında bağ kurmaya, kaynaştırıcı ve tamamlayıcı olmaya çalışır (Buhlal 2016, 36).

2.14 Aileyi Ele Alan Kuramlar

Ailenin önemini ve farklı rollerini ele alan birçok teori bulunmaktadır. Bu teoriler aile dinamiği ve bireyler arasındaki farklı ilişkileri anlamaya yardımcı olur. Bu teorilerin en önemlilerinden bazıları şunlardır:

2.14.1 Yapısal işlevselci teori:

Bu teori aile ve toplum açısından önemli olmaları açısından ailenin görevleri, rolleri ve konumları üstünde durur. Bunun yanında aile içerisindeki sosyal davranışları ve ailenin, kendisini çevreleyen dış yapılarla etkileşimini de inceler. Aynı şekilde iş, ekonomi, okul, aile içi ve dışı ilişkiler ve muameleler gibi diğer dış ilişkiler, olaylar ve yapılar üzerinde de durur (Alhusayn 2005, 45). Bu teoriyi benimseyenlere göre

ailenin ifa ettiği birtakım roller ve fonksiyonlar vardır. Bunlar adaptasyon, hedeflerin gerçekleştirilmesi, tamamlayıcılık ve düzenin devamlılığının sağlanıp gerginliğin giderilmesi gibi işlevlerdir. Yapısal işlevselci teori açısından bu dört fonksiyon aile de dâhil bütün sosyal yapılarda temel ve evrensel fonksiyonlardır. Bununla birlikte bu gereksinimlerin karşılanmasıdaki başarısızlık aile yapısının tamamen çökmesine yol açabilmektedir (Haşşab 1988).

2.14.2 Sembolik etkileşim teorisi

Bu yaklaşım aileye ilişkin olguların açıklanması üzerinde durur. Bunu da, Görevlerin ifa edilmesi, beklentilerin karşılanması ve karar almayı kapsayan aile yapısı içindeki süreçler ışığında yapar. Zira görev, aile yapısının temel ve önemli bir unsurudur. Sembolik etkileşimcilik aynı zamanda eşler arasındaki ve çocuklarla ebeveyn arasındaki ilişkilere de yoğunlaşır. Bireyler ve ailenin kendisi statik birer varlık değildir. Aksine, değişim ve etkileşimin söz konusu olduğu dinamik varlıklardır. Sembolik etkileşimcilik aile içinde gerçekleşen farklı etkileşim süreçleri yoluyla aileyi anlayıp açıklar. Rollerin ifa edilmesi ve konum ilişkilerinden oluşan buradaki etkileşim süreçleri iletişim sorunlarını, karar almayı ve yetiştirmeyi de kapsar. Bunlara ek olarak, bu yaklaşıma göre aile bireyleri semboller ve aralarındaki iletişim yoluyla birbirlerini etkilemektedir (Alhusayn 2005).

2.15 Ailede Çocuklar

Bir toplum modeli olarak ailenin toplumda önemli bir yerinin olması ve bu toplum modelinin karşı karşıya kaldığı çeşitli değişimlerden etkilenmesi açısından bakıldığında bu durumun aile olarak tanımlanan toplum modelinin rolleri ve şekilleri üzerinde bir etkisi söz konusudur.

Aile, bireylerinin toplumsal eğitimini üstlenir. Hayata başlarken temiz bir sayfa gibi olan çocuklara âdetleri, gelenekleri ve toplumsal değerleri aşılamaya çalışır. Çocukların karakterlerinin, fikirlerinin ve eğilimlerinin şekillenmesinde rol aldığı gibi arzularının ve hayallerinin gerçekleşmesi için destek sunma rolünü de ifa etmektedir. Aile, çocukların varlıklarını ve hayallerini gerçekleştirmelerini temin eden bir çevrede, sağlıklı bir şekilde gelişmeleri için gereken bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarının karşılanmasında güvenli ortamı temsil etmektedir.

Aile çocuklara sevgi, şefkat, sıcaklık, ilgi, samimi ilişkiler ile duygu ve düşüncelerini ifade edebilecekleri uygun ortamı sunarak onların psikolojik ve manevi gereksinimlerini karşılar (Nofel 2014). Öyle ki çocuk eğitim sürecine ilk olarak kendisine destek verip öğrenme şevki aşıl原因an aile ortamında başlar. Birey dışarıdaki toplumla nasıl ilişki kuracağını ve bu ilişkide karşılaştığı zorlukları nasıl aşacağını ailedeki etkileşim yoluyla öğrenmektedir.

Vanvan'a göre (2012) ebeveynin çocuğa yaklaşımı hedefe yönelik ve doğru olursa çocuk da buna bağlı olarak ruhen sağlıklı olur. Hatalı yaklaşım sergilemeleri durumunda ise bunun aksi gerçekleşir. Zira ebeveynin tutumu çocuğun zekâ düzeyini ve fertler arasındaki aile içi etkileşimi etkilemektedir.

Ebeveynin çocuklarla etkileşim şekli, bütün gelişim evrelerinde özellikle de çocuğun biyolojik ve psikolojik değişimler yaşadığı ergenlik çağında çocuğun karakterinin oluşumunda büyük rol oynar (Buhlal 2016, 36). Zira ergenlik aşamasını sağ salim atlamak için çocuk en şiddetli şekliyle ailevi desteğe ihtiyaç duyar. Dolayısıyla ailevi ilişkilerin ergenin hayatında önemli bir rolü vardır. Onun duygu ve düşüncelerini etkiler. Ergenin duygusal ve sosyal gelişimi ailevi ilişkilerin doğasından ve aileye hâkim olan atmosferden etkilenir. Aile ve ergen arasındaki ilişkiler karşılıklı anlayış üzerine kurulduğunda bu durum, ergenin karakterini olumlu yönde etkiler. Ailede hatalı eğitim yöntemleri izlendiğinde ise bu durum, ergen ve aile arasındaki ilişkinin doğasında olumsuz sonuçlara yol açar. Nofel'e göre çocuk ilk insani ilişkilerini ailede geliştirir. Tecrübe ve deneyimlerini ailede geliştirip insani ilişkileri aile içinde öğrenir. Bu sebeple ebeveynin çocuklarının eğitimini üstlenip onların deneyimlerini şekillendirmeleri çocukların eğilimlerinin, düşüncelerinin ve davranış kalıplarının oluşmasına aracılık eder (Nofel 2014, 92). Bunun yanında ebeveyn hem rehberliğin hem de tüm farklılıklarıyla birlikte kural koymanın kaynağıdır. Dolayısıyla çocuğun olumlu ve olumsuz eğilimlerinin temeli, ailenin onunla kurduğu ilişkinin ve muamelenin türüne ve yetiştiği ailevi atmosferin uygun olup olmadığına dayanır. Bilmavlud'a göre (2005) ailenin uyguladığı hâkimiyetçi, ayrımcı, otoriter baskıcı ve tutucu çocuk yetiştirme biçimleri asabiyet, kaygı, düşmanlık ve uyumsuzluk gibi sonuçlara yol açar. Buna göre ailevi eğitimde ailenin üzerine düşen şey, çocuğun duygularının istikrarı için onun psikolojik kuvvetleri arasında uyumu sağlamasıdır. Bu şekilde çocuğu -anlaşmazlık, kaygı ve gerginlik olmadan- toplumla ve diğer bireylerle doğru ilişkiler kurmaya sevk eder. (Mesuda, İsmail, Mihrize, ve Buanayka'ya göre (2016) çoğu ailenin ergen çocuklarının

ihtiyaçlarını anlamaması, rollerini olması gerektiği gibi sağlıklı bir şekilde ifa edememesi ve sağlıklı, uygun bir rehberlik edememesi, çocukların çevreye kötü adapte olmalarına yol açar. Bu da hem ergen hem ailesi için bireysel ve sosyal birçok probleme sebep olur.

Bunun yanında ebeveynin omuzlarında büyük bir sorumluluk bulunmaktadır. İlk yıllarından itibaren çocuğu sağlıklı bir şekilde yetiştirmekle başlayan bu sorumluluk çocukluk evresinin sona ermesiyle son bulmaz. Aksine çocuğun ergenlik çağına ulaşmasıyla artarak daha büyük bir sorumluluğa dönüşür. Gencin biyolojik gelişiminde, duygularında, düşüncelerinde, eğilimlerinde ve davranışlarında birçok değişimin meydana geldiği ergenlik çağında ailenin rolü önemlidir. Ergenlik çağındaki gence ilgi ve alaka göstermelidir. Üzerinde baskı olmadan deneyip yanılması için ona bir miktar özgürlük tanınmalıdır. Doğru davranışlarında onu teşvik edip hata ettiğinde kılavuzluk etmelidir. Çünkü bu, ergenin özgüveni geliştirip başkalarıyla adil bir rekabete girmesini sağlar. Eksiklik ve tereddüt hissini azaltarak problemleriyle yüzleşme yeteneğini artırır ve ihtiyaç durumunda ailesinden yardım istemeye sevk eder (Bilmavrud 2005).

2.16 Ailenin Ergenle İletişiminin Önemi

Aile içinde ergen çocukla kurulan iletişimin çocuğun hayatında önemli bir rolü ve etkisi vardır. Nitekim ailevi iletişimi şöyle tanımlamaktadır: Aile bireyleri arasındaki anlayış ve diyalog dilidir. Bu dil, her bir ferdin duygu ve düşüncelerini arzularını, ilgilerini ve kaygılarını diğer fertlere aktarır. Bu dil, aile bireyleri arasındaki etkileşimin ve uyumun dayandığı -söz, hareket, yönlendirme, ima gibi- lafzî ve lafzî olmayan sembolleri içerir (Sukkar 2011, 39). İyi bir iletişim aile saadeti için sihirli bir anahtardır. Aile bireyleriyle sağlıklı bir şekilde iletişim kuran ergen, psikolojik rahatlığı ve özellikle de ailenin kendisine sunduğu sosyal desteği hisseder. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, ergenlik çağı büyük değişimlerle öne çıkar. Çocuk, bu evreyi sağ salim atlatması için, kendisini anlayıp destekleyecek birilerine acil ihtiyaç duyar. Dolayısıyla ergenle arasında bir iletişim köprüsü kurup onun duygu ve düşüncelerini paylaşmasını teşvik eden aile sağlıklı ve işlevsel bir ailedir. Çocuklarını destekler ve motive eder. Onlara, ergenlik evresine has ihtiyaçlarını temin edecek uygun aile ortamını sağlayarak rolünü ifa eder Nitekim şöyle demektedir:

“Birey, aileden ve toplumdan izole bir şekilde yaşamamaktadır. Aile bağlarının bireyin aile ile etkileşiminin artmasındaki rolü büyüktür. Zira etkin bir iletişim, insanı yalnızlıktan çıkarıp ona toplumsal düzeyde görüş ve düşünce alışverişi imkânı sunar. Bu da, aile bireyleri arasında pozitif bir iklim yaratarak ve ebeveynle çocuklar arasındaki uçurumu kaldırarak bütün aileye yansır. Aile içi iletişim bireylerin duygu ve düşüncelerini tanımaya, diyaloga katılmaya ve bağımsız bir şahsiyet inşasına katkıda bulunur. Hiç kuşkusuz ergenin ailesiyle iyi bir iletişim kurması aralarındaki ilişkilerin tabiatına bağlıdır. Dağılmış ve kronik problemleri olan ailelerde büyüyen ergenler sosyal ve duygusal problemler geliştirirler. Buradan ergenle aile arasında etkin bir iletişimin önemini ve bunun bireyin adaptasyonuna ve ruh sağlığına etkisini anlıyoruz.” (Abumendil 2016, 70).

Çocuğun ergenlik evresini sağ salim geçirmesinde aile ortamının temel rolü vardır. Aile ergenlik evresinin gereklerini ne kadar anlayışla karşılar ve aileye kaynaşma atmosferi ne kadar hâkim olursa ergenlik çağındaki çocuk o kadar aileye aidiyet ve istikrar hisseder. Ailenin ergenin hayatındaki rehberlik rolünün önemli olması hasebiyle rol modellik ederek, sosyal ilişkileri aşılıyarak, arkadaşlarıyla sağlıklı sosyal ilişkileri güçlendirerek ve arzulanan sosyal davranışları sergileyerek sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştirir. Aile, toplumsal sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştirmeye çalışan sosyal bir kurumdur (Abumendil 2016, 68). Buradan, çocuklara uygun sosyal alakayı sunmada ve özellikle de ergenlik çağında karşılaştıkları problemleri atlattmaya yardım etmelerinde ebeveynin rolünün ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz.

Ergenlik çağı aynı zamanda bütün boyutlarıyla bir gelişme çağıdır. Mdavvar’a göre ergenlik çağında çocuk kendi içinde bir çatışma yaşar. Bağımsızlık duygusu ile bu duyguyu kanıtlanmasına toplumun fırsat vermemesi arasında kalır. Bu çatışma onun üzerinde şiddetli bir psikolojik baskı kurarak çok derin bir karar alma korkusu yaşamaya yol açar. Bu noktada ergen iki yoldan birini seçer: Ya kendini akranlarından ve aile bireylerinde izole eder. Ya da diğer insanlar arasında kendi kişiliğini kaybeder. İşte burada ailenin çocuğa tam bir psikolojik ve sosyal destek sağlamasının önemi ortaya çıkmaktadır (Mdavvar 2016, 30).

2.17 Aile İçi İletişim Eksikliğinin Sebepleri

Bireyler arasında etkin bir iletişime dayanan aile ikliminin sağlanmasını engelleyen birçok sebep bulunmaktadır. Burada bu sebeplere işaret etmemiz yerinde olacaktır. Zira bunların aile içi iletişim sürecinin zayıflamasında etkileri bulunmaktadır:

1. Toplumsal hayatın zorlukları, ebeveynin çocukların eğitimini ve onları izlemeyi ihmal etmelerine sebep olmaktadır. Dolayısıyla çocuklarla -sorunları, ihtiyaçları, eğitim problemleri ve çocuklara has psikolojik problemleri konusunda- iletişimin kesilmesine yol açmaktadır (Sukkar 2011, 40).
2. Ebeveynin çocuklara yönelik hatalı tutumları. Örneğin, diyalog atmosferine izin vermeyip çocukları ebeveynin arzularına ve kararlarına uymaya zorlamak.
3. İş hayatının ve ailenin ekonomik durumunun getirdiği zorluklar. Bunlar ailenin her zaman meşgul olmasına ve çocuklarla iletişim kuramamalarına yol açar.
4. İki kuşak arasında farklılık olması. Görüş ayrılığından kaynaklanan ihtilaf ve kavgaların meydana gelmesi ve sağlıklı bir diyalog üslubunun kullanılmaması (Abumendil 2016).
5. Aileyi ve fertlerini etkileyen ekonomik ve siyasi şartlar.

2.18 Ergenin Anne ve Babasıyla İletişimi:

Çocuk ergenliğe girince anne babasıyla olan ilişkisi, çocukluk evresindeki ilişkisinden farklı bir hal almaya başlar. Ergen, anne babasından bağımsız hareket etmeye meyillidir. Bazen onların otoritesinden bazen fazla korumacı tutumlarından bazen de sorunlarına ve isteklerine kayıtsız kalmalarından bağımsız hareket etmeye eğilim gösterir. Aynı zamanda hala küçük bir çocukmuş gibi onların sevgisini, sıcaklığını ve özverilerini hissetmeye meyillidir. Ergende görülen biyolojik ve psikolojik gelişmeler ile duygusal değişimler sonucu ebeveynle ergen arasında bir tür yanlış anlama meydana gelir. Birçok baba, ergenlik çağındaki çocuklarının yetişkinler dünyasına adım atarken yaşadıkları gelişimden kaynaklanan ne tür duygu ve bunalımlar geçirdiklerini anlamaz. Bunun etkisi de, direkt olarak çocuğa ve ailesine yansır (Bılmavlud 2005).

Ergenle ebeveyni arasındaki ailevi ilişkinin ergenin karakter özelliklerinin oluşumunda büyük bir etkisi vardır. Sağlıklı ailevi ilişkilerin kurulması için,

ebeveyninden çocuğun ergenlik evresini sağlıklı bir şekilde geçirmesi adına güvenli aile iklimini sağlamaları beklenir. Ergenliği anlayan babalar daima çocuklarının duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine yardımcı olurlar. Bu da, çocuğun bu evrede karşılaştığı sorunları azaltır veya sorunlarla yüzleşip sosyal ve psikolojik gelişimini temin edecek bir şekilde onları çözmeye yardımcı olur. Bu, ebeveynle ergen arasında etkin ve pozitif ilişkiler kurularak gerçekleşir. Nitekim Abualayş'a göre ebeveynin vereceği sağlıklı sosyal eğitim için aile çevresinin yüksek bir kültür seviyesine sahip olması ve bu kritik evrenin hassasiyetinin bilincinde olması gerekir. Bu şekilde anne ve baba ergenlik çağındaki çocuklarına yardım edip sağlıklı bir şekilde yönlendirebilir (Abualayş 2018, 279).

Çocuğun ergenlik sürecindeki bakımında anne babanın önemli bir rolü vardır. Yani ergen, ailevi ilişkilerden etkilenir. Ayrıca çocukluk evresinden başlayıp ergenlikle devam edecek şekilde çocukların bakımı için uygun olan ortamın sağlanmasında da ailenin büyük rolü vardır (Farac 2007). Sağlıklı aile, çocukların yetiştirilmesinde sorunsuz ve arızasız dengeli bir yol izler. Aile sayesinde ergen, toplum tarafından kabul gören davranışsal ve sosyal kuralları ve ölçüleri öğrenir. Bu da, aile dışındakilerle muamelelerinde ona yardım eder (Abumandil 2016). Ailenin rolü aile binasının korunmasına ve aile bireyleri için temel ihtiyaçların karşılanmasına odaklanır. Bu rol, aile bireyleri arasında etkin bir iletişim sürecini, ihtiyaçlarının sağlanmasını, tehlikelerden korunmalarını ve hayatlarının her aşamasında yönlendirilmelerini temin eden sağlıklı ve dengeli bir eğitim yoluyla ifa edilmektedir. Buna ek olarak Ailenin oynadığı önemli rollerden biri sosyalleşmedir, Sosyalleşme, sosyal etkileşime dayalı bir öğrenme, eğitim ve öğretim sürecidir (Nofel 2014). Sosyalleşmenin amacı, çocukların toplumla etkin bir şekilde etkileşimde bulunmalarını ve sosyal hayata entegrasyonunu kolaylaştırmalarını sağlaması ve farklı sosyal rollere uygun bireysel davranış, standartlar ve tutumlar edinmektir (Fakihi 2007).

2.19 Göçmen, Mülteci, Sığınmacı ve Geçici Koruma Altında Kavramları

Bu dört kavram arasında bazı yönleri ile farklılıklar vardır.

Göçmen: “Göçmen kendi ülkesinden ayrılırken ve/veya yolu üzerinde bulunan ülkeden geçerken ve/veya göç etmeyi tasarladığı ülkeye girişinde ve/veya bu

ülke(ler)de bulunduğu süre içinde o ülkenin yasalarına uyup uymama durumuna göre, yasal ya da yasa dışı olarak da tanımlanabilmektedir” (Yılmaz 2014, 1687).

Mülteci: “Bir mülteci, ırk, cinsiyet, uyruk veya belirli gruplara ait olmak gibi birçok nedenden zulüm, korku ve ölüm nedeniyle evine dönemeyen herhangi bir kişi” olarak tanımlanır (Saker ve Jawalde 2017, 211).

Sığınmacı: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. maddesinde; “Herkes, zulüm karşısında başka ülkelere sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir” denilmektedir (Kaya 2016, 16).

Buna ek olarak Başterzi’ye göre (2017, 380). “Sığınmacı ya da mülteci ise; savaş, çatışma, politik nedenler gibi nedenlerle bir başka ülkeye ya da bölgeye sığınmak zorunda kalan kişilere verilen hukuki isimdir” belirlemiştir.

Geçici Koruma Altında: Geçici Koruma statüsü YUKK’un 91’inci maddesine göre; kitlesel olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancıların uluslararası koruma ihtiyacının sağlanması için acil çözümler bulmak üzere geliştirilen korumayı ifade etmektedir. İçerik olarak ülke topraklarına serbest olarak kabul, geri gönderilmeme ilkesine riayet ve temel ihtiyaçların karşılanması unsurlarından oluşmaktadır (Çiçekli 2013, 313).

2.20 Göç

Birçok insan bir ülkeden başka bir ülkeye gidip orada yaşamaya başlamaktadır. Bu gidiş birçok farklı sebepten kaynaklanabilmektedir. Kişinin doğup büyüdüğü ülkeden başka bir ülkeye gitmesi büyük zorluklarla karşı karşıya kalması için yeterlidir. Hayatta kalmaya ve yeni topluma entegre olmaya çalışır. Başka bir ülkeye veya yere taşınmak üretkenlik, yenilikçilik ve en önemlisi güven hissedeceği iyi bir yaşam için kişiyi istikrar yolları aramak zorunda bırakır. Kişi kendisini yeni ülkeye adapte olmaya zorlar (Abidi 2016). Geldiği bu yeni ülkenin kültürüne, diline, âdetlerine ve fikirlerine ilişkin her şeyi öğrenmeye başlar. Göç, eskiden beri bilinen kadim bir olgudur. İnsanoğlu eskiden beri geçim kaynakları ve istikrar için göç etmiştir. Bu sebeple göç, birçok ülkenin karşılaştığı evrensel bir olgu olarak görülür. Hem göç veren ülke hem göç alan ülke bundan etkilenir. Dolayısıyla göç olgusunun ciddi bir olgu olduğuna işaret etmek gerekir. Zira toplum üzerinde sosyal, bireysel, siyasi ve ekonomik birçok olumsuz etkisi vardır (Abdalmumen 2014).

Göç olgusu, asırlardan beri farklı toplumlarda insanoğluluyla birlikte var olagelmıştır. Bu olgu, insanoğlunun her yerde ve her zaman gerçekleştirdiği doğal faaliyetlerinden biri olarak kabul edilir. Aynı zamanda insanlık tarihi kadar eskidir. Bunun birçok sebebi vardır. Bunlar siyasi, ekonomik, dini ve ilmi sebepler veya gruplar arası çatışmalardan ve terör örgütlerinin yayılmasından kaynaklanan güvenlikle ilgili sebepleridir. Yahut çatışma, savaş, doğal afet, zulüm ve taciz bölgelerinden kaçma sebebiyledir. Ne var ki, insanların güvenliklerini sağlamak için yurtlarını terk edip alternatif yerlere göç etmelerinde en büyük rolü siyasi ve etnik çatışmalar oynamaktadır (Abidi 2016).

Abdülmümin'e göre(2014) göç, bir kişi veya grubun yaşadığı yeri terk edip başka yerde yaşamaya gitmesidir. Göç tanımına girmesi için bunun uzun bir süre kalmak niyetiyle veya bir ziyaret ve geziden uzun kalmak niyetiyle olması gerekir. Genel anlamda göç gönüllü veya zorunlu olabilir. Bu, insanları göçe sevk eden sebeplere ve şartlara bağlıdır. Göçün sonucu olarak birçok bireysel ve toplumsal problem ortaya çıkar. Başka bir açıdan göç, bireyin veya bir grubun bir yerden başka bir yere taşınması olarak tanımlanabilir. Aynı ülke sınırları içinde olursa buna iç göç başka ülkeye olursa dış göç denir. Yasal göç olduğu gibi yasadışı göç de vardır (Alhusyn 2005).

Bunun yanında sosyologlar göçü şöyle tanımlamaktadırlar: “Toplumun bazı fertlerinin geçici veya kalıcı olarak daha iyi yaşam imkânları bulacakları yerlere gitmeleridir. Bu yer değiştirme, ülke sınırları içinde olabildiği gibi ülke dışına da gerçekleşebilir. Kişinin iradesi ile veya iradesi dışında zorla da olabilir. Geçici veya kalıcı olabilir.” (Jalabi1997, 218).

Abud'un da ifade ettiği gibi belli kriterlere dayanarak göçü birkaç sınıfa ayırmak mümkündür. Gayesine göre mesela iş ve eğitim göçü şeklinde tasnif edilebilir. Geçici veya kalıcı olabilir. Bunun yanında göçü kişinin hürriyetine göre yani mecburi, gönülsüz ve zorunlu şeklinde tasnif edenler de vardır:

İç Göç: Kişinin yaşadığı ülke sınırları içinde yer değiştirmesidir.

Dış Göç: Kişinin yaşadığı ülkeden başka ülkeye gitmesidir (Abud 2016).

Haşşab (1962) göçün kısımlarını şöyle sıralamıştır:

- 1. Mevsimlik göç:** Bu göç bir mevsimliğine veya bir aylığına olan göçtür. Göç edenler bir ay veya mevsimin ardından yurtlarına dönerler.

2. Geçici göç: Kişilerin, bazı ekonomik ihtiyaçlarını gerçekleştirdikten sonra dönebilecekleri şekilde, ülke toprakları dışına gitmeleridir.
3. Kalıcı göç: Kişilerin gittikleri yerde kalıcı olma hedefiyle yurtlarını terk etmeleridir. Bunun siyasi, ekonomik vb sebepleri olabilir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere göç, kişinin iradesiyle gönüllü olarak yer değiştirmesiyle gerçekleştiği gibi, kişinin başka bir yerde yaşamak için gönülsüz olarak yurdunu terk etmek zorunda kalması şeklinde de gerçekleşebilir. Buna binaengönülsüz göçü ikiye ayırmıştır:

- 1- Gönülsüz İç Göç: İnsan nüfusu için en önemli mekânsal hareketlerden bir olan bu göç türü ya bir çevreden diğerine tamamen yeni istikralı bir çevre edinmek için sürekli yerleşim yerinin değiştirilmesi şeklinde veya insanların doğup büyüdüğü kütüğe kayıtlı oldukları yerden başka bir kütüğe yer değiştirmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tür göçler özellikle de dini ve etnik farklılıkların çok olduğu ülkelerde şiddet ve etnik baskı sorunun bir neticesi olarak meydana gelmektedir.
- 2- Gönülsüz Dış Göç: Göç edenlerin devlet sınırlarını aşarak başka bir ülkeye gitmeleri demektir. Kişi baskı, zulüm ve eşitsizlik veya fikirleri ve eğilimleri sebebiyle özgürlüğü üzerinde herhangi bir baskı hissettiğinde gerçekleşir (Addavri 2015).

Bir kişi âdetleri, gelenekleri ve hayat tarzı farklı yeni bir ülkeye gittiğinde yeni bir merhaleye geçer. Yeni hayat tarzına adapte olmaya çalıştığı bu merhalede kendisiyle oradaki halk arasında birçok farklılık ortaya çıkar. Göçmen yeni bir yere veya devlete gittiğinde birçok zorluğu da beraberinde götürür. Bu zorluklar toplumun bütün fertlerini etkiler. Saker ve Jawaldehy'e göre gönülsüz göç olayı bireyler açısından şiddetli bir travma ve acı verici bir deneyimdir. Kişinin psikolojik dengesinde bozulmaya yol açar (Saker ve Jawaldehy 2017).

Göçmenler başka bir ülkede yaşarken bazı psiko-sosyal zorlukları yaşayabilir. Bunlardan sosyokültürel zorluklar, aile ve sosyal destek kaybı, dil zorlukları, umut ve beklentileri gerçekleşmeme, depresyon ve kaygı bozuklukları, stres bozukluğu bütün aile üyelerini etkiler; bununla birlikte göç, aile ve toplumsal ilişkiler ağının bozulmasına neden olabilir (Demirbaş ve Bekaroğlu 2013). Her nasılsa göç hareketi, bireyleri çok etkiler özellikle de aileyi. Halbuki göç, ailenin problemleri, sosyal ilişkilerin bozulmasını ve psikososyal stres sonucunu doğurmaktadır (Baş ve Molu

2017). Göç, ailenin eski hayatını değiştirebilir ve geldiği yeni ülkenin hayat koşullarına uymak zorunda kalmaktadır. Burada bireyin kendisinin bazı zorluklarla baş etmeye çalıştığı görülebilmektedir.

Göç eden çocuklar ve ergenler savunmasız olduğu için, kendilerini etkileyen bazı psikolojik ve sosyal problemlere maruz kalabilmektedir. Bekaroğlu ve Demirbaş'a (2013) göre çocukları ve ergenleri etkileyen en önemli risk faktörlerinden biri göç sırasındaki stresörler, bireysel özellikler, inanç sistemleri, ailenin rolü, sosyal destek ve göç sonrası stresörler olduğuna inanmaktadır. Ayrıca geldiği ülkenin dilini bilmemek, kültürel farklılıkları yaşamak ve iletişim kuramamak göç hareketinin ortaya çıkardığı en önemli sorunlardır ve bu sorunlar göç eden çocuklar ve ergenleri olumsuz etkiler. Mamuk ve Şahin'e (2016, 5183) göre iletişim istisnasız en önemli insan ihtiyaçlarından biri olarak kabul edilmektedir. İletişim kuramama ve kültürel farklılıklar yanlış anlamalara, güven eksikliği gibi sorunlara da neden olmaktadır (Baş ve Molu 2017, 1686). Bu çocukların ve ergenlerin yeni toplumdaki etkileşimlerini ve adaptasyonlarını etkilemektedir. Ayrıca Bayraktar ve Gün'e (2008) göre göç etmiş çocuklar ve ergenlerin yaşadığı en sık görülen problemlerin davranış bozukluğu, kimlik karmaşası, düşük benlik saygısı, kaygı bozukluğu, bunalım, bedensel rahatsızlıklar, geldiği ülkede farklı bir dil olmasından kaynaklanan problemler ve kuşak çatışması olduğunu ifade etmektedir

Dolayısıyla, birçok ergen yaşadıkları yeni toplumda uyumsuzluktan muzdarip olabilir, bununla birlikte ergenler sağlıklı bir ortamda ve ergen çatışmasız bir aileyle yaşadığında ergenlerin kendisini özgür, başarılı ve güçlü olduğunu hissetmektedir. Çeri, Beşer, Fiş ve Arman'a göre (2018) olumlu bir uyum sürecinin gerçekleşmesi ergenin yeteneklerinin ve becerilerinin gelişebileceği sağlıklı ve sevinçli, özgür bir aile ortamı ile mümkündür. Buna ek olarak, aile çocuklarını topluma uyum sağlamada destek veren bir rol oynadığında, ergenin yaşayabileceği sorunları azaltmaya katkıda bulunur.

2.21 Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaşadığı Sosyal Sorunlar

Günümüzde en çok karşılaşılan önemli sorunlardan biri savaşlar ve bunun sonucunda insanların yerinden edilmesidir. 2011 deki Suriye iç savaşının bir sonucu olarak, Suriye'den gelen bir çok aile, evini, işyerini, sevdikleri insanlarını bırakmak zorunda kalıp Türkiye'de yaşamaya başlamışlardır. Bu çalışmada kendileri hakkında yapılmış

çalışmaların yukarıda bahsedilen farklı tanımları dönüşümlü olarak kullandıkları gözlemlenmiş, Arapça bu bireyler için *lajin* “sığınmacı” kavramı tercih edildiğinden geçici koruma altındakiler ve sığınmacı terimleri birbiriyle aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Daha önce belirttiğim gibi, bu araştırmanın asıl cevap vermeye çalıştığı konu Suriye’den Türkiye’ye yerleşmiş ergenlerin yaşadıkları sorunlardır. Genel olarak insan kendi ülkesinden başka bir ülkeye yerleşince bazı sorunlarla karşı karşıya kalabilir. Elciyar, Kızıllan ve Ünlü’ye (2018) göre sığınmacıların yaşadığı en önemli sorunlardan biri iletişim kurma, ayrıca çift dillilik, kimlik arayışı, dinsel parçalanma, sosyal uyumsuzluktur. İnsan sosyal bir varlık olduğundan dolayı diğer insanlarla iletişim kurarak, sohbet ederek kendini ifade etmiş olmaktadır. Ancak o iletişim kurmayınca, özellikle zor bir süreç geçiren ve savaş yaşamış sığınmacı olan insanlar olumsuz bir şekilde etkilenirler.

Göç edince ve göç sonrası aile sosyal kurumu olarak, göç bütün aile üyelerini olumsuz etkileyebilmektedir. Göç ailenin yapısını etkiler, yani aile üyelerinin rolünde değişiklik oluşturmaktadır. Orozco’ya göre (2016) çok sayıda göçmen ana baba birden fazla işle uğraşmaktadır ve bu durum çocuklarını etkilemektedir çünkü uzun çalışma süreleri çocukları ilgi yönünden eksik ve yalnız bırakmaktadır.

2011 yılında Arap dünyası siyasi düzeyde nitelikli ve cesur değişimlere sahne olmaya başladı. Tunus’ta başlayan süreç yoksulluğun giderilmesi, işsizliğin bitirilmesi ve siyasi ıslah talebiyle patlak verdi. Ardından giderek büyüyen bu olaylar sonucu Tunus Cumhurbaşkanı devrildi ve devrimci ayaklanmalar Mısır, Libya ve Suriye gibi ülkelere sıçradı (Alsawair 2017, 20). Bu olaylar sonucu birçok insan ailelerinin huzur ve güvenliği için göç etti. Bir kısmı Avrupa’ya, bir kısmı bazı Arap ülkelerine, bir kısmı da Türkiye’ye geldi. Yıldırım, İslamoğlu ve İyem’e (2017) göre Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası ve Suriye’yle sınır olmasından dolayı Suriyelilerin çoğu Türkiye’ye gelmeyi tercih etti. Bir ülkeden diğerine gitmenin bireyin hayatı üzerinde büyük etkileri olması hasebiyle, bireylere gerekli desteğin sağlanması için, bu olgunun ve etkilerinin incelenmesi önemlidir.

2.22 Göç ve Suriyeliler

Suriye olayları ilk başta özgürlük ve onur talebiyle siyasi rejime karşı barışçıl bir ayaklanma olarak başlamıştı. Ne var ki, Suriye rejimi bu ayaklanmayı şiddetle bastırma yoluna gidince ayaklanma şiddetli bir savaşa dönüştü. Binlerce Suriyelinin

ölümüne ve milyonlarcasının dünyanın farklı ülkelerine göç etmesine sebep oldu. Ayaklanma bütünüyle Suriye'nin insani durumunu olumsuz etkiledi ve toplumsal yapıda büyük yaralar açtı. Suriye toplumu üzerinde parçalanma, dağılma ve göç neticesinde felaket derecede sosyal ve insani izler bıraktı (Alkhazraci 2016).

Bu kriz ve Suriye halkının maruz kaldığı göç sonucu, bireyler üzerinde iz bırakan birçok sosyal ve bireysel problem ortaya çıktı. Zira zararsız savaş yoktur. Savaşlardan en fazla zararı gören ve savaşın olumsuz etkilerine maruz kalanlar ise genellikle çocuklardır. Bu etkiler savaşın şekline, süresine, sahalarına ve taraflarına bağlı olarak değişir (Hijazi 1989).

Savaşların patlak vermesi çocuklar için sert bir kimlik krizi demektir. Çocuk aidiyetinin kime olduğunu ve bu acılara neden maruz kaldığını bilemez. Savaşlar çocuklar için psikolojik ve fiziksel acılar doğurur. Psikologlar ve eğitimciler savaşın çocuklar arasındaki en yaygın olumsuz etkilerinden olması itibariyle, travmaya odaklanmaktadır. Travmaya ise genellikle kronik bir korku eşlik eder. Çocuk siren ve uçak sesleri gibi savaşa eşlik eden olaylardan, kişilerden ve nesnelere korkar hale gelir (Dakak 2010, 402). Tedavi edilmediği takdirde büyüdükçe bu korkuları da onunla birlikte büyür. Bu da, hayatının ilerleyen aşamalarında çocuğun sosyal ve psikolojik yaşantısını etkiler. Kuşkusuz aileler çocukları için savaşın yıkıcı etkilerinden korkup göç ederek ve savaş bölgelerinden daha güvenli bölgelere giderek çocuklarını savaştan koruma rolünü ifa etmeye çalışırlar. Birçok Suriyeli ailenin çocuklarını 2011'de maruz kaldıkları iç savaştan korumak için yaptığı şey de budur.

Hlelo'ya göre (2013, 169) ailenin ait olduğu toplumda güven ve istikrar ailenin başarısı ve devamlılığı için en önemli ve en belirgin faktörlerdendir. Çünkü aile, içinde bulunduğu ve içinden çıktığı toplumu yansıtan toplumsal bir üründür. Toplumda görülen barış ve güvenlik, aileye de yansır. Aynı şekilde toplumda görülen kaos ve istikrarsızlık da aileye yansır. Zuzu'ya göre göç ailenin parçalanmasına, aile bireyleri arasındaki ilişkilerin bozulmasına ve geleneksel ailevi bağların kopmasına sebep olmaktadır (Zuzu 2008, 80).

2.23 Göçmen Aileler ve Çocuklar Üzerindeki Etkisi

İnsanın bir çevreden başka bir çevreye taşınması onun sosyal dengesini etkiler. Hele de bu taşınma gönülsüz olarak vatandan uzağa gitmekse. Vatanından uzakta insanın

sıradan hayatı değişimlere maruz kalır. Yaşanması ve uyum sağlanması zor durumlarla karşı karşıya kalınır. (Alsamadi 2017, 245). Hamilton, Anderson, Barnes ve Dorling göçe genellikle birçok sosyal, psikolojik ve ekonomik problemin eşlik ettiğini belirtmiştir (Barnes ve Dorling 2011). Kişilerin yakın arkadaşlarını ve akrabalarını kaybetmeleri, bireyde olumsuz duyguların doğmasına ve karar alma yeteneğinin kaybolmasına yol açar. Bazı kişiler ise yeni toplumun kurallarını ve değerlerini öğrenemediklerini hissedebilirler. Bu da, zayıflık, toplumdaki uzaklaşma ve uyum sağlayamama duygusu doğurmaktadır. Alsamadi'ye (2017, 255) göre gönülsüz ve beklenmedik göç insan için şiddetli bir travma ve acı verici bir deneyimdir. İnsanın psikolojik dengesini etkiler. Kendisine destek olacak bir sosyal çevrenin olmaması durumunda kişi bunalım, kaygı ve içe kapanma haline bürünebilir. Her ne kadar göç edenlerin birçoğu yeni şartlara uyum sağlasalar da bir kısmı büyük psikolojik sıkıntılarla karşı karşıya kalabilmektedir (Fulingi 1998).

Amin (2016) de göçün, anavatanla misafir olunan ülke arasındaki kültürel, sosyal ve ekonomik farklılıklardan dolayı bireyleri etkileyen büyük bir psikolojik travma olduğunu vurgulamaktadır. Geldiği yeni yerde birey kültür, gelenek ve hayat tarzının günlük yaşamının yeni bir şekle bürünen en ince detaylarında her şeyinin değiştiğini hissetmektedir.

Ünlü, Yıldız ve Sezer'in (2014) göçmenlerin misafir edecek ülkeye gelmeleri dil, âdet, gelenek ve yeni sosyal çevreye uyum konularında problemlerin habercisidir diyerek işaret ettiği de budur. Amin'e göre göçün ister gönüllü ister –savaşlar ve doğal afetlerdeki gibi- gönülsüz olsun göçmen üzerinde psikolojik etkilerinin olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Ancak, ekonomik durum, sosyal durum, göçün sebepleri ve yaş gibi kişinin kendisiyle ilgili belli faktörlerden dolayı bu etkiler ve sıkıntılar kişiden kişiye göre değişmektedir (Amin 2016).

Assid ve Advana'ya (2013) göre değer, ölçü ve sosyal yaşayış tarzlarında boşluk oluşmasının, bazı kişiler için ailevi hayatlarını ve bireylerle ilişkilerini etkileyebilecek zorluklar meydana getirdiğini vurgulamıştır. Burada, iltica fikrinin ve ailenin bir yerden başka bir yere giderek göç edilen ülkeye has yeni bir kültürle karşı karşıya kalmasının, kişinin çeşitli rollerini ifa etmede ailevi vazifesini etkilediğini ifade edebiliriz. Bu da bütün aile fertlerini etkiler. Sığınma ve göçten etkilenme konusunda kişinin yaşı önemli faktörlerden olduğundan, bu göç bireyin hayatındaki en önemli evrelerden olan ergenlik çağında olursa onu daha fazla etkiler (Amin 2016). Zira ergenlik çağı fizyolojik ve psikolojik değişimlerle ön plana çıkar. Bu

evreyi güvenle atlatmak için ergen sosyal ve ailevi desteğe ihtiyaç duyar. Fakat ailenin göç ve sığınma sebebiyle geldiği yeni sosyal çevreye adapte olup yaşamaya çalıştığı bir merhalede olması, ergenin ihtiyaç duyduğu sosyal ve psikolojik desteği sağlamada görevini ifa etmesini olumsuz etkiler.

Bensaid'e (2007, 2) göre ailenin başka bir yere taşınması halinde geldiği yeni yerde, bazı eski sosyal âdet, kural ve değerleri de değişmek durumunda kalır. Bu da, ailenin başka ailelerle ilişkisini ve fertlerin kendisini etkiler. ve yeni çevreye uyum sağlamak amacıyla bireyler arasındaki sosyal ilişkilerin şekli değişir. Bu, aile için yeni kültüre ve çevreye adapte olma çabasına dayanan yeni bir vazifenin ortaya çıktığını doğrular. Aynı zamanda Lazgad'a göre kültür, özellikle de göç esnasında kişinin ilişkide olduğu normalin değişmesinden etkilenir. Çünkü göç ihtiyaçların, ilişkilerin, ideallerin ve davranış ölçülerinin değişimini içerir (Lazgad 2016, 33). Ancak problem değişimin kendisinde değildir. Problem değişimin hızlı, derin ve -kültürün canlılığını, cazibesini büyük oranda kaybetmesine ve dolayısıyla silikleşip etkisinin zayıflamasına sebep olan- büyük insan çeşitliliğiyle etkileşimde olmasıdır. Bu vaziyetten eski ile yeni ve tek ile çok arasında birçok çatışma hali ortaya çıkar. Yine bu vaziyetten kişinin davranış çerçevesini ve ölçülerini kaybettirecek bir durum ve uyumsuzluğa yol açan bir bocalama hali ortaya çıkar.

Diğer insanlarla şiddetli bir yaklaşma arzusu ve sıcak ve güvenilir ilişkiler kurma arzusu ile bu tür ilişkilerden korkma duygusu, göçmenlerde bir arada bulunur. Diğer bir deyişle, bir gruba ait olmayı şiddetle istemelerine rağmen bu aidiyeti bir grupta bulsalar bile sürekli huzursuzluk hissederler. Erken ergenlikteki aidiyet krizi veya huzursuzluk hissi, ergenin bir grup içerisinde var olabilme duygusu ile reddedilmeye maruz kalacağı korkusu arasındaki çatışmaya da bir çözüm türüdür. Bu çatışma hali, özden gelen aşırı duyarlılıktan başka bir şeyden kaynaklanmaz (Aşarbini 2006, 93).

Mdavvar'a göre (2013, 33) göçle karşı karşıya kalmış ergenlerin genel olarak şu eğilimlerle öne çıktıklarını gösteren bazı araştırmaların olduğunu ifade etmiştir:

- İnsan doğasına güvensizlik
  - Arkadaşlıktan veya diğer insanlarla ilişki kurmaktan korkma
  - Genel manada kültüre yönelik olumsuz tutum
  - Anlamsız bir şey olması itibariyle hayatın geneline siyah bir gözlükle bakmak.
- Göçmenlerin fikrî meselelere aşırı ilgi duymaları da vâkidir. Şiddetli bir şekilde entelektüel ilgi alanlarıyla içli dışlı olurlar. Ancak sosyal meselelerde daima sorumluluk merkezlerinden kaçarlar. Bu meselelerde her zaman sadece gözetmen

rolünü ifa ederler. Kişisel ilişkiler konusunda ise bu ilişkilere can attıkları kadar bunlardan korku da duyarlar.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2011 yılından itibaren Suriye de yaşanan iç savaş ve karışıklık nedeni ile, milyonlarca Suriyeli, savaşın yıkıcı etkilerinden kurtulmak amacıyla kendileri ve aileleri ile birlikte Türkiye dâhil olmak üzere çeşitli ülkelere zorunlu göç etmek zorunda kalmışlardır. Türkiye’de geçici koruma statüsü, dünyanın farklı yerlerinde farklı statüler verilen Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları göçün bir sonucu olarak yaşamın birçok alanında bütün aileyi etkileyen birçok zorluk yaşanmaktadır.

Çocuklar ve ergenler, deneyimsizliği nedeniyle dış olaylardan en çok etkilenen yaş grubudur. Bu nedenle, ihtiyaç duydukları yardımı alabilmeleri için sorunlarının detaylı ve dikkatli bir şekilde incelenmesi çok önemlidir. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde gereken yardımı almaları, ilerleyen yaşları daha sağlıklı bir şekilde geçirmeleri sağlanabilir. Bir ülkeden diğerine taşınan bir kişinin hayatını etkileyen bazı zorluklara maruz kaldığı bilinmektedir. Bu kişi genç yaşta olduğunda, çocukluk ve ergenlik döneminde bu zorluklara daha yatkındır. Bununla birlikte, ergenlik döneminde (13-18) yaş arası, ergenin kendisi ve ailesi üzerindeki psikolojik ve fiziksel değişimlerle dolu bir dönem olduğundan, sığınmacı ergenlerin yaşadığı zorluklar ile ailenin kendisine destek sağlamadaki rolünün incelenmesi önemli görülmektedir.

Bu amaç doğrultusunda araştırmanın cevaplamaya çalıştığı sorular şunlardır:

1. Geçici Koruma altında ergenlerin yaşadıkları sorunlar nelerdir? (aile, akran gurubu).
2. Ergenlik Döneminde bulunan 12-18 yaş arasındaki psiko-sosyal sorunları ile geçici koruma altında /sığınmacı olma arasında ilişki var mıdır?
3. Ergenlerin Sosyo-demografik özellikleri (cinsiyet, sosyo-ekonomik durum) ile yaşadığı sorunları arasında ilişki var mıdır?
4. Geçici Koruma altında olma/sığınmacı konumu ergenlerin aileleri ile ilişki örüntülerini nasıl etkilemektedir?

5. Zorunlu göç aile içi rolleri nasıl etkilemektedir?

3.1 Araştırmanın Amacı/Önemi

Ergenlik dönemi hassas gelişimsel birtakım görevlerin gerçekleştirilmesi gereken bir kriz dönemidir. Söz konusu dönemdeki çocukların özel gereksinimleri bulunmaktadır. Bir sığınmacı ergen konusunda ise bu gereksinimlerin karşılanması çeşitli zorlukları beraberinde getirmektedir. Yeni bir ülkeye uyum sağlanması, ergen ve ailesinin söz konusu sosyal uyum hususunda yaşadıkları zorluklar, sosyal destek sistemlerinden (aile, arkadaş) yeterince destek alınıp alınmaması, ergenlerin ilişkide buldukları sistemler ile etkileşimleri (aile, akran, arkadaş, okul), geçici koruma altında olma statüsünden bu ilişki ağlarının etkilenip etkilenmediğinin özellikle incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda geçici koruma altında, sığınmacı ve mülteci statüsünde bulunan çocukların ve ailelerinin sorunlarının görünür kılınması ve çözüm önerilerinin oluşturulması bakımından bu araştırma çok önemlidir.

Bu araştırma, Türkiye'deki geçici koruma altında bulunan 13-18 yaş arası ergenlik döneminde çocukların psiko-sosyal sorunlarının incelenmesi ve sığınmacı olma statüsünün ergenlik dönemine etkisinin belirlenmesi ve ergenlerin desteklenmesinde ailenin rolünün tanımlanması amaçlanmaktadır.

3.2 Araştırmanın Yöntemi ve Teknikleri

Araştırma nitel araştırma yönteminin fenomenoloji deseninde tasarlanmıştır. Dolayısıyla nitel yaklaşımı, belirli bir problem için sosyal alanları araştırmak için kullanılır. Nitel araştırma yaklaşımı, “neden” ve “nasıl” sorularını sorarak, insanın ve toplumun davranışını açıklamayı amaçlamaktadır (Kümbetoğlu, 2005; Yıldırım ve Şimşek 2003).

Nitel araştırma deseni, bir bilgi kaynağı olarak doğal koşulları kullanır. Bu yaklaşımın duyarlılığı göz ardı edilmemelidir; çünkü olguların, olayların veya değişkenlerin manipülasyonu, bireyin davranışını etkileyecek ve durumun gerçekliğini yansıtacak şekilde analizini engelleyecektir. Dolayısıyla, araştırmacı , olayı veya olguyu tanımlamalı ve mümkün olduğu kadar gerçekçi ve açık bir şekilde çalışmalıdır.

Nitekim elde edilen verinin yeterince nesnel olduğu belirtilmektedir (Altındağ 2005). Ardından gelen bu araştırmada, konunun hassasiyeti mümkün olduğu kadar göz önünde bulundurulmuş ve araştırmacı herhangi bir görüşe karşı ön yargı ile yaklaşmamıştır. Özellikle katılımcılar herhangi bir yanlılık fark ederse, bu durum cevapların güvenilirliğini etkileyecektir.

Nitel verilerin nicel veriler şeklinde derlenemeyen veriler olduğunu açıklanmıştır. Daha spesifik bir ifadeyle, nitel veriler; bireylerin, süreçlerin, olguların hakkında; deneyimlerin, davranışların, faaliyetlerin tanımlandığı; niyetlerin, isteklerin, değerlerin, fikirlerin içinde yer aldığı; duyguların, hislerin yansıtılabildiği; inançların, kanaatlerin tanımlandığı eylemlerdir (Kümbetoğlu 2005, 43).

En yaygın nitel araştırma yaklaşımları şu şekilde sunulmaktadır: Vaka çalışması (case study), Etnografi (Ethnography), Davranış Bilimi (Ethology), Etnometodoloji (Ethnomethodology), gömülü teori (grounded theory), Fenomenoloji - Olgubilim (Phenomenology), sembolik etkileşim (symbolic interaction) ve son olarak tarihsel araştırma (historical research) (Gay ve diğeri, 2012). Bir olgu, yaşayan bireylerin derin deneyimlerini anlamak ve tanımlamak için olgubilim yöntemi kullanabilmektedir. Aslında olgubilim/fenomonoloji yöntemi, olgunun anlamları keşfetmek için ve bireyler tarafından deneyimlenmiş dünyayı tanımlamaya ve yaşanmış deneyimlerin özünü anlatmaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Buna ek olarak olgubilim yöntemi ile bireylerin olguya ilişkin yaşantıları, algıları ve yüklediği anlamları ortaya çıkartılmaya çalışılmaktadır. (Kocabıyık 2015)

Nitel yöntemlerden en sık kullanılanı görüşmedir. Görüşme, insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek 2008, 40-41). Bununla birlikte bu çalışmada, Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyeli ergenleri daha iyi anlayabilmek için derinlemesine görüşme yönteminin tercih edilmesinin bu çalışmanın amacına yardımcı olduğu düşünülmektedir.

3.3 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmada verileri toplamak amacıyla Suriyeli sığınmacı ergenler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın gerçekleştirilabilirliği için, çalışma evreni, İstanbul'da yaşayan Suriyeli geçici koruma altındaki ergenlerin okuduğu bir okul ile kısıtlanmıştır. İlk olarak İnsan Psiko-sosyal Derneği'nden araştırma için izin alınmış

ancak bu derneğin başka bir yere taşınması üzerine başka bir örnek olarak bir okul araştırılmıştır. Daha sonra O.Ö.İ.H. Ortaokulu'ndan araştırma için izin alınmıştır.

Okuldaki Suriyeli öğrencilerin okuduğu sınıflara girilerek araştırmanın kapsamı ve amaçları Arapça olarak anlatılmış, açıklamalar sonrasında gönüllü olan öğrenciler teker teker özel görüşülebilecek bir odaya götürülmüştür. Araştırma kapsamında örnek olarak seçilen okulda gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden 10 kız ergen ve 10 erkek ergen öğrenciyle görüşülmüştür. Araştırmacının zaman ve maddi imkânlarının kısıtlılığı; göçmen ergenlerin psiko-sosyal sorunları ve ailelerine dair hassas ve derinlemesine bilgiler edinileceğinden araştırmanın “kolay ulaşılabilir örnekleme” yöntemi ile araştırmaya izin veren, kolay ulaşılabilir bir okulun gönüllü katılımcı öğrencileri ile kısıtlanması tercih edilmiştir.

Araştırmanın detayları görüşme başında özel ortamda tekrar açıklanmış ve ses kaydı başında araştırmaya gönüllü katılım olduğuna, araştırma amaçlarının anlaşıldığına ve ses kaydı yapılmasına izin verildiğine dair sözlü onay alınmıştır. Görüşmelerde alınan ses kayıtları, öğrencilerin kişisel bilgilerinden ayrı tutulmuştur. Bu kayıtlar araştırmacı tarafından Arapça olarak deşifre edilmiştir. Daha sonra bunlar Türkçe'ye çevrilmiştir.

3.4 Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Mansur (2016) görüşme aracını, bir konu hakkında bilgi toplamak ve bu bilgileri veya verileri kaynağından toplamak için kullanılan bir teknik olarak tanımlar. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Bu görüşme türü, araştırdığımız konu hakkında daha fazla şey öğrenmemize ve bilimsel sonuçlara ulaşmamıza olanak sağlamaktadır. Çalışmada katılımcılardan istenilen bilgiler yarı yapılandırılmış bir görüşme soru listesi aracılığıyla edinilmiştir. Görüşme sırasında istenilen cevaba ulaşılması için sorular farklı şekilde sorularak araştırma amacına ve sorularına uygun olarak mümkün olduğunca fazla bilgi elde etmek için kullanılmıştır. Araştırma görüşmeleri, 2019'un Nisan ayında İstanbul'da 10 kız ve 10 erkek, ergenlik dönemindeki 20 Suriyeli ile gerçekleştirildi. Katılımcılar 15-18 yaş arasındaydı. Türkiye'ye yerleşme süreleri bakımından, ikamet yılları 3-5 yıl arasında değişmekteydi. Ekonomik açıdan ise, kötü ekonomik durum ve orta ekonomik durum olarak farklılık göstermekteydi. İstanbul'da bir okulda hedef alınarak, katılımcıya elde edilen tüm bilgilerin bilimsel bir araştırmaya veri sağlayacak olduğu

vurgulandıktan sonra görüşmeler, katılımcının dürüst ve şeffaf bir şekilde soruları yanıtlamasını sağlayan konforlu ve güvenli bir ortamda gerçekleştirildi. Ayrıca isimleri, araştırmanın hedefini gerçekleştirmek ve verilerin gizliliğini korumak üzere sayısal isimlerle (Katılımcı kız 1, vb.) değiştirilmiştir.

4. BULGULAR: ERGENLERİN PSİKOSOSYAL SORUNLARI

Yapılan görüşmelerde derlenen anlatılar iki eksene göre analiz edilmiştir:

1. Ergenlerin yaşadığı sosyal ve psikolojik sorunlar
2. Ergenlere destek kaynağı olarak ailenin rolü.

Suriyeli bir ergenin kendi asıl ülkesinden adetler, kültür ve dil olarak farklı yeni bir ülkede göç ve yerleşimden oluşan şartlar sebebiyle bu gencin yaşadığı en önemli sorunların neler olduğunu bilmek, bu sorunların boyutlarını ve doğasını anlamaya çalışmak, kuşatan çevresel koşulların varlığından dolayı Türkiye'de bir mülteci olarak yaşayabilecekleri sorunların azaltılmasına katkıda bulunduğundan, bu sorunların boyutlarını ve doğasını anlamaya çalışmamız bizim için önemlidir. Bu bölümde ergenlerin yaşadığı sosyal ve psikolojik sorunlar öncelikle arkadaş ve okul ilişkileri bağlamında tartışılacaktır.

4.1 Arkadaş ve Okul İlişkileri:

Bu hassas yaş dönemindeki ergen ve arkadaşları arasındaki sosyal ilişkilerin gençlerin hayatındaki önemi nedeniyle ele alınması gerekmektedir. Okul, aileden sonra çocuğun ve ergenin hayatında önemli ve sosyal bir ortamı temsil eder. Okul sadece bilgilerin ve hünelerinin kazanılmasına müsaade etmekle kalmaz, aksine çocuğun ve ergenin toplumla ilişkisi esnasında sahip olduğu kişiliğin oluşturulmasında da önemli bir rol oynar (Gamari, 2012). Okul, değişim ve iletişimin en önemli yolunu ve çocuğun ve ergenin yalnızca başkalarıyla etkileşimi ile büyümemesi için oto mekanizma kavramını geliştirmesine olanak tanıyan sosyal ve insancıl ilişkilerin kurulmasını temsil eder. Algasin, bir arkadaş grubunun olmasının ve aileden bağımsızlık duygusunun, bu aşamada ergenin temel görevi olduğunu ve bağımsız bir birey olarak hissedebilmesi için bunu başarmaya çalıştığını düşünüyor. İlişkilerin oluşumunda veya bağımsızlık anlamında dengesizlik olması durumunda, bu ergenin yaşamında gerginliğe yol açar (Algasin 2008) .

Bu aşamada genç, birlikte yaşadığı insanlardan, özellikle de arkadaş sınıfından büyük ölçüde etkilenir.

Arkadaşların, bir ergenin hayatını etkilemede büyük bir rol oynamaktadır. Okulda arkadaşları ve öğretmenleri arasında epeyce saat geçiriyor ve onlardan çok şey öğreniyor. Gençlerin öğrendiği yeni davranışların birçoğunu, arkadaşlarıyla etkileşimi yoluyla öğrendiklerini görüyoruz. Ayrıca Hall, ergenlik hakkındaki teorisinde ergenliği, bir gerilim, kargaşa, endişe ve moral bozukluğu dönemi olarak görür. Ergen, kendisine yardım eli uzatan ve psikolojik olarak mutlu ve rahat hissetmesine yardımcı olan insanlar arıyordur.

4.1.1 Arkadaşların olumlu etkisi

Katılımcıların arkadaşlarıyla ilişkileriyle ilgili verdiği cevapları analiz ederek, arkadaşların ergenlerin yaşamında çok önemli olduğu tespit edildi. Bazıları, ergenin problemlerini çözmesine yardım etmekte büyük olumlu bir etkiye sahip olmuştur. Örneğin:

Katılımcı Erkek 10: Bir sorun olduğunda arkadaşımdan bana yardım etmesini ve ona tüm sorunlarımı anlatmayı tercih ediyorum. Ona güveniyorum ve beni ailemden daha fazla anladığını düşünüyorum. Örneğin ben sinirlendiğim zaman hemen onu arayıp her şeyi anlatırım. Onunla konuştuktan sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi hissediyorum. Aslında bir sevgilim vardı ama onunla bir sorun yaşamıştım ve ondan ayrıldım.

Katılımcı 10'a göre yaşadığı problemleri arkadaşlarına anlatmanın, ailesine anlatmaktan daha iyi olduğunu düşünüyor. Arkadaşlarının onu anlamaları ve ihtiyacı olan yardımı ona sunmaları bunu pekiştiriyor. Burada, birbirlerine yardım ve destek sağlayarak ergenin yaşadığı problemlerle başa çıkmasına yardımcı olabilen olumlu arkadaşların rolünü fark ediyoruz. İsiid 'e göre ergen, akran grubuna güçlü bir bağlılık gösterme eğilimindedir. Çünkü akran grubunu, otoritesinden ve etkisinden uzak bir şekilde bağımsız olma ve kendisinden ayrılmak istediği aile topluluğunun bir alternatifi olarak düşünüyor (İsiid 2003). Burada ergen, arkadaşlarının onu ailesinden daha fazla anlama yeteneğine sahip olduğuna inanıyor. Bu nedenle, arkadaşlarının ihtiyaç duyduğu yardımı kendisine vereceklerine güveniyor. Ergenlik döneminde ergenin, ailesinden bağımsız olmaya başvurduğunu ve ihtiyaç duyduğu

psikolojik ve sosyal desteği almak için kendi ortak sorunları ve endişeleri olan bir topluluk kurmaya çalıştığını biliyoruz. Ergenlik çağındaki ergenin yardım isteme konusunda aileden uzaklaşma eğiliminde olduğu Muawad tarafından vurgulanıyor. Arkadaşlarına daha fazla önem göstermeye başlar. Arkadaşlarını, isteklerini ve kişisel ve sosyal ihtiyaçlarını doyuran bireylerden seçmeye eğilim gösterir (Muwad 1977). Zaraka, 2005 yılında yaptığı çalışmada, ergenlerin ailelerinden daha çok arkadaşlarıyla konuşmayı tercih ettiklerini vurguluyor. Çünkü onları daha fazla anladıklarını düşünüyorlar.

Olumlu arkadaş rolünün bir başka örneği de Katılımcı Erkek 8 ve Katılımcı Kız 6'da şu şekilde gözlemlenebilir:

Katılımcı Erkek 8: Arkadaşlarımla olan ilişkim çok güçlü, zamanımı onlarla geçirip ve sorunlarımı anlatırım. Bana yardımcı olmak için, aslında arkadaşlarımla dertleşmeyi seviyorum, onlar beni iyice dinliyorlar. Arkadaşlarımla olurken çok mutlu olurum ve bütün sorunlarımı unuturum.

Katılımcı Kız 6: Bana en yakın kişi okuldaki kız arkadaşımıdır, aynı okulda okuyoruz. Beni her zaman anlıyor, düşüncelerimizde ve eylemlerimizde büyük bir benzerlik var. Bence o her zaman yanımda duruyor ve ona ihtiyacım olunca düşünmeden bana yardım ediyor.

Ergenler arkadaşlarıyla birlikte olduklarında kendilerini mutlu ve neşeli hissederler. Bu arkadaşların destekleyici rolünün bir sonucudur. Arkadaşlarının sorunlarını anladıklarını düşünürler. Onlara uygun psikolojik destek verebileceklerini hissederler. Katılımcı Erkek 8 şunları söyledi: "Bütün sorunlarımı unuturum" Bu, günlük ergen problemlerinde destekleyici arkadaşların rolünü gösterir. Aşammas, arkadaşlığın arkadaştaki kaygı ve stres duygularını azaltmada büyük bir rolü olduğunu, olumlu duyguların ve iyi haberlerin desteğiyle, onu yalnız ve sinirli hissetmesine neden olan olumsuz duygulardan uzaklaştırarak gerçekleştirdiğini düşünür (Aşammas 2012). Ergenin genellikle arkadaşlarına problemlerini anlatmayı tercih etmesi, yaşamlarında aynı endişeleri ve sorunları paylaşmaları nedeniyle normaldir. Bunu anlayabilir ve destek ve cesaret dolu sözler sunabilirler. Buna ek olarak, Katılımcı Kız 6'nın kendisi ile arkadaşı arasındaki benzerlikten bahsettiğinde bu, çevresinde etkileşimlerini, duygularını ve başından geçen sorunları anlayabilenlerin olmasını tercih eden ergenin kişiliğinin doğasını açıklar. Ergenler,

genellikle ergenlikte aniden meydana gelen değişikliklerin bir sonucu olarak aynı sorunları paylaşırlar. Bu onların yetişkinlerin veya ailelerin dünyasının kendilerini anlayamayacağını hissetmelerine yol açar. Bunun üzerine aynı gerçekliği paylaşan arkadaşlarına başvururlar. Katılımcı Kız 6'nın başına gelen tam da buydu. Kız arkadaşlarının ona hiç düşünmeden yardım eli uzattıklarını düşünüyor. Bu, arkadaşının onu anlamasından kaynaklanıyor. Aynı kaygıları ve sorunları paylaştılar. Daha iyi hissetmesine yardımcı olmak için neye ihtiyacı olduğunu öğrendi.

Katılımcı Erkek 7: Arkadaşlarımla olan ilişkim çok harika. Birbirimizle iyi anlaşıyoruz. Zor durumlarda hep yanımda oluyorlar. Ben üzgün olduğum zaman arkadaşlarım beni mutlu etmeye çalışıp yardım ederler. Arkadaşlarımı çok seviyorum. Onlar hayatımda oldukları için kendimi şanslı hissediyorum.

Arkadaşlığın, ergenin ergenlik döneminde ihtiyaç duyduğu psikolojik mutluluk ve rahatlık hissinde önemli bir rolü vardır. Böylece arkadaşlar ergenin hayatında büyük bir mutluluk kaynağı haline gelirler. Ergenlerin psikolojik ihtiyacı, kendi ilgi alanına girdiği belirli bir gruba aittir ve çeşitli etkinlikleri, hissettiği psikolojik durumu yansıtır. Bu, Katılımcı Erkek 4'den çıkardığımız bir sonuçtur. Katılımcı, yanında arkadaşları olduğu onu destekledikleri için kendini şanslı hissediyor. Kendini yalnız ve depresif hissetmiyor, aksine bu katılımcı üzgün hissettiğinde arkadaşları mutlu hissetmesine yardım ediyorlar. Bu, ergen yaşamında arkadaşların rolünün öneminin bir işaretidir. Arkadaşların ve onların desteğinin varlığı, ergenlere yaşam, kendine ve başkalarına karşı olan duygularına yansıyan mutluluk ve psikolojik rahatlık hissi verir. Ayrıca kendine güvenini ve yaşadığı toplumu da etkiler. Albalah, Ergenler arasındaki arkadaşlık, dostça ve yoğun konuşmalar, kendini açıklama ve arkadaşlıklarda ortaya çıkan çatışmayı çözme çabalarını içerdiğine ve bireyler arasında farklı deneyimlerin değişimi yoluyla arkadaşlığın sosyal becerilerin kazanılmasında büyük bir rolü olduğuna ve inanmaktadır (Albalah 2008).

4.1.2 Arkadaşların olumsuz etkisi

Bir ergenin ailesinden bağımsız olma arzusu doğaldır ve normal bir büyüme belirtisidir. Ancak tüm ergen arkadaşlıklarının olumlu ilişkiler olduğu ve gençlere yardım ettiği sonucuna varamayız. Fakat aynı zamanda, ergenin psikolojisini ya da davranışlarını olumsuz etkileyen ilişkiler de vardır. Bu aşamada ergenin kendisini çevreleyen aynı yaştaki insanlara yani arkadaş grubuna benzemeye çalıştığını

biliyoruz. Bundayla, ergen davranışına, arkadaş grubunun etkilediği sosyal davranışların egemen olduğunu gözlemlemiştir. Ergenin arkadaşları, bu aşamada ergenin kabul ettiği genel davranış yasalarının kaynağı haline gelmişlerdir (Bendayha 2016). Bilmavlud, ergenin arkadaşlarının üsluplarını, davranışlarını, standartlarını ve sistemlerini ergenlik döneminde taklit etmeye başladığını vurgular. Sadakati, aileden arkadaş grubuna yönelir (Bilmavlud 2005).

Görüşmelere bakarak, gençlerin yaşadığı bazı sorunlara neden olan bazı arkadaşlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Bazı görüşmelerde, ergenlerin cevapları, yakın arkadaşlarının ihanetinden sonra başkalarına güvenemeyeceği fikrini genelleştir. Bu, Katılımcı Erkek 3 tarafından belirtilmiştir.

Katılımcı Erkek 3: Daha önce ben bir problemle karşılaşmıştım. Yakın bir arkadaşına anlattığımda herkese her şeyi anlatmış ve ben bunu öğrendiğimde çok üzuldüm. Büyük bir hayal kırıklığı yaşadım. Ama şimdi bir sorun yaşarsam, sorunu kendim çözmeye çalışıyorum. Sorunu kendim çözmeyi düşünüp hiç kimseden yardım istemiyorum. Çünkü hayatımdaki hiç kimse beni anlayamaz veya sorunu anlayamaz. Ayrıca arkadaşına anlattıktan sonra çok pişman oldum. Keşke ona hiçbir şey anlatmasaydım. Artık hiçbir arkadaşına güvenmemeliyim. Aslında arkadaşına çok güveniyordum ama çok üzuldüm. Arkadaşlığımızı kaybettim.

Katılımcı Erkek 3, tüm arkadaşlarına güvenilmemesi gerektiğini belirtti. Arkadaşına anlattığı için pişmanlık ve üzüntü duyuyordu. Katılımcının hayal kırıklığına uğradığını söylemesi, bu arkadaşının davranışının etkisiyle hissedilen üzüntü ve kırılma duygularının miktarını gösterir. Burada, ergenin güvenlik ve psikolojik rahatlığının büyük bir bölümünü temsil eden arkadaşlarıyla yaşadığı problemlerden duygusal olarak etkilendiği ortaya çıkıyor. Ergenlik çağındaki gençlerin, kendi bağımsız kişiliklerini oluşturmak için farklı sosyal ilişkiler kurmaları gerekir. Maslow, teorisinde, bireyin sosyal ihtiyaçlarının önemini, başkaları tarafından saygı ve takdir görmesinin yanı sıra sevgi ve aidiyet ihtiyacının da önemini vurguladı. İnsan, Maslow'un da düşündüğü gibi başkaları olmadan yaşayamayan sosyal bir varlıktır. İnsan, beşeriyet doğasındaki sosyal yönü pekiştirmek için başkalarıyla ve kendisini kuşatan çevreyle etkileşime girerek ihtiyaçlarını karşılar. Kişinin başkaları ile sosyal

etkileşimden kopması durumunda, depresyon ve endişe hissine yol açar (Kasem 2016). Görüşmelerde konuşulan bazı gençlerin başına gelenler de arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunlar nedeniyledi. Gençle ilgili bir sorun ve özellikle de onları seven insanlara güven ile ilgili bir problem ortaya çıktığında, bunun etkisi ergen üzerinde büyük oluyor. Çünkü aslında ona güvenecek, tüm sorunlarını ve endişelerini söyleyecek birini arıyor. Psikolojik ve sosyal gerilimler aşamasında yaşıyorlar. Güvenecek ve onlara ne hissettiklerini söyleyecek birine ihtiyaç duyuyorlar. Bu, 2018 yılında ergenlerin sosyal ve psikolojik sorunları ile ilgili faktörler üzerine yaptığı çalışmada Gazwan tarafından onaylanmıştır. Kötü arkadaş seçimi ile gençlerin yaşadığı sorunlar arasında bir ilişki bulunması çıkan en önemli sonuçlardandır. Çünkü ergenlik dönemi, ergenin sosyal çevre ile ilişkisi ve arkadaşlarla en önemli ilişkisiyle öne çıkar. Bu ilişkilerin ergenin kendisine ve başkalarına güvenmesi üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bu görüş olumlu ise, ergenin yaşamın çeşitli problemlerini mantıklı bir şekilde ele almasını sağlar. Eğer ergenin kendine ve diğerlerine olumsuz bakması, günlük yaşamı engelleyen sorunlara, ergenin tecrit ve yalnızlık hissetmesine yol açar (Gamari 2012). Arkadaşları hakkında kendinden emin hissetmeyen bazı katılımcılar fark edildi. Tepkileri, kimseden yardım istememeleriydi, çünkü onları anlayabilecek birisinin olduğuna güvenmiyorlardı. Bu da yalnızlık ve rahatsızlık hissine yol açtı.

Katılımcı Erkek 7: Beş yıldır sigara içiyorum ve ailem bu bilgiye sahiptir. Babam her zaman sigarayı bırakmamı tavsiye ediyor. Çünkü sağlığıma çok zarar veriyor. Ama ben sigara içmeyi seviyorum. Aslında ben arkadaşlarımdan yüzünden sigara içmeye başladım. Onlar sigara içmeyi bana öğrettiler. Hepimiz sigara içmeyi seviyoruz.

Burada Katılımcı Erkek 7'nin sigara içtiğini çünkü bu davranışı sigara içen arkadaşlarından öğrendiğini görüyoruz. Bu, ergenin arkadaşlarının davranışlarından büyük ölçüde etkilendiği fikrini doğrular. Onları taklit etmeye ve davranışlarını benzetmeye çalışır. Ergenlikte, ergen üye olmak istediği akran gruba katılır, böylece belirli bir gruba ait olduğunu hisseder. Gruba katıldıktan sonra gruba kaynaşmaya başlar. Davranışlarını öğrenir, üyelerini konuşma veya davranış yoluyla taklit etmeye başlar. Öte yandan, Katılımcı Erkek 7'nin "hepimiz" kelimesini kullanması, gruptan öğrenilen davranışların doğası ne olursa olsun, grup arkadaşlarına ait olma duygusunu doğrular. Bu ergenin ait olma ihtiyacı, babasının sigarayı bırakma

talebine rağmen arkadaşlarının davranışını taklit etmesine neden olmuş olabilir. Burada ergen, ailenin bu davranışı değiştirme arzusundan bağımsız olarak arkadaşlarının hayatını tercih eder, onların davranışlarını takip eder ve kendileri gibi davranır. Bu yüzden ergen, kendisinin ilgilendiğiyle ilgilenen gruplara ait olmaya gereksinim duyar.

Katılımcı Kız 4: Beni en çok rahatsız eden şey ihanet ve adaletsizliktir. Yani bir kişiye güvenip o beni kandırduğunda ve özellikle ihanet eden arkadaşlar beni çok rahatsız eder. Buna ek olarak insanların davranışlarımı ve sözlerimi yanlış anlaması beni çok rahatsız eder ve sevmediğim bir şeydir. Bazen arkadaşlarım beni yanlış anlayabiliyorlar. Aslında bu beni çok rahatsız edip sinirlendirir.

Katılımcı Kız 4, gördüğümüz gibi öfkeli ve rahatsız hissediyor. Çünkü arkadaşları ona ihanet ettiler ve davranışlarını yanlış anladılar. Ergen kız, arkadaşlarından eylemlerini ve duygularını anlamalarını bekliyor. Ama bu gerçekleşmediğinde ise, öfke ve rahatsızlık duyuyor. Bu genellikle arkadaşlarının onu anlamasını ve ihtiyaç anında ona yardım etmesini bekleyen bir ergen için normaldir. Kendisine sevgi ve dikkat elde etme konusundaki isteklerini yerine getirmek için güvenlik ve rahatlık ortamı veren güçlü ilişkilere sahip olmaya çalışır. Ergen, ergenlik döneminde kendisini çevreleyen başkaları tarafından sosyal kabul görmeye çabalar. Bu aşamada sosyal ilişkilerin önemi nedeniyle başarılı bir sosyal ilişki kurmaya çalışır. Ancak ergen sosyal ilişkilerde, özellikle arkadaşlıklarda bir problemle karşılaşarsa, bu durum ergenin sıkıntı, öfke, üzüntü ve kafa karışıklığı duyguları göstermesine yol açar. Bu, kendisini yalnız hissetmesine ve içinde yaşadığı toplumdaki izole edilmesine sebep olur. Bundaya, psikolojik yalnızlığın sebeplerinin bireyin huzursuzluğuna ve rahatsızlığına yol açan sosyal bağ ve ilişkilerde bir sorun olduğunu gördüğü durumlar olduğunu düşünür (Bendayha 2016).

Görüşmelerin analizi ile bir grup katılımcının arkadaşları arasındaki ilişkisi iyi ve mutlu bir ilişki olarak tanımlandı. Arkadaşları hayatlarında onlara yardım ediyorlar ve onları iyi anlıyorlar. Karşılaştıkları sorunlar sırasında arkadaşlarına başvurduklarını söylüyorlar. Arkadaşları, sorunlarının üstesinden gelmek için gerekli yardım ve desteği onlara sağlıyorlar. Bu, arkadaşların bu ergenlerin hayatlarında olumlu ve destekleyici bir rolü olduğunu göstermektedir. Günlük yaşamlarında sorunlar olması durumunda arkadaşlarına başvururlar. Çünkü onlar, arkadaşlarına

güveniyorlar. Ancak aynı zamanda katılımcıların bazıları, arkadaşlarına tam güven duymadıklarını ifade etmişlerdir. Arkadaşlarına problemlerinden bahsetmiyorlar. Bazıları, bazı problemler neticesinde yakın arkadaşları tarafından ihanete ve hayal kırıklığına uğradı. Sonuç olarak, kendilerini yalnız, rahatsız ve huzursuz hissettiler. Bunun üzerine, yalnız başlarına ve izole kalmayı tercih ettiler. Bazılarının güvenebilecekleri arkadaşları yok. Başkalarından yardım istemeden sorunlarını çözmeyi tercih ediyorlar. Bazıları arkadaşlarına yardım eden kişi olmayı tercih ediyor. Bazıları onları kimsenin anlayamadığını düşünüyor. Çok sayıda katılımcı, arkadaşlarının onları anlayamadığını ifade etti. Sorunlarını kendi başlarına çözmeyi tercih ediyorlar. Bu dönemdeki ergen, bazen gerçekleşen değişiklikler karşısındaki hislerinden dolayı yalnızlık ve toplumdaki izole edilmiş hissediyor. Awwad (2006), sosyal izolasyonu bireyin yalnızlık duygusu ve kendisini toplumdaki hâkim sosyal ilişkilerden uzaklaştırma girişimi olarak tanımlar. Bu, bireyin kendisinden ve topluluğundan ayrı hissettiği bir şekilde aidiyet ve ilgisizlik halidir. Sandali'nin dediği gibi, ergenin hayatı yoğun bir duygu ve heyecan sahnesidir. Bu, yaşadığı sosyal çevre ile etkileşimi sırasında maruz kalabileceği sorunlar nedeniyle toplumdaki sıkıntılara ve izolasyonlara hazırlıklı kılan şeydir (Sandali, 2012). En önemli değişikliklerden biri, toplumun sosyal olarak kabul etmesiyle ilgili olan, gençlerin kişisel gelişimi ve kimliğidir. Ergen, kendi bağımsız kişiliğini inşa etmeye çalışır. Ancak bu dönemde istediği gibi kendini gerçekleştirme engelleyebilecek zorluklara maruz kalmaktadır. Bir ergen kendini gerçekleştirme problemiyle karşılaştığında, izole ve asosyal olmaya başvurur. Çünkü duygularını ve düşüncelerini başkalarına ifade edemez. Erkeklerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre, ekonomik durumları ile arkadaşlarıyla ilişkilerinin doğası arasında ilişki bulunamamıştır. Aynı şekilde kızlar da ekonomik durumları ve arkadaşlarıyla ilişkileri arasında bir bağlantı göstermediler. Görüşmelerin analizi sayesinde Suriyeli ergenlerin kendileri ile Türk akranları arasında arkadaşlık ilişkileri kurmaya yönelmediklerini fark ediyoruz. Tüm gençler, okul ilişkileri (çoğu sınıfta arkadaş) aracılığıyla kurdukları Suriyeli arkadaşlarıyla ilişkilerini veya Türkiye'deki Suriye ortamında uyguladıkları ders dışı aktivitelerinden bahsetti. Burada Suriyeli ergenlerin farklı arkadaşlık ilişkileri kurma eğilimlerine işaret edebiliriz .

4.2 Öz ve Gelecek

Ergenlik, entelektüel, fiziksel, sosyal ve duygusal olgunluğun başlangıcı ile ayırt edilir. Geleceğe yönelik kararlar almanın başındaki bir dönemi temsil eder. Ergen, ergenlik döneminde gelecek hakkında düşünmeye başlar. Amaçlarını ve umutlarını gerçekleştirmek için planlar geliştirmeye başlar. Gelecekteki hayatı için fikir ve beklentileri çizmeye başlar. Gençler kendilerini başarmak ve geliştirmek isterler. Bu arzu, ergenin kendi belirlediği ihtiyaçlar ve hedefler konusundaki farkındalığı ile gerçekleşir. Bu nedenle, bir gencin gelecekte ne olmak istediğini ve hedeflerini, arzularını ve geleceğe bakışını net bir şekilde görmesi önemlidir. Çünkü kişiliği ve psikolojik durumu üzerinde büyük etkisi var. Sorunlara maruz kalan ergenlerin birçoğunun kendilerine ve geleceğe bakışı olumsuzdur, onların günlük yaşamlarındaki performanslarını etkileyen büyüme, sosyal ve psikolojik ilerlemesine olanak sağlamaz.

Araştırmaya katılan ergenlerin cevapları, üniversitede okumak istedikleri bölüm ile ailelerinin istedikleri farklıydı. Bu, sonuç olarak bu dönemde doğal bir durumdur. Burada aile çocuklarının iyiliğini onlardan daha iyi bildiklerini sanarak ergenler için uzmanlık alanı seçmeye başlar.

Katılımcı Erkek 1: Doktor olmak istiyorum. Aslında babam bunu okumamı istiyor. Ama ben başka bir şeyle ilgileniyorum. Çocukken futbolcu olacağımı hayal ediyordum. Hemen okulumu bitirdikten sonra futbolcu olmak istedim. 5 yaşımdan beri futbola yeteneğim var ama babam maalesef bu konuyla ilgilenmiyor. Bu benim için bir sorundur. Hobilerimi pratik yapmamı her zaman erteliyor. Her şeyi ertelemekten hoşlanıyor. Bu beni çok sinirlendirir. Ben gelecekte ünlü bir futbolcu olmak istiyorum ama babam bunu engelliyor.

Katılımcı Erkek 1, babasının isteği üzerine doktor olmak istediğini ifade etmesi üzerine burada ailenin ergen için üniversite uzmanlığını seçmesine müdahalesini görüyoruz. Bu da babasına kızgın hissetmesine sebep olduğunu "çok sinirlenirim" kelimesiyle ifade etti. Ergen, ünlü bir futbolcu olma hedefine ulaşmak için yeteneğe sahip olduğunu düşünüyor. Fakat babasının baskısına maruz kaldığını "engelliyor, erteliyor" kelimeleri ile ifade ediyor. İşte bu genç ailesi tarafından geleceği ile ilgili umutlarını ve hedeflerini başarması için yeterince teşvik edilmedi. Babanın uzmanlık seçimine müdahalesinin, onun ebeveynlerden bağımsız ergeni gerçekleştirmesinde

etkisi vardır. Öğrenciler için üniversite uzmanlığını seçme nedenlerini hedef alan Zarvaki ve Abbasi tarafından yapılan bir çalışmada, örneklemin % 14'ünün ebeveynlerin isteği nedeniyle üniversite uzmanlığını seçtiği tespit edilmiştir (Zarvaki, Abbasi 2016). Bu, gençlerin geleceğine ebeveynlerin müdahalesini ve etkisini doğrulamaktadır. Ki bu durum ailesiyle olan ilişkisine ve kendi bağımsızlığını gerçekleştirmesine yansır. Üniversite bölümü seçme konusunda ergenlikte, ebeveyn ile ergen arasında bir fark ve arzu çatışması vardır. Bu, ergenlerin aileleriyle çatışmalarına neden olur. Ergen, ailesinin onu hobileri, etkinlikleri, uygulamalarında veya istediği üniversite bölümü eğitiminde kendisini desteklemediğini düşünüyor.

Katılımcı Kız 10: Ben büyüdüğümde diş hekimi olmak istiyorum. Ben ağabeyim gibi olmak istiyorum. Onunla çok iyi anlaşıyorum ve onu çok seviyorum.

Üniversite bölümü seçiminde aile ilişkisinin bir başka örneğini Katılımcı Kız 10'da görüyoruz. Ağabeyine olan sevgisi nedeniyle diş hekimliği okumak istiyor. Burada katılımcının ağabeyine olan sevgisi sebebiyle ne kadar etkilendiğini görüyoruz. Çünkü diş hekimliği okumak isteyecek kadar onu seviyor. Ünlü şahsiyetlerden veya kendisine yakın insanlardan etkilenen ve onun gibi olmak isteyen birçok ergen görebiliriz. Böylece üniversite bölümünü ailesinin isteği sonucunda seçen ergenler de vardır. Bunun nedeni, bazı ailelerin, ergenlerin üniversite uzmanlık seçimine müdahale etmeleridir; çünkü onu diğerlerinden daha iyi görmektedirler.

Katılımcı Kız 9: Psikoloji okumak istiyorum, böylece kendi sorunlarımı ve diğer insanların sorunlarını çözebilirim. Arkadaşlarıma problemlerinde yardım etmeye çalışıyorum.

Katılımcı Kız 9 ise, psikoloji okumayı seçti, çünkü sorunlarını çözmesi gerekiyordu. Bu, katılımcının hayatında sorun olduğuna işaret eder. Bu, onunla yapılan görüşmenin geri kalanında belli olmuştur. Ancak o, kimseden yardım istemeyip kendi sorunlarını çözmek için psikoloji okumaya başvurdu. Ergenlikte, bir ergenin etrafındaki bireylere güven duymaması ve kimsenin ona yardım edemeyeceği inancından dolayı yaşadığı sorun ya da zorlukları anlatmamayı tercih edilebilir ve sorunlarını kendi çözmeye başvurur.

Katılımcı Erkek 3: Şu anda üniversiteye girmeye hazırlanıyorum. Kafamın çok karışık olduğunu hissediyorum. Gelecekteki hayatımı etkileyecek yeni bir aşamaya gireceğim. Kişiliğimin belirsiz olduğunu farkındayım. Nasıl bir insan olduğumu bilmiyorum. Ancak 4 yıllık üniversiteden sonra nasıl bir insan olacağımın belli olacağını düşünüyorum. Kendime karşı dürüst olmadığımı düşünüyorum ve bu beni çok rahatsız ediyor. Bu yüzden üniversiteye gitmemi bekleyip kendimi keşfetmek istiyorum. İşletme yönetimi okumayı düşünüyorum. Şu an Türkçe öğreniyorum. Çünkü Türkiye'de yaşayıp okuyacağım ve bu bazen beni korkutuyor. Bazen de kendi kendime Türkçe dilinde nasıl okuyacağımı merak ediyorum.

Katılımcı Erkek 3, kendisine kişiliğinin oturmadığı yönünde hüküm vermesine sebep olan gerginlik ve kargaşa döneminden geçiyor. Kendisine karşı dürüst olmadığını düşünüyor, kendisiyle ilgili daha fazla şey öğrenmek ve keşfetmek için üniversiteye girmek için bekliyor. Burada, bu gencin özellikle göçmenliğe maruz kalıp yeni bir ülkeye taşınarak üniversitede okumak için yeni bir dil öğrenmesi ihtiyacından sonra yaşamında gerçekleştirdiği kişisel farkındalık, bunun kendisi ve geleceğe bakışına olan etkisi ile ilgili bazı gerilimlere dikkat çekebiliriz. Ergenin korku ve gerginlik duygularını arttırmıştır. Ergenlerin düşüncelerinin ve hislerinin onları kuşatan çevrelerinden büyük ölçüde etkilenmesinin bu dönemde yaşadığı değişimlerin ve gerilimlerin sonucu olduğunu biliyoruz. Peki, kendi kültüründen ve anadilinden farklı bir kültür ve dili olan yeni bir ortamda yaşıyorsa ne olacak? Ancak, bu gencin aynı zamanda gelecek için de heyecanlı olduğunu anlayabiliriz. Bu, konuyla ilgili olumlu görüşünü gösterir. Hiç şüphe yok ki, ergenlik döneminde ergen, istikrarsızlık ve rahatsızlık yaşadığı bir kimlik krizinden geçmektedir. Katılımcı Erkek 3'ün "kişiliğimin belirsiz olduğunu farkındayım" ifadesini kullanmasından anlıyoruz. Birey kişiliğini tanımlamakta bir sorun yaşar. Bu, ergenin yaşadığı dönemden dolayı olabilir. Bu, üniversite bölümü seçmenin ve Türkçe dili gerektiren üniversitelere girme aşamasıdır. Bu dönem, ergen için kariyeri açısından çok önemli bir aşamadır. Ergeni etkileyen birçok dış ve iç baskı sebebiyle bunu yaşar. Bir gencin kendi eğilimlerine ve arzularına uyan bilimsel disiplinleri görmeye çalışır ve kendine ve kişiliğine bakışını etkileyen gerginliği hisseder.

Katılımcı Erkek 6: Başkalarının haklarını savunmak için avukat olmak istiyorum. Aslında haksızlığa uğrayan insanlara yardım etmek istiyorum.

Onlar için çok üzülüyorum... Bu alanda okuduktan sonra Suriye'ye dönmeyi düşünüyorum. Bütün insanları savunacağım.

Bu katılımcı seçimini Suriye'ye geri dönmesine şartlamıştır. Bundan, bu katılımcının Suriyelilerin Türkiye'ye göçü ve adaletsizliğe maruz kalmış insanlara yardım etme arzusuyla ilgili olaylardan nasıl etkilendiğini görebiliriz. Kuşkusuz, ergenler yaşadığı çevreden büyük ölçüde etkilenirler. Türkiye'ye göç eden Suriyeli ergen, daha önce herhangi bir yerinden olma deneyimine maruz kalmamış ergenlerden daha farklı sorunlar yaşamıştır. Göçmen bir genç, evini, akrabasını ve okulunu terk etme konusunda adaletsizliğe uğradığını hissedebilir. Bu duygu farklı şekillerde ifade edilir. Bu ergen, duygularını hukuk okuyup adaletsizliğe uğrayan başkalarını savunarak dile getirmiştir. Burada bize bazı ergenlerin yaşadıkları iltica durumundan etkilenme derecelerini ve bir ülkede yaşama güvenlik ve iyi bir yaşam arayışı içinde yaşamaya zorlanma deneyimini gösteriyor. Ergenler hakkındaki verilere bakıldığında, özellikle kızların Suriye ortamında işlevsel olan üniversite bölümlerini seçtikleri tespit edildi. Böylelikle ergen kızlar, ailelerinin onların çalışmasına izin vereceği işleri erkeklerden daha fazla seçiyorlar. Bu, ailelerde yaygın olan Suriye kültüründen kaynaklanıyor olabilir. Arap kültürüne göre genç bir adam, eğitimini tamamlamadıysa bile, herhangi bir alanda çalışabilir. Bunun tam tersi, kızların belirli alanlarda çalışmalarını tercih edilir.

verilerin analizi iyi ekonomik durumu olan ailelere mensup erkeklerin kendilerini başarı üzerine inşa veya iyi sosyal statü elde etmelerini sağlayacak bilimsel disiplinleri tercih ettiği göstermiştir. Örneğin, iyi ekonomik statüye sahip bir erkek katılımcı, babasının isteğine ulaşmak için tıp okumayı seçti. Başka bir katılımcı, dünyadaki yaygın adaletsizlik duygusundan dolayı ezilenleri savunmak için hukuk okumayı seçti. Başka bir katılımcı, karakterine uygun olduğunu düşündüğü için saç kesimi okumayı seçti. Buna karşın, zayıf ekonomik ailelere mensup öğrenciler, gelecekleri hakkında belirsiz bir şekilde konuştu. Bunlardan biri ailesine hızlı bir finansal getiri sağlamak için hızlı ve kolay bir uzmanlık seçti (elektronik eğitimi alıyor). Başka bir katılımcı üniversite uzmanlığını belirtmedi ve gelecekle ilgili düşünceleri belirsizdi. Yalnızca kendi özel şirketi olmasını istediğini özetledi. Buradan, iyi bir ekonomik duruma ait katılımcıların net bir geleceği olduğunu görüyoruz. Onlar, kendini gerçekleştirmeye ve kişisel varlıklarının kanıtına dayanır. Ailelerine karşı kendilerini sorumlu hissetmiyorlar ya da iltica ve göç etmenin

etkilerini geleceğe taşıyorlar. Buna karşılık, kötü bir ekonomik çevreye mensup insanlar, ailelerinde bugüne kadar yaşadıkları iltica, göç ve yoksulluk baskılarıyla acı çekmeye devam ediyorlar. Zarruki ve Abassi'nin 2016'da yaptıkları bir çalışmada, öğrenciler bir üniversite uzmanlığı seçmekle ilgili faktörleri bilmesiyle üniversite uzmanlık seçimi ile öğrencinin ekonomik durumu arasında ilişki olduğu tespit edildi. Düşük ekonomik pozisyonda olan öğrenciler çalışmak için finansal bir maliyet gerektirmeyen disiplinleri seçtiler. Bu, İstanbul'da maddi istikrarsızlık hali yaşayan Suriyeli bir genç için normaldir. Bu ergen tarafından seçilen bilimsel disiplinlerin kalitesini etkiler.

Kızlara gelince, ekonomik faktörün seçtikleri üniversiteyi ya da uzmanlık alanı seçimlerini etkilemediği, sadece bir kızın ailesine maddi olarak yardım edebilmek için bir üniversite uzmanlığı seçtiği tespit edildi. Kızların geri kalanı mevcut sorunları ile ilgili uzmanlık seçti. Örneğin, kızlardan biri ailesinin ekonomik durumu kötü olmasına rağmen toplumunun bu uzmanlığa ihtiyacı olduğunu düşündüğü için tıp okumayı seçti. Bir diğeri de sağlık sorunlarından dolayı göz doktorluğunda uzmanlaşmayı seçti. Gelecek hakkında konuşurken toplumsal cinsiyet farkını görebiliyoruz. Gelecekte bahsederken erkeklerin mevcut ekonomik durumlarından daha fazla etkilendiğini, kızların benlik kavramına daha fazla bağlı olduklarını ve gelecekle ilgili konuşurken daha rahat olduklarını bulduk. Bu, genellikle kızlara değil erkeklere ekonomik bir yük getiren Suriye toplumunun kültüründen kaynaklanıyor olabilir. Suriye toplumundaki erkek, ailenin sorumluluğunu ekonomik olarak kızlardan daha çok üstleniyor.

4.3 Okul ile İlgili Sorunlar

Okul, öğrencinin hayatında önemli bir rol oynar. Zamanının çoğunu işgal eder. Orada uzun saatler harcar. Öğrenci, gelecekteki mesleğini orada hayal eder. Hiç şüphe yok ki okul aşaması, öğrencinin üniversiteye girmesi ve okulda kurduğu hayalleri gerçekleştirmesi için hazırlık aşamasıdır. Ancak okulda öğrencinin kendisini etkileyen bazı akademik problemler yaşayanlar vardır.

Katılımcı Erkek 6: Okulda çok zorlanıyorum. Ödevlerime çalışmayı deniyorum ama beceremiyorum ve her şeyi anlayamıyorum. Okulda notlarım çok düşük olduğu için çok üzgünüm. Ayrıca Türkçe dilinin çok zor olduğunu düşünüyorum. Hiçbir şey

anlamıyorum. Bence böyle kalırsam, benim için iyi bir gelecek olmayacağını düşünüyorum ve istediğim mesleği okuyamayacağımı hissediyorum.

Katılımcı Erkek 6'nın ifade ettiğine göre, okulda zorlandığını ve ödevlerini yapmaya çalıştığını görüyoruz. Fakat başaramadığını hissediyor. Ayrıca katılımcı, Türkçe'nin zor olduğunu ve dersleri anlayamadığını ifade etti. Katılımcı Erkek 6, böyle devam ederse başarılı bir geleceği olmayacağını düşünüyor. Ergenler gelecekleriyle ilgili hayal kırıklığı ve karamsarlık duygularına yol açan bir okul problemiyle karşı karşıya kalıyor. Genel olarak gencin, üniversiteye girmesinden ve üniversite uzmanlık seçiminden dolayı, araştırma konusu ile ilgili sosyal ve psikolojik baskılarla karşı karşıya olduğunu biliyoruz. ve bu katılımcının yükünü artıran, Türk dilinin kendisi için yeni bir dil olarak varlığı ve anlayamamasıdır. Görüşmelerde, çok sayıda katılımcının Türk dili ile ilgili sorunlar yaşadığı Türk halkıyla iletişim kuramadığı tespit edildi. Bu, Suriyeli gençlerin Türk insanlarıyla kaynaşmadığından kaynaklanıyor olabilir.

Yukarıdakilerden anlaşılacağı üzere, akademinin sorunundan muzdarip olan ve üniversiteye girişleri karşısında endişe duyan bir dizi katılımcı vardır. Çünkü Türk üniversitelerinde okuyacaklar. Çok sayıda katılımcı, Türkçe'ye ve okuldaki puanlarına karşın sorunlarından bahseden ifadeler kullandı. Bu, kaygı ve gerginliklerine sebep olmuştur. Mesela, üniversiteye girdiğinde Türk dili ile ilgili bir problem öngören bir katılımcı var. Bu, Türk üniversitelerinde dili ve geleceği hakkında hissettiği korku ve gerginliği gösterebilir.

Görüşmelerden Suriyeli gençlerin okuldaki akademik sorunlar konusunda yaşadıkları kaygı ve gerginliğin doğasını çıkarabiliriz. Kuşkusuz, gencin Türkiye'ye taşınması ve yeni bir ortamda yeni bir okula girmesi, gençlerin bazı akademik problemlerle yüzleşmesine neden olabilecek sebeplerden biridir (Zagina 2008). Öğrencinin çevresel ve aile koşullarının öğrencinin akademik başarısını büyük ölçüde etkilediğini savunmaktadır. Sakin aile ve çevre ortamı, çocukların iyi bir büyüme ve iyi bir akademik başarı kazanmalarını sağlar. Bundan sosyal ve aile koşullarının yanı sıra Türkiye'deki Suriyeli gençlerin yaşadığı siyasetin sonucunun da akademik başarılarıyla ilgili nedenlerin biri olabileceğini anlayabiliriz. Bu, aile içindeki genel yoksulluk ve güvenlik eksikliğinin aile içi ilişkileri etkileyen koşullar olduğunu düşünen Salsi ve Akabi tarafından 2013 yılında yayınlanan makaleyle orantılı

olabilir. Öğrenci bu nedenle bu koşullardan etkilenir. Temel ihtiyaç eksikliğinden dolayı ilgisizliğine neden oluyor. ve böylece öğrencinin başarısının düşük olmasına yol açar. Suriyeli gençlerin ekonomik durumun zayıf olması ve güvenlik duygusu eksikliğinden muzdarip olduğunu fark edebiliyoruz. Dilsel ve kültürel olarak farklı bir bölgeye göç etmeleri ve burada yaşamaları ergenlerin akademik sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Ancak, ergenlerin akademik durumlarına ilgilerini gördük; bu durumdan, akademik hayatlarını etkileyen önemli bir sorun olarak görmeleri çıkarılabilir. Bu akademik durumun ilgisizliği konusunda Salsi ve Akabi'nin fikirleriyle çelişiyor. Görüşmelerin analizi ile ergenlerin akademik sorunları ile ilgili olarak cinsiyetler arasında erkeklerin lehine olan farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik duruma gelince, onunla gençlerin yaşadığı akademik sorunlar arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmemiştir. Bütün ve Uzun, 2016 yılında yaptığı çalışmada, mülteci çocukların sosyal uyumuna vurgu yapıyor. Özellikle akademik başarısını etkileyen Türk dilini bilmeyen bazı çocukların göçe maruz kalması, bir takım yeni eğitim sorunlarının varlığını ortaya çıkarmıştır.

4.4 Suriyeli Gençlerin Türkiye'deki Sosyal ve Kültürel Adaptasyonu

Bireyin sosyal ve kültürel uyum süreci, Toplumda bireye maruz kalabilecek sorunların etkisinin azaltılmasına katkıda bulunan en önemli süreçlerdendir. Salimi ve Abdelkader, uyumu, bireylerin veya grupların faaliyetlerini ve birey ile birey arasında veya birey grubu ile çevreleri arasında veya farklı gruplar arasında uyum ve ahengi hedefleyen davranışlarını içeren sosyal bir süreç olarak görür. Bireylerin toplumlarının alışkanlıklarına, zevklerine, görüşlerine ve tutumlarına uyum sağlamaları, böylece sosyal yaşamın tüm yönleriyle uyum içinde olmaları gerekmektedir (Salimi ve Abdelkader 2015, 4).

Her bireyin kendi kimliğinin olduğu bilinmektedir. Bu kimlik fikirleri, tutumları, ilkeleri ve kültürü içerir. Bu birey dış dünyadan etkilenir. Çevresiyle etkileşime girer. Her bir birey bu kimlik diğerinden ayırt edilir. Burada, özellikle göç ve başka bir yerde yaşamak üzere yer değiştirme durumunda entegrasyon sağlamaya ve yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlamaya çalışırken bir kişinin bu kimliği nasıl koruyabileceğini sorabiliriz. Habit ve Ahmad'ın önerdiği gibi, topluluktan topluma geçmek bazen acı verici bir his uyandırır. Bireyde entegrasyon, sosyal uyum ve izolasyon gibi çeşitli sorunlara ve çatışmalara yol açabilir. Olumsuz duygular

yaratan, bireyi hayatının çeşitli yönleriyle etkiler. Uyum ve entegrasyon hissi, yaşamın farklı alanlarında yaratıcılığın hissedilmesine, iç ve dış düzeyde çatışmalardan kaçınılmasına yardımcı olabilir (Habit ve Ahmad 2018).

Katılımcı Erkek 10: En güncel yaşadığım sorun Türkçe ve Türklerle güvenle konuşamamamdır. Onun dışında aramızdaki fikir farklılıklarına gelince büyük bir farkı var. Bu yüzden fikrimi saklı tutmaya ve onların görüşlerini kabul etmeye karar verdim. Düşündüğümden farklı düşündüklerini anlıyorum ve takdir ediyorum. Onlara saygı duyuyorum. Mesela, burada Türkler kızlara evden çıkma özgürlüğünü veriyor ve çocuklarının sigara içmelerine izin veriyorlar. Aslında ben bu ülkede kendimi garip hissetmiyorum, tam aksine Suriye'de yaşadığımdan daha fazla burada yaşamaktan çok mutluyum.

Burada Katılımcı Erkek 10, Türk kültürünün farklılıklarının bilincinde olduğunu, Bir Arap genci olarak kültürünün, ergenlere bakış açısıyla Türk halkının kültüründen farklılaştığına inanıyor. Türk aile kültürünün, çocuklarının sigara içmesine ve kızlarının serbestçe evden çıkmalarına izin verdiğine inanıyor. Katılımcının sözlerinden Türk kültürünü iyi bir şekilde kabul ettiğini görüyoruz. Yeni kültürü idrak edememesiyle ilgili bir sorun yaşamıyor. Farklılık fikrinin farkındaydı ve diğer kültürlerle saygı duymaya ve birlikte yaşamaya karar verdi. Suriye'de yaşasaydı hissedeceğinden daha mutlu olduğunu söyledi. ve bu ülkede yabancı ya da garip olduğunu düşünmüyor. Katılımcı Erkek 10'un sözlerinden Türkiye'de yaşamaktan mutluluk duyduğunu ifade ederek adaptasyon ve sosyal entegrasyon sağlayabildiğine inanıyoruz. Katılımcının, kendisinin mensup olduğu Suriye kültürü ve Türkiye'de yaşadığı sürede gördüğü Türk kültürü arasındaki kültürel farklılık duygusundan korumak için savunma mekanizmalarından birini kullandığı ortaya çıkıyor. Bu, bazı göçmenlerin ve çocuklarının Fas kültürünü Fransız kültürüyle bağdaştırmak için bazı savunma psikolojik mekanizmalarını kullanma yeteneklerini kullandıklarını gösteren Fransa'da yaşayan Faslı bir örneklem üzerinde yapılan 1990 Kamirli çalışmasına paraleldir. Bu, çelişkili normlar ve değerler arasındaki çatışmayı ortadan kaldırarak göçmenlerin psikolojik uyumuna yol açtı (Amin 2015).

Katılımcı Erkek 1: Diğer bir sorun ise aile sisteminin sorunu, Arap aileler birçok yönden Türk ailelerden değişiklik gösteriyor. Mesela Arap aileler bazı şeyleri yapmaz ya da izin vermez. Ama Türk aileler aşk gibi şeyleri sıradan

bir şey görür. Arap aile sisteminin saçma olduğunu düşünüyorum. Keşke bizim kültürümüz de Türk kültürü gibi olsaydı. O zaman daha modern olurdu ve istediğim şeyleri yapardım. Bazen de Türk kültürünü merak ediyorum. Sanki bana tuhaf geliyor ya da kafamı karıştırıyor.

Katılımcı Erkek 1, Suriyeli ergenlerin Türk kültürüne entegrasyon ve kültürel adaptasyonlarına bir başka örnek olarak şunu açıklıyor: Katılımcı, aynı anda iki farklı ortamda yaşamının bir sonucu olarak, Türk kültürünü Arap kültürüyle karşılaştırdı. Suriye Arap kültürünü evde ve arkadaşlarında buluyor. Türk kültürünü ise, dışarıda buluyor. Bu, ergenin iç gerginlik yaşamasına neden oluyor. Kültürünün, modern gördüğü ve istediğini yapmasına izin verdiği Türk kültürü gibi olmasını ümit ediyor. Burada, bu ergenin Arap ve Türk kültürüne bakışında yaşadığı kültürel çatışmanın doğasını görüyoruz. Hiç şüphe yok ki, ergenin kültürü ve Türk kültürü hakkındaki kafa karışıklığı, Suriyeli gençlerin kişisel kimliğini kazanma yetenekleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Türkiye'deki Suriyeli ergen, aslında, kendi kültürününkinden farklı bir kültürde yaşayan doğal bir ergen ve Arap bir erkek olarak tanımlanmasında kriz yaşıyor. Alkaid'in (1990) düşündüğü gibi, insan yaşamına en büyük ve en şiddetli sosyal ve psikolojik uyum, sosyo-kültürel bir ortamdan gelenek ve geleneklerinde farklılaşan farklı bir sosyo-kültürel ortama geçerken meydana gelenlerdir. Bireyin tepkisi ya saldırı ya da çekilme ya da imtiyazlar ve farklı bir kültürde maceraya dalmaktır. Bu, bazıları farklılıklara saygı duyan ve aralarında Katılımcı Erkek 10 gibi Arap kültürüne bağlılıklarını vurgulayan Suriyeli gençlerle yapılan röportajların uygulanması yoluyla gözlemleyebildiğimiz şeydi. Arap kültürünü ve Türk kültürünü eleştiren, karşılaştıran ve kültürüne karşı olumsuz tutumlar geliştirenler var.

Katılımcı Erkek 8: Karşılaştığım en zor sorun Türkçe'dir. Yaşadığım büyük bir sorunum var, kendimi ifade edemiyorum. Bu beni çok sinirlendiriyor. Türklerle konuşmam gerektiğinde bile konuşamayan aptal bir adam olduğumu hissediyorum. Türk arkadaşım yok, zaten eğer onlarla arkadaşlık yapmak istersem çok zorlanacağımı düşünüyorum.

Görüşmelerin analizi ile birçok katılımcının Türk dilindeki zorluklarını ve Türk insanlarıyla iletişim kuramadıklarını belirttikleri ortaya çıktı. Bildiğimiz gibi, Türkiye'deki resmi dilin Türkçedir ve Türkçe, Arapçadan farklıdır. Birçok açıdan,

bazı katılımcılar Türk insanlarıyla iletişim kurarken kendilerini ifade etmekte zorlanıyorlar. Bu onların duygularına yansıyor. Türk dili, gençler tarafından Türkiye'de yaşadıkları sorunlar kategorisinde sınıflandırılmasını sağlamıştır. Ergenlerin, yaşadıklarını edinmelerini ve kendi kimliklerini geliştirmelerini etkileyen dış çevre ile sosyal iletişim kurma ihtiyacının bu ergenin dış çevre ile sosyal iletişim kuramaması durumunda önemini biliyoruz. Ergen dengesini etkileyen iç çatışmalara yol açabilir. Ergenlerle yapılan görüşmelerde, Türkçede güçlük çeken çok sayıda katılımcı olduğunu ve kendilerini ifade edemediklerini ortaya çıkardı. Bu rahatsızlık, hüznün ve hayal kırıklığı duygularına yansıyor. Bireyin duygularını ve düşüncelerini ifade etmede dilin önemini biliyoruz. Özellikle ergenlik evresi, başkalarına anlatılması gereken, gençlikte psikolojik ve sosyal değişimlerle dolu bir aşamadır. Duruel'in 2017 yılında ergen göçmenler üzerine yaptığı bir çalışmada, ergenler arasında dil ve iletişim probleminin ortaya çıktığı görülüyor. Bu, araştırmada görüşmelerden çıkarılan sonuçlar, iletişimin başarısını etkileyen dil probleminin varlığına ilişkin analizinin sonucunu teyit etmektedir. Ki bu, ergeni olumsuz etkilemektedir.

Görüşmeler Türk toplumunda uyum ve adaptasyon sorunu yaşayan bazı katılımcıların olduğunu ortaya koydu. Türkiye'de mülteci olarak yaşadıkları sorunların doğasına cevap vermede kullanılan kelimeleri ve onların Türk kültürüyle ilgili konuşmalar buna işaret ediyor. Diğerleri Arap ve Türk kültürü arasındaki kültürel farkı hissetmeyen bazı katılımcılar olduğunu gösteriyor. Bu onların Türk kültürüne uyumunu yansıtıyor. Türkiye'de mutluluk ve güvenlik duygularını ifade edenler de var. Türkiye'de yaşam çok güzel ve Suriye'ye dönmek istemiyorlar. Burada, cinsiyete ve Türkiye'deki ikamet yıllarına bakılmaksızın, uyum ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasındaki katılımcılar arasındaki farklar bizim için açıktır. Buradaki Suriyeli gencin, içinde yaşadığı toplumla -Türk toplumu- ilgili ve ülkesinin Suriye gelenek ve görenekleri tarafından dikte edilen arasında bazı içsel çatışmalarda yaşadığını tahmin edebiliriz. Katılımcıların mutluluk duygusu ve Türkiye'de mülteci olarak karşılaştıkları sorunlar hakkındaki görüşmeleri analiz ederek, Türkiye'de birçok katılımcının kendilerini Türk dilindeki yetenekleri ve Türk halkıyla kültürel entegrasyon sağlama yeteneklerinden dolayı rahat ve konforlu hissettiği görülmüştür. Diğerleri, Türkiye'de yaşadıkları için mutlu hissetmediklerini ve Suriye'ye dönmekten mutlu olduklarını söyledi. Bunun neden olduğunu tahmin edebiliriz çünkü ergenler dış çevre, Türk kültürü ve sosyal uyum ile etkileşime giremiyor.

Burada ergen uyum ve sosyal entegrasyon eksikliğinin duygularına, fikirlerine ve davranışlarına bir şekilde veya başka bir şekilde yansıdığı sonucuna varabiliriz. İç çatışmalar yaşamasına yol açabilir, davranışını ve duygularını etkileyebilir. Ergenliğin, kendisinin kimliğini diğerlerinden ayıracak belirli bir kimliğe sahip olma algısı için sosyal kimliğini aradığı kritik bir aşama olduğunu biliyoruz. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi ergen, kültürel veya sosyal kimlik problemiyle karşılaşiyor. Hayatının farklı yönlerini etkileyen sosyal psikolojik problemler şekli alan, ergenlerin iç çatışmalarından bazılarını meydana getirebilir. Entegrasyon hissi işte yaratıcılığa ve hem kendi hem de birey düzeyinde çatışmaların önlenmesine yol açar. Görüşmelerin analizi, Türkiye'de sosyal uyum sağlanmasında toplumsal cinsiyet farklılığının olduğunu göstermektedir. Bu fark, sosyal uyum oranı erkeklerden daha yüksek olan kızların lehinedir. Ekonomik duruma gelince, katılımcılar arasında sosyal uyum sağlamada büyük bir fark yoktu.

4.5 Psikolojik Olarak Yabancılaşmış Hissetmek

Bir topluluktan diğerine geçmek bazen birey için acı verici bir duygudur. Bu, bireyi etkileyen birçok iç çatışma yaratabilir. Bir bireyin bir yerden diğerine taşınması fikri onu yabancılaşma ve psikolojik birlik duygusuna karşı savunmasız kılar. Bir kişi yeni bir yere taşındığında, bu onun özgüvenini ve başarıya motivasyonunu etkiler. Özellikle ergenlik çağına giren ve kendi kişiliğini kurma eğilimi gösteren ergen grubunda denge duygusu kaybolabilir ve hayal kırıklığına ve rahatsızlığa neden olabilir.

Katılımcı Kız 1: Kendimi yabancı hissediyorum ve yaşadığım ülkeye ait değilim. Garip bir ülkede olduğumu hissediyorum. Yeni bir ülkede yaşama korkusu yüzünden endişeleniyorum ve gergin hissediyorum.

Katılımcı Kız 1'in açıkladığı üzere, o yabancı olduğunu hissediyor. Yaşadığı ülkeye mensup olmaması kendisinde gerginlik ve korku duygularını doğuruyor. Görüşmelerin analizi ile bir dizi katılımcı, Türkiye'de yaşamayla ilgili duygularını belirtmek için yabancı bir kelimesini kullanmıştır. Gençlerin yabancı ve garip olduğu duygusunun, yaşadığı yere ait olma duygusunu kaybettiği sonucuna varabiliriz. Bu, onun kendisine olan saygısına yansır. Ait olma ihtiyacı, bir gencin kendine ve bağımsız varlığına ulaşmasına yardımcı olan sosyal ve psikolojik gelişimine ulaşmak

için ihtiyaç duyduğu temel ihtiyaçlardan biridir. Amizyan'ın düşündüğü gibi, bir bireyin kimliğinin gerçekleşmesi onun grubuna ait olma hissine dayanır (Amizyan 2007). Bir birey ait hissetmediğinde, kendini başaramaz. Bu onun sosyal ve psikolojik gelişimini engelleyen duygularını ve fikirlerini etkileyen içsel psikolojik gerilimler yaşamasını sağlar. Görüşmelerin analizi sonucunda, Türkiye'de yaşama sonucu cinsiyetler ile yabancılaşma duygusu arasında ilişki bulunamamıştır. Birçok ergenin cinsiyetlerinden bağımsız olarak kendilerini yabancılaşmış hissettiği ortaya çıktı. Halil'in 2003'te Gazze'deki 600 üniversite öğrencisinin psikolojik yabancılaşması ve ruh sağlığı ile ilgili yaptığı araştırmada; Psikolojik yabancılaşma anlamında cinsiyetler arasında erkekler lehine bir fark olduğu görülmektedir.

4.6 Ötekileştirme Hissi/Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma sorunu birçok sosyoloğu meşgul etti. Toplumların bölünmesinde gerginliğin ve bölünmenin ortaya çıkmasının doğrudan bir nedenidir. Sosyal dışlanma, farklı toplumlarda sosyal bütünleşmeyi ve uyumu tersine çevirmek için çalışır (Addib ve Mohammad 2015). Mengstie, ötekilik terimini gruplar arasında benzerliğin olmamasını gösteren bir kavram olarak tanımlar. Kişi veya grubun toplumda bilinen veya var olandan farklı, eşsiz ve benzersiz olmasıdır (Mengstie 2011). Abedeljawad'ın tanımladığı gibi, sosyal dışlanma, bireylerin ve grupların sosyal, ekonomik ve politik hayata tam katılımını engelleyen bir süreçtir (Abedeljawad 2008, 42).

Suriyeli gençlerin Suriye'den Türkiye'ye taşınmalarını sonucu, onların Türkiye'de hoş karşılanmadıklarını düşündüğüm bazı olaylara ve sorunlara maruz kalmalarına yol açtı. Türk halkı tarafından onlara karşı dışlanma ve toplumsal marjinalleşme duygusu oluşturmuştur. ve böylece yabancılaşma, yalnızlık ve öfke duygularının ortaya çıkması duygusuna yol açtı. Görüşmelerde ergenler arasında sosyal dışlanma terimi kullanılmamıştır. Irkçılık ve ayrımcılık terimi kullanılmıştır. Sosyal dışlanma terimi, izole etme ve uzaklaştırma gibi birçok anlamı içeren modern bir terimdir. İlk olarak Fransa'da, o zamanın Sosyal Çalışma Bakanı René Lenoir tarafından kullanıldı. Bu terimi sosyal sorunları olan bireylere atıfta bulunmak için kullandı. Fiziksel engelli veya zihinsel engelli olarak toplumdaki uyumlu olmayan bireylerin yanı sıra koruma alamazlar (Addib ve Muhammed 2015). Aşağıdaki bir katılımcının sosyal dışlanma duygusuna bir örnektir:

Katılımcı Erkek 6: Türklerle Araplar arasında ırkçılık vardır. Mesela okulda bir kavga olursa öğretmenler hemen Türk arkadaşları korumaya çalışıp savunuyorlar. Kendimi yabancı ve yalnız hissediyorum. Zaten buranın benim ülkem olmadığını biliyorum ama bazen haksızlık hissediyorum.

Katılımcı Erkek 6, Türk halkı tarafından toplumsal dışlanma ve uzaklaştırılma hislerinden bahsetti. Buna şu örneği verdi: Okulda öğrenciler arasındaki bir sorunda öğretmenlerden birinin Türk öğrencilere yardım ettiğinden bahsetti. Daha sonra yabancı ve yalnız olduğunu hissettiğini söyledi. Yukarıdan, ergenlerin dışlanma veya onlara karşı marjinalleşme hissini, gençlerde içsel çatışmaların ortaya çıkmasının bir nedeni olduğu sonucuna varabiliriz. Ergenin, bir çevrede yaşadığı durumlarda kendilerini güvende ve rahat hissetmediğini biliyoruz. Sosyal ilişkilerinde veya kişisel yaşamında, genel performansını kesinlikle etkileyecektir. Bu, Dahem tarafından, ergenlerin sosyal büyümesinin, ergenleri ve davranışlarını etkileyen kültürler, gelenekler, değerler ve eğilimler dâhil yaşadıkları sosyal çevreden etkilendiğini teyit eder. (Dahem 2017, 271)

Katılımcı Erkek 4: En rahatsız edici olan şey ise, eğer Suriyeli bir kişi bir sorun çıkartırsa, Türkler nefretini bütün Suriyelilere gösteriyorlar ve bütün Suriyelilerin kötü olduğunu düşünüyorlar. Örneğin sokakta yürürsem ve Türkler Suriyeli olduğumu biliyorlarsa, rahatsız edici kelimeler söylemeye başlayabilirler. Kendimi güvende hissetmiyorum.

Katılımcı Erkek 4, Türkiye'deki bir mülteci için en rahatsız edici olan şey, Suriye vatandaşıyla ilgili herhangi bir sorunun olması durumunda, Tüm Suriye bireylerin, Türklerin gözünde kötü insanlar olduğunu açıkladı. Bu, Türklerin Suriyeliler hakkındaki kalıplaşmış yargılarından dolayıdır. Ayrıca, Türklerin sokaktaki Suriyelilere maruz kalmasının bir örneğini verdikten ve onlara karşı rahatsız edici sözler söyledikten sonra güvensizlik hissini dile getirdi. Burada, ergenin ergenlikte psikolojik güvenliğe ulaşmasının önemine işaret edebiliriz. Bireyin güvenlik duygusunun eksikliği, bireyin toplumdaki performansını ve sosyal uyum sağlama yeteneğini etkileyen sosyal ve psikolojik sorunlara yol açabilir. Özellikle kendi ülkesinde olmayan bir ülkede yaşıyorsa, bireyin psikolojik güvenlik ve güvence duygusu onu diğerlerine daha fazla uyarlar. Yalnızlık ve tecrit duygularını azaltan

gruba ait olma duygusunu hisseder (Zahran 1995). Yeterli sosyal uyum sağlamayan bir birey toplumdaki izole edilecektir.

Tüm görüşmelere bakıldığında, birçok katılımcı Türkler tarafından kendilerini dışlayan bazı olaylara maruz kaldı. Bir dizi katılımcı, Türkiye'de yaşarken hiçbir dışlanmaya maruz kalmadıklarını açıklarken, diğerleri ise kendilerini dışlanmış hissetmediklerini açıkladı. Ancak maruz kalma beklentilerinin olduğunu söyledi. Bu, ergenlerin marjinalleşme veya sosyal dışlanma korkusu doğasını göstermektedir. Bunun örneği Katılımcı Erkek 3'tür.

Katılımcı Erkek 3: Türkiye'ye gelmeden önce Suriyelilerle Türkler arasındaki ayrımı ve Suriyelilere karşı ırkçılık olduğunu duydum. Bu konudan çok korkup endişeleniyorum. Bence farklı olmak çok zor bir şey ama Türkiye'ye geldiğimden beri henüz ırkçılık hissetmedim. Ancak zaman içinde ayrımcılık hissetme beklentim var. Ama bu gerçekleştiğinde tepkimin kötü olmasından ya da nasıl davranacağımdan emin değilim. Bence çok sinirleneceğim.

Katılımcı Erkek 3'ün ifadesinden sosyal dışlanma kavramıyla ilgili endişe ve kafa karışıklığı olduğunu görüyoruz. Bu katılımcı sosyal dışlanmaya maruz kalmadı. Fakat bu hissi yaşayacağına dair beklentileri var. Bu katılımcının aynı korkuyu paylaşan diğer insanların korku, öfke ve kafa karışıklığı duyguları yaratabilen sosyal dışlanma kavramından etkilenme derecesini görebiliriz. Bir genç, yaşadığı ortama ait olduğunu ve bütünleşmediğini hissettiğinde bu durum, toplumun aktif bir üyesi olarak etkinliğini etkileyen bir dizi gerginlik ve rahatsızlık hissi yaratır. Görüşmelerin analizi yoluyla, dışlanma ve sosyal marjinalleşme anlamında erkeklerin lehine cinsiyet farklılıkları olduğu açıktır. Bunun nedeni, erkeklerin doğasının arkadaşlarıyla dışarı çıkmayı tercih etmeleri olabilir. Bu nedenle Türk insanlarıyla kızlardan daha çok anlaşmaları bununla birlikte toplumsal dışlanmaya daha çok maruz kalmaları gerekecek. Ekonomik duruma gelince, ergenlerin ekonomik durumu ile katılımcıların uzaklaşma ve sosyal dışlanma hissine maruz kalması arasında bir ilişki yoktu.

4.7 Ekonomik Sorunlar

İster zorunlu ister gönüllü olsun, göçün toplum ve aileler üzerinde büyük ekonomik etkileri olduğu şüphesizdir. Suriye ailesinin iç savaş nedeniyle göçmenliğe maruz kalması, birçok Suriyeli işini ve geçimini kaybetmesine neden oldu. Bu durum

ailenin ekonomik durumuna yansdı. Ekonomik faktörler etkileyen en önemli faktörlerden sayılır. Aile, yaşadıkları ülkede belli bir ekonomik modele alışmıştı. Ancak göç nedeniyle, bu ekonomik durum büyük ölçüde etkilenir. Ergenlerin ekonomik durumu görüşmelerde ele alınan en önemli konulardan biridir. Birçok ergenin ekonomik sorunlardan muzdarip oldukları, arkadaş ve aileleriyle ilişkilerinde problem yaşadıkları ortaya çıktı. Ergenlerin ergenlik dönemindeki en önemli ihtiyaçlarından biri yiyecek ve hazır giyim mevcudiyetidir. Herhangi bir eksiklik durumunda, bu ergeni etkileyen sosyal ve psikolojik sorunlara yol açar.

Katılımcı Kız 2: Evde bir sistemimiz var. Ağabeyim çalışıyor, küçük kardeşlerim onun işten aldığı parayla okuyor. Örneğin, kız kardeşim çalışıyor ve onun parasıyla ben okulda öğrenim görüyorum. Gelecek yıl ben çalışacağım ve küçük kız kardeşimi okulda okutacağım. Aslında bizim maddi duruma bazen çok sinirlenirim. Yani istemediğim bir hayat yaşıyorum. Önceden gelecekte zengin olacağımı hayal ediyordum ama şimdi sadece günümün finansal yardım almadan nasıl geçeceğini düşünüyorum. Ben kimseden finansal yardım almak istemem. Gelecek yıl YÖS sınavına gireceğim. Böylece iş arayabilirim ve kız kardeşimin okumasına yardımcı olabilirim. Çağan dikiş fabrikalarında çalışıyor ve belirli eşyaları bir yerden diğerine teslim etmek için bir araba almış oldukları teslimat acentesinde çalışıyor. Annem dikiş fabrikalarında temizlik işine tekrar başladı, devam ediyor. Annem önceden hiç çalışmadı. Bu yüzden hep işe gider ve iş yüzünden bizimle eskisi gibi ilgilenmemeye başladı. Tabi ben onu anlıyorum. Ancak buraya geldiğimizden dolayı dil ve yeni yaşam nedeniyle karşılaştığımız bazı maddi zorluklar vardır.

Katılımcı Kız 2'ye ve verdiği cevaplara göre, bize evde ekonomik bir sorun yaşadığını, evin ekonomik durumu hakkında sürekli düşündüğünü açıkladı. Onunla yaptığımız görüşme neticesinde büyük bir ekonomik sorun yaşadığını ve katılımcının hayatından hoşnut olmamasına yol açtığını gördük. Ayrıca tüm aile bireylerinin dışarıda çalıştığını öğrendik. Bu nedenle herkes eve geç dönüyor. Bu da, bireylerin sosyal etkileşimi ve aile içindeki sosyal ilişkilerini etkiliyor. Ayrıca, annelerinin çalışmasının, aileyle ilgilenme derecesini etkilediği açıktır. Bu aşamada ergenin kendisinde meydana gelen değişiklikler nedeniyle aileden ihtiyaç duyduğu dikkat ve özen miktarını biliyoruz. Ancak katılımcı, annesinin kendisine ilgi göstermemesi konusundaki anlayışını dile getirdi. Annesinin ergen olarak onun ihtiyacı olan bakımı

sağlamada başarısız olmasını önlemeye çalışıyor. Konuşmasının sonunda katılımcı, Türkiye'deki yeni hayatında yaşadığı ekonomik sorunu Türklerle anlaşmakta çektiği güçlüklerle bağdaştırdı. Bu durum, bu katılımcı için zayıf ekonomik durumun ve Türkiye'de yaşama geçişinin ailesiyle ilişkisini iki şekilde etkilediğini göstermektedir. Birincisi, ailesiyle sosyal ilişkiler ve annenin ilgisi ve bakımı açısından, ikincisi katılımcının önümüzdeki yıl eğitim bırakması ve kız kardeşinin eğitimi sorumluluğunu üstlenmesi bakımından. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sayesinde, birçok katılımcının Türkiye'ye göç nedeniyle aileleriyle olan sosyal ilişkilerini etkilediği için ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldığı tespit edildi. Bazı gençlerin ise çalıştıkları ancak okul nedeniyle bıraktıkları işleri vardı. Ancak okuldan sonra işini tamamlamak, ya ailesine maddi yardımda bulunmak ya da üniversiteye girmek için çalışmaya devam etmek istiyorlar. Bir dizi katılımcı, Türkiye'ye taşındıktan sonra finansal durumdaki bir değişikliğe işaret etti. Aile bireylerinin bir kısmı iş piyasasına girmeye, aile reisi ya da babanın işini değiştirmek zorunda kaldığı ortaya çıktı. Ailenin sosyal ve ekonomik durumunu etkiledi. Görüşmelerin incelenmesiyle Suriyeli ergenlerin ekonomik sorunları ile ilgili cinsiyet farkı yoktu. Katılımcıların çoğunun cinsiyetten bağımsız olarak ekonomik bir problemi olduğu tespit edildi.

Bu bölümde analizin ilk eksenini olan Suriyeli ergenin psiko-sosyal sorunlarını 7 başlık halinde ele aldık, bunlar sonuç bölümünde tartışılacaktır. Bir sonraki analitik tartışmamız aile içi ilişkilere odaklanmaktadır..

5. BULGULAR: SURİYELİ GENÇLERİN YAŞADIĞI SOSYAL VE PSİKOLOJİK PROBLEMLERDE AİLENİN ROLÜ

Bireyin yaşadığı çevre ve ortam, yaşamı ve kişiliği üzerinde etkili ve derin bir etkiye sahiptir. Bu çevre, bireyin içinde yaşadığı ve ondan öğrendiği ilk sosyal dünyayı ailede temsil eder. Böylece bu ortamın, ailenin, istikrarlı ve kargaşasız olması, üyelerinin yaşamında büyük bir role sahiptir ve bireylerin kendilerine ulaşmak için ihtiyaç duydukları psikolojik ve sosyal istikrarı sağlamalarında büyük bir rolü vardır (Dahem 2017).

Aile, gencin yaşamında çok önemli bir role sahiptir. Ailenin çocukları üzerinde oynadığı rolden, sosyal ve psikolojik gelişmelerini sağlamalarından daha önce bahsettik. Aile, çocukluğundan beri çocuğun kişiliğini oluşturmaktan sorumludur. Çocuğun sosyal uyumunu sağlamak için davranışını kontrol etmek, sosyal değerler ve beceriler sağlamak için çalışır (Hadaaj 2014). Aile, üyelerine de dikkat ve özen gösterir ve yaşamın zorluklarına meydan okumalarına yardımcı olur. Ailenin yaşadığı onu kuşatan çevreden etkilendiğinden şüphe yoktur. Bu, özellikle ailedeki bireylerin oynadığı rollerde aile içi etkileşime de yansır. Ailenin her üyesinin ailenin istikrarını sağlamak için ailedeki rolünü biliyoruz. Örneğin, anne ve babanın çocuklara sevgi, bakım, rehberlik ve dikkat sağlama rolü oynar. Baba özellikle ailenin ekonomik yönüyle ilgilenir ve aile üyeleri yeme, içme ve giyim ihtiyaçlarını karşılar. Çocuğun rolü anne-babaya saygı ve itaat ve akademik başarıdaki başarısını sağlamaktır (Zagina 2008). Hiç şüphe yok ki, aile dış çevre tarafından büyük ölçüde etkilenir. Üyelerin aile içindeki etkileşimini etkiler. Dahem, aile oluşumunun yaşadıkları ekonomik, sosyal ve kültürel durumla ilgili dışsal koşulların yanı sıra anne babalar, çocuklar ve aynı aile ile ilgili bazı faktörlerden etkilendiğine inanmaktadır (Dahem 2017). Çatışmalar birçok aile sorununa ve zihinsel bozukluklara neden olmuştur. Özellikle, savaşın aile ve üyeleri üzerindeki etkilerinin bir dizi kümülatif sonuç şeklinde görüldüğü; yoksulluk, zorlu yaşam koşulları, işsizlik ve tekrarlayan yer değiştirme göçleri birkaç kez arttı. Artan şiddete, akrabalar arasındaki ayrımlara, farklı siyasi ilişkilere ve bazı aile üyelerinin başka yerlere ve

farklı ülkelere sığınmalarına yol açan aile uyuşmazlıklarına neden olmuştur (Aljundi, 2017).

Burada, Suriyeli Arapların, iç mekândaki çeşitli ilişkilerin sağlanmasında ailenin performansına yansıyan aile üyelerinin ve akrabalarının yerinden edilmesinden ve kaybindan yaşadıkları koşullardan etkilenmiş olabileceğini hatırlayabiliriz. Saldırıya uğrayan ailelerin çoğu evini ve geçimini kaybetti. Kayıpları arasında akrabaları, aile içindeki iç yapıyı etkileyen üyelerinden biri olabilir. Mevcut araştırmanın amacına ulaşmak ve gençleri destekleyici rolünü kendi bakış açılarından tanımlamak için, Türkiye'deki durumun rolünü anlamamıza yardımcı olan bazı sorular sunuldu.

5.1 Aile ve Ergen

Ailenin, üyelerinin kendi benliklerini kazanmalarına ve sosyal kimliklerini oluşturmalarına yardımcı olacak farklı rolleri olduğunu biliyoruz. Aile ayrıca çocuklarına destek, sevgi ve şefkat sağlar. Bu nedenle çocukların sevgi, dikkat ve özen elde etmekteki ana kaynağıdır. Aile, çocukların çevre ile iletişim kurmalarına yardımcı olacak davranış kalıpları kazanmalarına yardımcı olmada olumlu bir rol oynamaktadır. Ailenin ergenlikteki rolü, çocukların kendi benliklerine ulaşmalarına yardımcı olmak ve kendi kararlarını vermelerini teşvik etmek ve kendilerini özgürce ifade etmelerini sağlamaktır (Alşakran 2012). Hiç şüphe yok ki ergen, ergenlik döneminde aileden bağımsız olmaya çalışır ve onu ailenin diğer üyelerinden ayıran kendi hayatını kurmaya çalışır. İşte bu aşamada, ergenle aile arasındaki çatışmaları yaşamın birçok alanında görebiliyoruz. Aile, çocukları için farklı roller üstlenmeye devam etmek ister ve ergenler onlardan bağımsız olmak ister. Bunu aşağıdaki ifadeden anlayabiliriz:

Katılımcı erkek 4: Annemle olan ilişkim oldukça iyi ama bazen işlerime müdahale ettiğinde onunla tartışmam gerekiyor. Örneğin, her zaman telefonu bırakmamı ve ders çalışmamı ister, ben bu zamanlarda ona kızarım ve kavga etmeye başlarım. Hatta annemi sinirlendirmek için bazen bir ödevim varsa yapmayabilirim. Annemin hayatıma çok karıştığını düşünüyorum. Bu çok rahatsız edici bir şey.

Yukarıdaki örnekte, bu katılımcının annesi ve onun arasında gördüğü çatışmayı görebiliriz. Annesinin onun okul ödevlerine ilgisinin özel hayatına girmek olduğunu düşünüyor. Bu nedenle rahatsızlık hissediyor. Bundan, gencin hayatındaki herhangi

bir girişime karşı çok hassas olduğu sonucuna varabiliriz. İyiliğine olsa bile, onu bir sıkıntı ve öfke kaynağı olarak görüyor. Bu sorularla anne ya da ailenin akademik açıdan kendisine yönelik ilgi ve sorumluluk rolü oynadığının farkında değil. Ergen ve ailesi arasında tartışmalara neden olabilir. Ergenin, yeni bir ülkede yaşayan mülteci bir genç olmasına bakmaksızın, bu aşamada herhangi bir gencin yaşadığı normal sorunlardan muzdarip olduğunu not edebiliriz. Kişisel hayatına müdahale ettiğini gördüğü aileden, ebeveyn otoritesinden kaçmaya çalışır.

Aile ile ilgili bölümde yapılan görüşmeleri analiz ederken aileleriyle ilgili sorunları ergenliğin doğası ve ergenlik düşünceleri ile aile arasındaki çatışmaların varlığının bir sonucu olan birçok katılımcı olduğunu fark ettik. Ailesiyle problemi olan bazı gençler, bunun sebeplerinin göç etmek veya Türkiye'ye gitmek olduğunu söylememişlerdir. Buna ergenlik neden olmuştur. Aileleriyle olan sorunlarının nedeni ailedeki bireylerin rolünü büyük ölçüde etkileyen sığınma ve göçmenlik olan ergenler var. Ergenlik döneminin ortak sonucu olan ergenlerin aileleriyle olan sorunlarına bir örnek, Katılımcı Erkek 10'dur.

Katılımcı Erkek 10: Babam gelip benimle konuştuğunda kendimi rahatsız hissediyorum ve davranışlarımı beğenmediğinde bana bağırma başlar. Beni cezalandırdığında çok sinirlenirim. Babamla olan ilişkim biraz kötü, onunla pek aynı fikirde değilim. Hep önemsiz şeyler hakkında çok tartışıyoruz. Ben büyük biriyim ve hayatta neyin doğru neyin yanlış olduğunu biliyorum. Ama kimse bana güvenmiyor ve her zaman hayatıma karışmaya çalışıyor. Bazen ona çok kızarım, kızdığım zaman onunla konuşmaktan kaçmaya çalışıyorum

Yukarıdaki örnekte katılımcı, kendisi ile babası arasındaki ilişkide sorunlar olduğunu açıkladı. Babasıyla olan ilişkisinin, aralarındaki çatışma ve sorunların belirlediği gergin bir ilişki olduğunu bulduk. Ergen ifadesiyle ergen ve babası arasında fikir çatışması ve ergenin ebeveyn otoritesinden özgür olma arzusu olduğu sonucuna varabiliriz. Bu ergenlik için normaldir. Bu aşamada ergenin ailesinden farklı olabilecek kendi fikirlerini ve eğilimlerini oluşturmaya başladığını biliyoruz. Bu genç ve ailesi arasında bazı fikir farklılıklarına neden olur. Burada bir genç bağımsız ve kendi kimliğinin olmasına çalışır. Babanın yanlış ve doğru farkındalığına müdahale etmesini istemez. Bu müdahaleyi babanın ergene güven duymaması olarak

görüyor. Ki bu, ergen ile babası arasındaki ilişkinin gerilmesine neden olur. Ergen bu dönemde aileden bağımsızlaşarak kendini gerçekleştirmeye çabalar. Ergenlerin bu aşamadaki bağımsız olma arzusu, gençliğin psikolojik yaşamının en önemli yönlerinden biridir. Ailesinden bağımsızlık ve kendine güven ister (Sandali 2012).

Ayrıca, bu katılımcının ifadesiyle, babası tarafından maruz kaldığı eleştirinin niteliği açıktır. Bu onun rahatsız hissetmesine neden olur. Bu aşamadaki ergenin, ailesinin onun davranışlarına yönelik eleştirisine karşı çok hassas olduğunu biliyoruz. Bu onu kızdırır ve rahatsız eder. Ama aynı zamanda ergenin öfkesini ifade etmesinin yolunun babasıyla konuşmaktan kaçınmak olduğunu görüyoruz. Bundan kendisini rahatsız eden durumlarla nasıl başa çıktığını anlıyoruz. Bazı ergenler, ailelerini kendi fikirlerine ikna etmek için onlarla tartışmakta ısrar ediyorlar. Bazıları ise, tartışmayı uzaklaşmayı tercih ediyor. Bu, ergenin kişiliğinin doğasından ve içinde yaşadığı ailenin doğasından kaynaklanabilir. Gençle oturan ve onunla konuşan ve onu anlamaya çalışan ve aile tarafından bu müdahaleyi kabul etmesini sağlayacak şekilde ona destek ve öneride bulunan bazı aileler var. ve ergenin davranışını eleştiren ve ailesiyle kendisi arasında çatışmaların meydana gelmesine yol açan aileler de var.

Katılımcı Kız 6: Babamla olan ilişkim çok etkileyici ve babamın yoğun çalışmalarına rağmen onunla oturup sohbet etmekten çok hoşlanırım. Babamın her zaman yanımda olduğunu hissediyorum ve ona ihtiyacım olduğunda düşünmeden beni destekliyor.

Bu aşamada ergenin ihtiyaç duyduğu psikolojik desteğin önemini ve ergenin yaşadığı sorunlarla yüzleşmesine yardımcı olarak ailenin bu desteği sağlamadaki rolünün önemine dikkat etmek önemlidir. Bunun örneğini Katılımcı Kız 6'da görüyoruz. Babasıyla olan ilişkisini babası yoğun çalışmasına rağmen etkileyici olarak tanımlamaktadır. Ama yanında olduğunu hissediyor ve gerekli yardımı sağlıyor. Burada, babanın çocuklara yardım etme ve onlara sevgi ve bakım sağlamadaki aktif rolünün önemini gösterebiliriz. Ergenin bağımsızlık arzusuna rağmen, ailesinden sevgi ve ilgiye ihtiyacı var. Ailenin oynadığı önemli rollerden birinin, çocuklarına kendini kazanmalarına ve bağımsız kişilikleri oluşturmalarına yardımcı olmaları için özen ve ilgi göstermek olduğunu biliyoruz. Bu rolde herhangi bir eksiklik olması, gençlere olumsuz yansır.

Görüşmelerde, ergenin göçmenliğe maruz kalması ve ergenlerin kişisel kimliklerini elde etmelerine yardımcı olmak için ergenlerin derinlemesine anlaşılmasını

gerektiren, ergenlerin hassas doğası nedeniyle, aileleriyle olan ilişkileri çeşitli nedenlerden dolayı sıkıntı yaşayan birçok ergen vardı. Görüşmeler, Suriyeli gençlerin, diğer tüm gençler gibi, aile ilişkilerinde ergenlerde öfke ve rahatsızlık hissine yol açan sorunlar yaşadığını gösteriyor. Ergen ve ailesi arasındaki görüş ve fikir farklılıkları, aralarındaki sosyal ilişkilerde gerginliğe yol açan sebeplerdir. Görüşmelerin analizi ile aile ile ilişkilerde kız lehine cinsiyet farklılıkları olduğunu tespit ettik. Kızların aileleri ile erkeklerden daha gergin oldukları tespit edildi. Bu, Arap ailesinin kıza bakışının doğası ve işlerine erkeklerden daha fazla müdahalede bulunma teşebbüsünün doğası gereği olabilir. Ekonomik duruma gelince, ergen ve aile üyeleri arasındaki ilişkiyi etkilediği gösterilmiştir. Bu, 2004'teki Altayeb'in çalışması ile 2002'deki Muhammed'in araştırmasıyla, ailenin ekonomik durumunun, gençlerin yaşadığı sosyal ve psikolojik problemlerle bir ilgisi olmadığını düşünmektedir. Bu, Suriyeli ailenin göçmenliğe maruz kaldıktan sonra yaşadığı koşulların doğası gereği olabilir.

Katılımcı Erkek 5: Kardeşlerimin çalışmaları nedeniyle çoğu zaman birbirimizle oturmuyoruz. Eskiden birlikte çok vakit geçiriyorduk ama şimdi durum farklı. Ağabeylerimle bir arada buluşamıyoruz. Aslında nadiren oturuyoruz. Buradaki uzun iş saati nedeniyle kardeşlerimi çok göremiyorum. Herkes meşgul.

Birçok Suriyeli ailenin ekonomik durumunun düşük olması, ailenin maddi durumuna yardımcı olmak için iş karşılığında birçok aile üyesinin eğitimlerini bırakmaya zorlamıştır. Böylece aile üyeleri arasındaki sosyal ilişkiler etkilenmiştir. Bazı katılımcılara göre, aile üyeleri evde birkaç saat boyunca görüşebilir olmuş ya da tatil günlerinin farklılığından dolayı nadiren bir araya gelebilmişlerdir. Bu aralarındaki iletişime yansımıştır. Türkiye'deki çalışma saatleri, Suriye'deki çalışma saatlerinden farklıdır (katılımcıların ifade ettiklerine göre). Aile içindeki sosyal etkileşimlerin doğası üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Burada, yer değiştirmenin Türkiye'ye göç eden Suriyeli aileler üzerindeki etkisini görüyoruz. Göç etmeye zorlandıktan sonra onurlu bir şekilde yaşamasına yardımcı olacak iş aramak zorunda kaldılar.

Göçün Suriye'deki aileler üzerindeki etkisine gelince, Türkiye'de yaşama ve vize alma zorluğu nedeniyle, Türkiye dışında bazı aile üyeleri var. Katılımcı Erkek 8'de olduğu gibi veya tam tersine, göç bazı büyük aile üyelerinin, abisinin ailesi veya kız

kardeşi ile birlikte yaşamalarını sağlayan, bekar teyze veya halalar ile yaşanan farklı aile yapılarına geçişine yol açtı. Burada, ailenin kendisinin aile yapısını etkileyen bazı Suriyeli ailelerde meydana gelen değişimin doğası açıklanır. Ailenin bazı üyeleri aileden başka bir yerde yaşamak zorunda kaldı ya da onlarla aynı evde yaşamak zorunda kaldı. Aile içindeki bireylerin sosyal etkileşimlerinin doğası üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Katılımcı Erkek 8: Ayrıca buraya geldiğimizde benim iki teyzem bizimle aynı evde yaşamaya başladılar. Bazen hayatıma ve arkadaşlarımla olan ilişkiye çok fazla karıştıklarını hissediyorum. Ben hayatımdaki hiç kimseye karışmaktan hoşlanmam, hatta bazen teyzem bana ne olduğunu ya da ne yaşadığımı çok merak ediyor. Bu beni çok rahatsız ediyor.

Öte yandan, genç ve ailesi arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, Suriyeli gençlerin aynı zamanda genç ve mülteci olarak meydana gelen değişimler nedeniyle ailesiyle ilgili sorunları olduğu ortaya çıktı. Katılımcı Erkek 10'da gördüğümüz gibi ailesiyle olan sorunlar ergenliğin kendisiyle ilgili veya aile kültüründen farklı bir toplumda yaşamaya ilişkin sorunlar olabilir. Katılımcı Erkek 1'de olduğu gibi ebeveynlerin adetlerine ve geleneklerine uyma isteği ile ergenin Türk kültürünü keşfetme ve taklit etme isteği arasında farklılıklar ortaya çıkabilir

Katılımcı Erkek 1: Evde babamla ve ailemle ilgili problemlerden biri beni anlamamalarıdır. Babamın sorunu şudur: Suriye'de olduğu gibi yaşamı istemesidir, yani eski zamandaki gibi yaşamı istiyor. Biz Türkiye'de yaşıyoruz Suriye'de değil, burada hayat farklı, ama babam anlamıyor. Hep tartışıyoruz bu konu hakkında, mesela ben modaaya uygun giyinmeyi ve güzel kıyafetler almayı seven bir adamım. Ama babam anlamıyor ve 'Bunu ya da bunu giyinme' diyor. Mesela, Türkiye'de genç bir adam olarak diğer gençler gibi modaaya ayak uydurmak istiyorum. Hayatımız farklı. Babam Suriye'deyken küçük bir köyde yaşıyordu. O benim gibi değil, yaşadığı hayatı bana yaşatmaya çalışıyor. Ben Türkiye'de yaşıyorum. Burada herkes modaayı sever.

Katılımcı Erkek 1'in babasıyla olan ilişkisi, ergenin Türkiye'deki modaaya ayak uydurma istekleri nedeniyle gerginlik ve farklılıkları ile karakterize edildi. Genç ile babası arasındaki ilişkide, ergenin sosyal hayata entegrasyon ve Türkiye'de yaşayan

gençler gibi modayı takip etme arzusundan dolayı bir tür gerilim vardı. Baba ise, Suriye'de alıştıkları yaşam tarzlarına devam etmek istiyordu. Bazı insanlar arasında kültürler arasındaki farktan ve Suriyeli gençlerin Türk kültürüne düşkünlük fikrinden korktuğunu anlayabiliriz. Ancak ergenlerin dış görünüşüyle ilgili olan bu davranışların ergenlikle ilgili değişimlerdir. Bu aşamada ergenin, ergenin davranış ve eğilimlerini etkileyen sosyal ve psikolojik gelişim ile ayırt edildiğini biliyoruz.

Katılımcı Kız 3: Bilmiyorum. Ama bence aptal Arap fikirleri yüzünden, kızın evine ve ailesine ilgi duyması gerektiği ve eğitimin önemli olmadığı düşünülüyor. Üniversiteye gitmemin önemli olmadığına inanıyorlar. Okumayı ve yazmayı bilmemin yeterli olduğunu düşünüyorlar. Ama Türk kızları öyle şeyler yaşamazlar ki.

Suriyeli gençlerin aile ile ilgili yaşadıkları ve Türkiye'de yaşamakla ilgili problemlerinin bir başka örneğini Katılımcı Kız 3'de görebiliriz. Ailesinin, kızı evlenmek zorunda bırakan bazı Arap kültürleri nedeniyle eğitimini tamamlamaya teşvik etmediği açıktır. Kız ile ailesi arasında aile içi çatışmalara yol açmıştır. Bu da aile ile kızın ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Bu katılımcı - ona göre - kızları evlenmeye ve eğitimlerini bırakmaya zorlamayan bir toplumda yaşadığı için Türk toplumunun kültürünü benimsediğini ve kızların Türk toplumunda yaşadığı gibi yaşamak istediğini fark edebiliriz. Bu, kızın ailesiyle okumak ve evlilik konusunda çatışmalara girmesine neden oldu. Kızın, Türk kızlarıyla karşılaştırma yapmasının, ergenlerin ve ailenin yaşadığı sorunların çoğunun nedeni olabileceği açıktır. Arap kültürü ile Türk kültürü arasında sosyalleşmede bazı farklılıklar olduğunu biliyoruz. Kattuş, ebeveynler ve çocuklar arasındaki çatışmanın her neslin farklı kültürel çerçevelerinin bir sonucu olduğuna inanıyor. Daha zor ve gergin olan, farklı kültürlerle sahip bu iki neslin aynı zaman diliminde yaşadığı ve aynı çevreyi ortak ekonomik ve sosyal koşullar altında paylaşmalarıdır. Ebeveynlerin genç yaşlarında edindikleri kültürel içerik, çocukların edindiklerinden açıkça farklıdır (Kattuş 2013). Burada Türkiye'ye göç edip Arap-Suriye ailesinin geleneklerini ve adetlerini beraberinde taşıyan ve artık Türk kültüründe yaşayıp onları taklit etmeye çalışan üyeleri arasında bir iç çatışma hali yaşadığını görüyoruz

5.2 Aile İçindeki İletişim ve Haberleşme

Etkili iletişim, güçlü ve sağlıklı bir ailenin önemli bir göstergesidir. Araştırmalar, iletişimin aile ilişkilerinin temel kurallarından biri olduğunu göstermiştir. Aile içi iletişim, bireylerin ihtiyaçlarını, isteklerini ve kaygılarını birbirlerine ifade etmelerini sağlar. Açık iletişim, aile üyelerinin farklılıklarını, sevgilerini ve birbirlerine olan hayranlıklarını ifade etmelerini sağlayan bir atmosfer yaratır (Buşlalık, 2013). Bu nedenle, aile bireyleri arasında etkili iletişim ve haberleşmenin eksikliği bireyler arasında sorunların ortaya çıkmasına yol açabilir. Evlilik ve aile terapistleri çoğu zaman, zayıf iletişimin, kişiler arası iletişim güçlüğü çeken ailelerin ortak bir şikâyeti olduğunu bildirmektedir. Çocuklar arasındaki aile çatışması, problemleri etkin olmayan bir şekilde çözmeye, samimiyet eksikliği ve bireyler arasında duygusal bağlantının zayıflığı dâhil birçok aile sorununa yol açabilir (Peterson ve Green 2009).

Suriyeli ergenlerin yaşadığı göç aile yaşamında önemli bir farklılık yarattı. Çalışmayan aile üyelerinin çoğu, uzun saatler boyunca çalışmak zorunda kaldı. Bu durum onların evde birbirleriyle az bir araya gelmesine yol açtı ki bu da, aralarındaki özellikle de ergenle olan ilişkilerini etkiledi. Gençlerin duygularını, fikirlerini ve ailesinden destek alma gereksinimlerini ifade etmeleri gerektiğini biliyoruz ve bu noktada, ihtiyaç duyduğu yardımı sağlamak için ailesinin yanında olmasına ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçların bir mülteci olarak yaşadığı değişimler ve bir ergen olarak yaşadığı psikolojik ve bedensel değişimlerle ilgisi vardır.

Görüşmeler aracılığıyla, ailelerinden bahseden birçok göçmen gencin aileleriyle beraber çok vakit geçirmediği anlaşılmıştır. Bunun nedeni, göç ve etkileri ya da ergenin kendi bağımsız kişiliğini oluşturmak için ailesinden ayrılmayı tercih ettiği ergenlik döneminin kendisi olabilir. Katılımcı Kız 5'in annesiyle ilişkisinden bahsederken iyi bir ilişkisi olduğunu ancak yaşadığı sorunları ona anlatmadığını söylemesinden bunu anlayabiliriz. Katılımcı, göç nedeniyle sorunlarını çözmeye konusunda kendine dayanıyor. Ailesinin Türkiye'ye yerleşmekle meşgul olduğunu ve bu durumun sorunları ailesine anlatmasını engellediğini düşünüyor. Bu bize ailesiyle olan iletişiminin doğasını ve ailenin yerleşmekle meşgul olması sebebiyle katılımcının ailesi tarafından ihmal edildiğini gösterir. Bu, ailesine yaşadığı sorunları anlatmamasına yol açtı. Çünkü sorunlarını kendi çözmeye alışmıştır. Buradan ailesini

yerleşmekle meşgul eden göç sebebiyle bu genç kızın ailesinden uzak kaldığını görebiliriz. Bu durum katılımcının ailesiyle olan ilişkisinin niteliğini etkilemiştir. Böylelikle genç kız bir şekilde ailesinden ayrılmıştır ve yaşadıklarını onlarla paylaşmamıştır. Bu, ergenin kendisine ve kişiliğine yansıyan aile ve ergen arasındaki negatif iletişimin özelliklerini gösterebilir. Biz aile bireyleri arasındaki iletişim ve haberleşmenin özellikle ergenlik dönemindeki önemini biliyoruz.

Katılımcı Kız 5: Annemle olan ilişkim çok iyi, beni anlayabildiğini hissediyorum. Ama belli bir sorunla karşılaştığımda anneme asla anlatmam. Ona sorunlarımı söylemek istemiyorum. Türkiye'ye geldiğimizde 13 ya da 14 yaşındaydım. Hayatımın hassas bir dönemiydi. Göç ve Türkiye'ye taşınmamız nedeniyle ailem burada yaşamakla meşguldü. İlk başta her şey çok zordu ve buraya yerleşmekle çok uğraştık. Türkiye'de yaşamakla meşgulken daha büyüktüm ve aileme tüm sorunlarımı söylemek çok zordu. Zaten eğer söylemek isteseydim bile beni dinleyemezlerdi. Hep yeni hayatla uğraşıyorlardı. Sorunlarımın kendi başıma çözmek zorunda kaldım ve şimdi ona alışmaya başladım. Şimdi ne zaman bir sorunla karşı karşıya kalsam, sorunlarımı kalbimde tutuyorum, aileme paylaşmıyorum. Aileme yaşadığım sorunları anlatmam zordur.

5.3 Aile İçi Roller

Katılımcı Erkek 6: Suriye'de yaşarken iyi bir işimiz vardı. Ama buraya göç ettiğimizde babamın işi biraz kötü oldu. Suriye'de yaşarken babam Katar'da çalışıyordu. Ancak her 5 ayda bir kere bizi ziyarete gelirdi. Ama şimdi biz buradayız, buraya geldiğimizden beri babamızı göremedik. Değişen şeylere gelince, ağabeyim annemle karar alıyor. Örneğin, bir şeyi yapmak istersem, annem ve ağabeyim aynı fikirde olmalı yoksa istediğim şeye izin vermezler. Bu gerçekten beni çok rahatsız ediyor. Çünkü hiç kimsenin hayatıma karışma hakkı yoktur.

Aile üyelerinin rollerinin değişmesinde göçün Suriye ailesi üzerindeki etkilerini fark edebiliriz. Örneğin, annesinin aynı anda hem anne hem de babanın işini yaptığını görüyoruz. Böylece ailesine karşı sorumlulukları ve üzerindeki yük artmıştır. Bu sebeple, anne ve çocuklar arasındaki ilişki etkilenmiştir. Örneğin, babanın yokluğunda anne her şeyden, çocukların eve girip çıkmasından sorumlu olur. Burada

ergen, annenin kendisine müdahale ettiğini ve baskı uyguladığını hisseder. Kendisini gergin ve öfkeli hissetmesine yol açar. Bu da, anne ve çocukların ilişkisine yansır. Ayrıca, yaşca daha büyük bir kardeşin, ergenler de dâhil olmak üzere, daha küçüklerin yaşamlarına karışmasının, ailenin bir bütün olarak işleyişini etkileyen içsel aile sorunlarına neden olduğunu görebiliriz. Katılımcı Erkek 6'nın da belirttiği gibi, ağabeyinin kendisinin hayatına karışması onun rahatsızlık duymasına yol açıyor. Ağabey, anne ile karar vermede babanın rolünü üstlenmiştir. Bu da ergenin öfkelenmesine ve rahatsızlık duymasına yol açmıştır. Babanın göç sebebiyle yurt dışında çalışması ağabeyin onun yerini almasını sağlamıştır. Bu durum ailenin sisteminde farklılık yarattı. Ağabeyin rolü, baba rolü oldu ve ergenin karmaşıklık, darlık ve öfke hissetmesine neden oldu. Çocuk doğal olarak, sosyal konumundan dolayı bu emirleri ve yönlendirmeleri babadan alır. Bu emirlerin ve yönergelerin ağabeyden gelmesi özellikle ergenin geçirdiği dönemin hassasiyetinden dolayı bir tür aile çekişmesini doğurur. Babanın yokluğunda, ailedeki en büyük çocuk sorumluluk almaya ve babanın rolünü üstlenmeye başlar. Burada, bireyin aile ilişkilerini etkileyen aileden beklediği rollerde bir fark görebiliriz.

5.4 Ergen ve Babanın Yokluğu

Anne ve babanın, özellikle ergenlikte, çocukların kişiliğini oluşturmada rol oynayan sosyalleşme sürecinde önemli bir yeri vardır. Anne ve baba, çocuklarının sosyal, psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının özen, dikkat ve memnuniyetini sağlamaya dayalı farklı sosyal roller oynamaktadır. Dolayısıyla, bu rollerdeki herhangi bir başarısızlık, özellikle çocukluk ve ergenlikte, çocukların kişiliğini önemli ölçüde etkiler. Çünkü bu aşamadaki çocuklar, farklı ihtiyaçlarını karşılamak için büyük oranda anne ve babaya dayanmaktadırlar. İç savaş nedeniyle Suriye halkının yaşadığı göç, Suriye ailesinin aile inşasını kesinlikle etkilemiştir. Yurt dışına göç eden birçok ailenin bazı bireyleri Suriye içinde veya dışında kaldı. Bu durum aile içi rollerin ve ilişkilerin niteliğini etkileyen aile bireylerinin birbirinden ayrılmasına yol açtı. Suriyeli ergenlerle yapılan görüşmelerde, bazılarının bu gibi problemlerle karşılaştığı ortaya çıkmıştır. Bazılarının, ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılamak ve çalışmak için aileden uzak yaşayan baba ve kardeşler gibi aile bireyleri vardır. Bu aile içi ilişkilerin niteliğine ve ergenin Türk toplumuna adaptasyon derecesine yansır. Babanın varlığı, güvenlik sağlama, güvence verme, olumlu benlik saygısı ve aile içinde bir istikrar

duygusu gibi psikolojik ve sosyal ihtiyaçların karşılanması için önemlidir. Babanın varlığı çocuğun hayatında esastır. O, örneği temsil eder. Ailedeki otoritenin sembolüdür. Baba, çocuğun onun izlerini takip edebileceği bir modeli yansıtır. Onun aracılığıyla hayata dair doğru ve yanlış dahil çok şey öğrenir. Böylece çocuk toplumsal kriterleri ve erkek ve kadının toplumsal rol ayrımını öğrenir (Yusuf ve Ali 2016). Özellikle bireylerin kendileriyle ve etraflarındaki dünyayla ilişkilerini düzenlemek için, fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal becerilerini edindiği ergenlik döneminde kişiliklerini geliştirmeye katkıda bulunan psikolojik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için babanın net bir tablosunun oluşturulması gerekir. Ergen, babasının arkadaşça, yakın, saygılı ve anlayışlı bir ilişki çerçevesinde yanında olmasına büyük bir gereksinim duyar (Maysun ve Tahiri 2013, 1).

Katılımcı Erkek 4: : Kendi evimizde yaşıyorduk ve çok mutluyduk. Ama burada savaş ve kötü yaşam koşulları yüzünden çok üzgünüm. Savaşın bitmesini istiyorum, böylece Suriye'ye dönüp babamla birlikte aynı evde yaşayıp, önceki hayatıma dönebilirim. Türkiye'ye geldiğimiz 4 seneden beri onu hiç görmedim. Babamla iyi bir ilişkim var, onu çok özleyorum. Ama eğer bir sorunum varsa ona hiç anlatmam. Çünkü beni anlamıyor ya da benim için endişelenmesini istemiyorum. Babam her gün onunla konuşmama rağmen tüm hayatımın ayrıntılarını bilmiyor, çünkü çok uzakta kalıyor.

Ailenin, ailedeki bireylerin sosyal rollerine dayanan, uyumlu bir sosyal yapı olarak görüldüğünü biliyoruz. Sonuç olarak, rollerin performansındaki herhangi bir işlev bozukluğu tüm bireyleri ve aile içindeki etkileşimin doğasını etkiler. Babaları ailesini ekonomik olarak desteklemek için Türkiye dışında çalışmak zorunda kalan bazı gençlerin söylediklerinden bu anlaşılır. Bu, babanın yetişme konusundaki rolünün olmamasına ve varlığına özlem duyumuna neden olmuştur. Bu, onların Türkiye'de yaşama ya da uyum sağlamak olsun ergenlik dönemiyle alakalı sorunlarını olsun çözmelerine yardımcı olmada önemlidir. Babanın yokluğunun ergenin üzerindeki etkisini Katılımcı Erkek 4'ün babasına duyduğu özlem ve Suriye'de olduğu gibi aynı evde yaşamak istediği ifadelerinden anlayabiliriz. Katılımcı, babasıyla aynı evde yaşadığı zaman mutlu olduğunu söylüyor. Çocuklar için mutluluğun kaynağı olan babanın desteği, yardımları ve varlığı, çocuğun duyduğu huzur ve psikolojik rahatlığa işaret ediyor. Fakat bu ergen, yaşadığı savaş ve göç sebebiyle babasını 4 senedir görememiş. Babanın aileden uzaklığının bir sonucu olarak, babanın varlığı

bu dönemde ergenin en temel ihtiyaçlarından sayıldığı yetişkinlerden yardıma ihtiyacı olan sorunları tartışmadığı ergenin hayatındaki normal şeylere dayanan babasıyla arasındaki yüzeysel bir ilişki olduğunu görüyoruz.

Shaban, göçü akrabalar ve arkadaşlar arasındaki kişisel ilişkilerin parçalanmasında bir faktör olarak görüyor. Göç edilen yer ve göçülen yerin arasındaki mesafe arttıkça ilişkilerin bozulma olasılığı da artar (Shaban 1988). Aynı katılımcı başka bir ifadesinde, babasıyla olan ilişkisini iyi bir ilişki olarak nitelendirmiş, sorunlarını ona anlatmasa bile babasıyla günlük olarak konuştuğundan bahsetmiştir. Çünkü ergen, babasının onu anlamadığını düşünmektedir. Babasının onun için endişelenmesini istememektedir. Bu, ergenin babasıyla olan ilişkisinin niteliğine ve babasının zor zamanlarında ergenin yanında olmadığına işaret edebilir. Çocuğun kendisine başvurmaması, duygularını ve aralarındaki ilişkiyi etkileyen günlük sorunlarını anlatmamasına neden olabilir. Çünkü o, babasını destek ve yardım kaynağı olarak görmemektedir. Bir soruna maruz kalma anında babasının kendisini desteklemeyeceğini biliyor. Babanın rolünün olmadığı bu, ergenin kendisine ve kişiliğine yansıyor. Maysun, Tahiri tarafından 2013 yılında yapılan ergenlerde babanın yokluğu hakkındaki çalışmada incelenen ergenlerin büyük bir oranında, babanın evden tekrarlayan bir şekilde yok olmasının ergenin psikolojisinde düşüşten muzdarip oldukları belirlenmiştir. Yusuf ve Ali'nin 2016 yılındaki bir başka çalışmasında, evden sık sık giden bir babanın yokluğunun çocukların saldırgan davranış düzeyini arttırdığını gördüler. Buradan babanın yokluğunun çocukları ve onların davranışlarındaki etkisini görebiliriz. Görüşmeler yoluyla, babanın yokluğu sorununu yaşayan ergenlerin, babalarının yanlarında olmasına özlem duymaları sorununu yaşadığını gördük. Aynı zamanda onunla olan ilişkilerini yüzeysel ve zayıf olarak nitelendirdiklerini fark ettik.

Aşağıdaki örnekte, babanın yokluğu sorunu ve ergen üzerindeki etkisini görebiliriz. Katılımcı Kız 8, çalışabilmesi için babasının yokluğundan duyduğu derin memnuniyetsizliği dile getirdi. Aile içindeki sosyal etkileşimlerin doğasını da görebiliriz. Annesiyle iyi bir ilişkisi olduğunu düşünüyor ve annesinin ihtiyacı olan yardım ve desteği sağladığını hissediyor. Çünkü annesi ona yakındır. Fakat babasıyla olan ilişkisinden bahsettiği zaman, ona hayatı hakkında hiçbir şey anlatmadığını söylüyor. Çünkü babası onu tanımıyor. Katılımcı, ihtiyaç duyduğunda kendisine yardım sunma konusunda babasının bir rolü olmadığını düşünüyor. Babasının onu

terk ettiğini hissediyor. Kendisini ve ailesini terk etmesinde mantıklı bir sebep olmadığını düşünüyor. Burada, bu aşamada babasına duyulan ihtiyaç nedeniyle kızın babasının yokluğunu kabul etmediğini tespit ediyoruz. Yanında olmadığı için derin bir üzüntü ve öfke duyuyor. Bu da katılımcının psikolojik sağlığına yansıyor (Ramadan 1998). Çocukların psikolojik gelişimde babanın rolü çok önemlidir. Böylece çocuk, babasının varlığında güven ve istikrar hisseder. Aralarındaki etkili iletişim yoluyla çocuk baba tarafından ilgi ve bakım hisseder. Yani babanın yokluğu durumunda, ergenin en önemli gereksinimlerinden olan bakım ve ilgi duygusu azalır. Bu katılımcı, ilgi ve bakımla alakalı olan bu gereksinimlerinden birini kaybetmiştir. Bu da onun kendine bakışına yansımıştır (Alsalmi 1996). Çocuğun babasından yoksunluğu, istikrarını sarsar ve geleceğe dair endişe duymasına yol açar. Babadan erken yaşta mahrumluk, çocuğun sosyal ve psikolojik uygunluğunu etkiler.

Katılımcı Kız 8: Annemle olan ilişkim çok harika ve güçlüdür. Beni çok seviyor, çünkü her zaman yanımda duruyor. Bence annem beni çok iyi anlıyor. Ben onunla sohbet etmeyi çok seviyorum. Kardeşlerimle olan ilişkim çok dengesiz çünkü çok fazla onlarla konuşmuyorum. Görüşlerine pek katılmıyorum, Babamla olan ilişkimden bahsedecek olursam hiçbir şey söyleyemem. Babam beni tanımaz, nasıl bir kız olduğumu bilmediğini düşünüyorum. O bizi bırakıp başka bir yerde yaşıyor. Aslında bizi bıraktığı için bazen ona kızıyorum. Ben diğer kızlar gibi yaşamak istiyorum. Normal bir aile ile yaşamak istiyorum. Babam yanımda olsun, annem ve kardeşlerim de yanımda istiyorum. Çok üzülüyorum hatta bazen önceki hayatımı düşünüyorum. Nasıl bir aileydik? Bence çok mutluyduk.

Bu bölümde, ergen ve ailesiyle ilgili olan her şeyden ve göçün bir bütün olarak aile üzerindeki etkisinden bahsettik. Sonuç bölümünde bu bölümde sunulanlar bütüncül bir şekilde tartışılacaktır.

6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu çalışma bir ortaokulda okuyan 20 Suriyeli ergen ile görüşmelere dayanarak Türkiye’de geçici koruma statüsü altında (ya da kendi ifadeleriyle sığınmacı olarak) yaşayan ergenlerin yaşadıkları göç süreci ve mevcut yaşam koşullarının psiko-sosyal sorunlarına ve ailelerin sosyal destek rolünü aydınlığa kavuşturmak amacıyla ortaya koyulmuştur. Araştırma sonucunda göçmen ergen kitlenin daha aktif olarak Türkiye’de sosyal adaptasyonunun gerçekleştirilmesinin önemi ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda gerek Türkiye’de olmalarıyla alakalı, gerek ergenlik döneminde olmaları, gerekse ergenlikte yaşadıkları değişikliklerle alakalı yaşadıkları sorunlarla baş etmelerine yardımcı olma konusunda ailenin rolünün aktifleştirilmesine yardımcı olacak uygun projeler geliştirilmesinin önemi ortaya çıkmıştır.

Önerilere ve aile danışmanlığının oynayabileceği role değinmeden önce, araştırmanın iki bulgular bölümünde sunduğu sonuçlarını tartışmaya ve sonra da temel sorularına teker teker cevap vererek Türkiye’deki Suriyeli ergenlerin sosyal ve psikolojik sorunlarını ve sosyal destek kaynağı olarak ailenin rolünü ortaya koyma hedefini gerçekleştirmeye çalışacağız.

İlk başta bu çalışmada Suriyeli ergenlerin yaşadığı yedi psikososyal sorunları ele alınmıştır. Bunlardan ilki ergenin arkadaşlarıyla ilişkisiydi. Katılımcılardan arkadaşlarının hayatlarındaki ilişkileri ve rolleri hakkında bilgi edinildi. Katılımcıların cevapları değişmekteydi. Bazıları arkadaşlarının yaşamlarında olumlu bir rol aldıklarını ve yaşadıkları sorunlar durumunda kendilerine başvurduklarını söyledi. Öte yandan, bazı katılımcılar arkadaşlarının rolü ve yaşamları üzerinde sorunlara neden olan olumsuz etkileri hakkında konuştular. Bu, daha önce, Muawad ve Abujafer’in (1977,2017) de bahsettiği gibi kendini gerçekleştirme ve bağımsız ihtiyacını başarma hedefiyle aileden uzaklaşma ve arkadaşlarıyla sosyal ilişkiler kurma arzusu konusunda arkadaşların ergenin hayatındaki rolü ve etkisi hakkında söyledikleriyle uyumludur.

İkinci başlık, ergenin kendisi ve geleceği hakkındaki düşüncelerine odaklandı. Belirli uzmanlıkları seçmelerinde etkili olan yaşadıkları sosyal koşullar sonucunda belirli bilim dallarını okumak isteyen bazı ergenlerin olduğunu tespit ettik. Bu sosyal koşullar arasında ergenin mülteci olması, yaşadığı koşullardan etkilenmesi, ailedeki birinden etkilenip onun gibi olma isteği ve ebeveynin müdahalesi vardır. Ayrıca birçok ergenin gelecek hakkında pozitif düşünceye sahip olduğunu, üniversite uzmanlığını seçip büyük bir coşkuyla üniversiteye girmeye atıldıklarını gördük. Bu, ergenlik döneminde ergenin geleceğine özel plan yapmaya başlaması hakkındaki teorik çerçevede Parlaz, Tekgü, Karademirci ve Öngel'in (2012) dedikleriyle uyumludur.

Ele alınan üçüncü konu okulla ilgili problemlerdi. Okulun ergen yaşamındaki önemini bilmekteyiz. Çünkü zamanının çoğunu orada geçirmektedir. Bu sebeple orada birçok sorun yaşamaktadır. Ergenlerin yaşadığı birçok sorunun okulla ilgili hedeflerini gerçekleştirme ve bunu başaramamaktan duyulan korku olduğunu gördük. Bu sonuç, literatürde bahsedilenlere paraleldir (Muawad 1977).

Dördüncü başlık ise, Suriyeli ergenlerin Türkiye'de yaşadığı sosyal ve kültürel adaptasyonuydu. Ergenlerin yaşadığı sorunların bir kısmının, Türk toplumu ile bütünleşememesiyle ilgili olduğunu bulduk. Bu yüzden, yalnızlık hissi ve psikolojik yabancılaşma ergenin kendine güvenini etkilemektedir (Baş, Molu 2017). Görüşme yapılan bazı ergenler bize, Türk toplumunda sosyal uyum sağlamakta zorlandıklarını anlatmışlardır. Bu, onların üzüntü ve öfke duygularının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Abidi (2016), başka bir ülkeye taşındığında kişinin sosyal adaptasyonda yaşadığı zorluklar hakkındaki bundan bahsetmektedir. Katılımcıların yoğunlukla tekrarladıkları sorunlardan biri de Türkçe yeterlilik eksikliği oldu. Gün ve Bayraktar (2008), bir ülkede yaşamak için taşınan bireyin karşılaştığı sorunların dil yeterliliğinden önemli ölçüde etkilendiğini belirtmektedir. Dil yetersizliği bizim görüştüğümüz ergenler için de sosyal ve kültürel adaptasyonun önünde önemli bir engeldir.

Beşinci konu, ergenlerin, başka bir ülkede yaşama sonucu oluşan psikolojik yabancılaşma hissinine odaklanılmıştır. Birçok gencin Türkiye'de kendini yabancı hissettiği ve ülkelerine özlem duydukları ortaya çıkmıştır. Dördüncü başlıkta bahsedilen sosyal ve kültürel uyum sorunu, yaşanan ülkeyle adapte olamama bu yabancılaşmayı tetiklemektedir.

kuramadığı için çaresizlik ve öfke duygusu yaratır. Yedinci ve son konu ise, gençlerin İstanbul'da yaşadığı ekonomik sorunlar ve bazılarının ailesine maddi olarak yardım etme amacıyla çalışmak zorunda kalmalarıdır. Ki bu durum Sukkar (2011)'in da vurguladığı gibi aile içi ilişkileri etkilemektedir. Birçok aile üyesi, para kazanmak ve aileyi desteklemek için yurtdışında geç ve yoğun bir şekilde çalışıyor. Bu, aile üyeleri arasındaki iç ilişkileri etkileyen çocuklarıyla etkileşim sürelerini azaltır. Bu, aile üyeleri arasında toplantı ve aile görüşmelerinin olmamasına neden olmaktadır.

İkinci bulgular bölümünde aile içi ilişkiler ve bu hassas yaş döneminde ailesinin desteğine ihtiyaç duyan ergen için önemini ele aldık. Bazı ergenlerin aileleriyle ilişkilerinin iyi olduğunu gördük. Onlar, aile hayatlarından ne kadar hoşnut ve mutlu olduklarını ifade ettiler. Katılımcıların diğer bir kısmının ise, aileleriyle ilişkilerinin sağlıksız ve gergin olduğunu gördük. Bu durum, ergenin kendisine yansımıştır. Ailenin ergen için ne kadar önemli olduğunu gördük. Lamoza (2009), teorik çerçevede bundan bahsetmiştir. Ayrıca, genç ile aile arasında gerçekleşen sosyal etkileşimin doğası ve ev içinde aile ilişkilerinden de bahsettik. Bu da bize ailenin doğası gereği aileden ayrı oturmayı tercih eden ergenler olduğunu gösteriyor. Ailesiyle otururken memnuniyetini ifade eden ve mutlu hisseden bazı ergenler de var. Ayrıca aile arasındaki haberleşme ve iletişimin önemi ve ergen üzerindeki etkisi hakkında konuştuk. Bundan Alasimi ve Balhac (2017,2015) üzerinden teorik çerçevede bahsettik. Aile rolleri ve sonuçlarından bahsettik. Babanın olmadığı durumlarda en büyük kardeşin aileden sorumlu olarak rolleri değiştirdiğini ve ergenin bu durumla nasıl etkileşime girdiğini fark ettik. Görüşmeler sonucunda bazı ergenlerin ailenin geçimini maddi olarak sağlamak için çalışmaya başladıklarını gördük. Göç nedeniyle ergenin kendi rolünde bir değişiklik olmuştur. Son olarak, babanın yokluğu, ergenle ilgi ve dikkat eksikliği, bunun ergen ve psikolojik gelişimi üzerindeki etkileri konusu tartışıldı. Bılmavlud'un (2005) teorik çerçevesinde aynı fikirde olduğu buydu .

Bu bulgular ve tartışmalar ışığında araştırmanın cevap vermeye çalıştığı ilk soru **“Geçici Koruma Altın’daki Ergenlerin Yaşadıkları Sorunlar Nelerdir?”** sorusudur. Türkiye'deki Suriyeli ergenin yaşadığı sosyal ve psikolojik sorunların katılımcıların cevapları yoluyla şu şekilde belirlenmiştir: Türkiye'ye Suriye'den ergen olarak gelmiş olması ya da Türkiye'de ergenlik dönemine girmiş olması ve Türkiye'de geçici koruma altında/sığınmacı olarak bulunmasıyla alakalı farklı

birtakım sorunlar yaşamaktadır. Önemli olan bu sorunları azaltmayı ya da bitirmeyi denemek için 7 farklı sorundan oluşacak şekilde ortaya koymaktır. Bunlar:

1. Ergenlerin arkadaşlarıyla ilişkileri ile ilgili olan ve sıkıntı ve öfke duygularına sebep olan sorunları
2. Ergenin kendisiyle ve geleceğiyle alakalı sorunlar. Bu, ergenlerin üniversite eğitimlerini belirlemeleri ve kendilerine güvenmelerini gerektiren yeni bir döneme geçmeleri gereken bu dönemin doğası sebebiyledir.
3. Okulla alakalı sorunlar
4. Ekonomik sorunlar
5. Suriyeli ergenin Türkiyeye sosyal ve kültürel adaptasyonu
6. Psikolojik olarak yabancılaşma hissetmek
7. Ötekileştirme / sosyal uzaklaşma hisleri

“Ergenlik Döneminde bulunan 12-18 yaş arasındaki Psiko-sosyal sorunları ile Geçici Koruma Altında Olma Statüsü arasında ilişki var mıdır?” sorusu bu araştırmanın cevaplamaya çalıştığı ikinci sorudur. Ulaşılan sonuçlar yoluyla Suriyeli ergenlerin geçici koruma altında olmalarıyla psiko-sosyal sorunları arasında ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu, bizim yukarıda Suriyeli ergenlerin psiko-sosyal problemlerinin neler olduğunun ortaya çıkması yoluyla fark ettiğimiz bir şeydir.

Araştırmanın cevaplamaya çalıştığı üçüncü soru şudur: **“Ergenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri (cinsiyet, sosyo-ekonomik durumu) ile Yaşadığı Sorunları arasında ilişki var mıdır?”** Katılımcıların ifadeleri yoluyla yaşadığı problemler ile cinsiyet ve ekonomik durumu arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Mesela, arkadaşlar arasındaki ilişkilerde ekonomik statü ve cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Ergenin öz ve gelecekle alakalı sorunlarla ilişkili olarak ise ergenin cinsiyeti ile öz ve gelecek arasında ilişki olduğu açığa çıkmıştır. Kötü ekonomik statüye sahip olan ergenlerin eğitimleri için maddi maliyet gerektirmeyen alanlar seçtiklerini görüyoruz. Cinsiyetle alakalı olarak ise ekonomik faktörün erkeklerin eğitim alanlarını seçmelerinde etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Okulla ilişkili sorunlarla alakalı olarak erkeklerin kızlardan daha fazla okulla alakalı sorunları olduğu ortaya çıkmıştır. Ekonomik statü konusunda ise ekonomik statü ve ergenin okulla alakalı sorunları arasında bir ilişki bulamadık. Suriyeli ergenin sosyal

ve kültürel olarak Türkiye'ye adaptasyonu konusunda ise sosyal adaptasyonla alakalı olarak kızların sayısının erkeklerden fazla olduğu açığa çıkmıştır. Ekonomik statü için ise katılımcıların sosyal adaptasyonu gerçekleştirmelerinde bir fark olmamıştır. Psikolojik olarak yabancılık hissetme sorunuyla ilgili cinsiyet ve ekonomik statünün psikolojik olarak yabancılık hissetme konusunda bir ilişkisi olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu, tüm ergenlerin ekonomik durumları ve cinsiyetleri ne olursa olsun ait olma hissini hissetme ihtiyacından kaynaklanıyor olabilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu aşamada gencin kimliğini kazanmasına yardımcı olacak bir aidiyet duygusu hissetmesi gerekir.

Ötekileştirme ya da sosyal uzaklaştırma hissi konusunda bu hisse kapılmada erkekler lehine iki cinsiyet arasında farklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, erkeklerin daha rahat şekilde sosyalleşebilmeleri, arkadaşlarıyla dışarı çıkmayı tercih etmeleri olabilir. Bu nedenle Türkler ile kızlardan daha çok ve daha rahat anlaşabilmeleri bununla birlikte toplumsal dışlanmaya daha çok maruz kalmaları mümkündür. Ekonomik durumu açısından ekonomik statü ile ötekileştirme ve sosyal uzaklaştırma hissetme arasında herhangi bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Görüşmelerin analizi yoluyla çıkarılan ekonomik sorunlar ekonomik sorularla ilişkili iki cinsiyet arasında farklılığın olmadığını ortaya çıkarmıştır.

“Geçici Koruma Altında Olma Konumu Ergenlerin Aileleri ile İlişki Örüntülerini Nasıl Etkilemektedir?” bu araştırmanın cevaplamaya çalıştığı dördüncü sorudur. Aile içerisindeki ilişki örüntülerinin, babanın yokluğundan, babayla iletişimde boşluğun bulunmasından ya da onu özlemeden etkilendiğini ortaya koymuştur. Babanın yokluğundan dolayı öfkelenmenin sık gözlemlenmesi, bu sebepten de ergenlerin işlerine yaşça büyük olan bazı kardeşlerinin müdahale etmesi ve bu yüzden de sosyal ilişkinin doğasının ev içerisindeki kardeşler arasında etkisi sebebiyle etkilendiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcılar görüşmelerinde, bazı annelerin Türkiye'ye geldikten sonra korkularının arttığını ve kendi çocuklarının okuldan sonra evden çıkmalarını engellediklerini tespit edilmektedir.

Bu araştırmanın cevaplamaya çalıştığı beşinci ve son soru şudur: **“Zorunlu Göç Aile İçi Rollerini Nasıl Etkilemektedir?”** Görüşmeler yoluyla göç sebebiyle bazı babaların ailelerini bırakmaya; iş bulma ve para ihtiyacını karşılamak sebebiyle onlardan uzakta yaşamaya mecbur kaldığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ailesini koruma ve kollama bakımından babanın rolü etkilenmiştir. Başka bir açıdan ise, göç sebebiyle

Türkiye'ye göçleri sonucunda yaşadıkları kötü ekonomik şartlar sebebiyle bazı ergenler iş aramak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla göç, aile bireylerinin rollerini etkilemiştir.

Araştırmanın sonuçlarından çıkarılanlara binaen ya geçici koruma altındaki ergenlerin sosyal sorunlarını azaltmada ya da Suriyeli ergenlerin yaşadığı bazı psiko-sosyal sorunları çözmeye yardımcı olabilecek bazı öneriler sunabiliriz. Bu önerilerden bazıları şöyledir:

1. Ergenlik dönemi ve ergenlerin bu dönemde yaşadıklarıyla ilgili ailelere seminerler ve çalıştaylar düzenlemek.
2. Okullardaki psikolojik ve sosyal danışmanların rolünün aktifliğini artırmak.
3. Aktif sosyal adaptasyonu gerçekleştirmek için Suriyeli ergenleri Türk toplumu içine katmak.
4. Suriyeli ergenlerin yaşadıkları diğer sorunları öğrenmek için Türkiye dışındaki Suriyeli ergenlerin sorunları hakkında ilmi çalışmaların sayısını artırmak
5. Aktif sosyal iletişimi gerçekleştirmek için aileler ve ergenler arasında bir iletişim köprüsü kurmak.
6. Aile danışmanının rolünün etkinliğini artırmak.

Yukarıdakilere dayanarak, elimizdeki araştırma konusunun, yaşadığı yer ne olursa olsun göç etmiş olan Suriyeli gençlerin yaşadığı sorunları hafifletmeye çalışmak için daha fazla araştırma yapmak gereklidir. Türkiye dışındaki ülkelere göç etmiş veya Suriye'de kalan ergenler başka türlü sorunlar yaşıyor olabilir. Bu yaş döneminin önemi nedeniyle bu sorunları en kısa sürede tanımlamak ve çözmeye çalışmak; çocuklar için ergenlikle birlikte ortaya çıkmalarını önlemeye çalışmak ve aile danışmanlığı ile bütüncül bir yaklaşım benimseyerek gelecekte sağlıklı nesillerin yetişmesine çalışmak önemlidir.

KAYNAKLAR

- Abdalmumen, M.** (2014). Gizli Göç ve Terör Olgusu ve Avrupa-Fas İlişkileri Üzerindeki Etkisi, Kasidi Merbah Üniversitesi, *Siyaset ve Kanun Defteri Dergisi*, sayı 10. s. 301-314.
- Abdelrahmad, B., Alazami, L.** (2014). Ergenlerde Kimliğin Evrimi, *Alostaz Dergisi*. Cilt 2, Sayı 210. s. 1-32.
- Abdulaziz, M.** (2003). *Ergen Sanat Psikolojisi*, Mısır: Ancilo Yayıncılık.
- Abualayş, H.** (2018). Psikolojik ve Sosyal Çatışma ve Ergenlerde Aile Yetiştirme Yöntemleri ile İlişkisi. *Eğitim ve Psikolojik Araştırma Dergisi*. Sayı 56. s. 269-300.
- Abud, A.** (2016). Üniversite Öğrencilerinin Göç konusundaki Görüşleri. *Alfateh Dergisi*. Sayı 68. s. 200-220.
- Abugarbiye, I.** (2006). *Çocukluktan Ergenliğe Gelişimi*. Amman: Dar Carir Yayıncılık.
- Abuhamdan, M.** (2011). Aile Sosyalleşme Yöntemleri ve Aile İçinde Karar verme Sürecine Gençliğin Katılımının Kapsamı ile İlişkisi, *Şam Üniversitesi Dergisi*. cilt 27, Sayı 3. s. 363-399.
- Abumendil, V.** (2016). “Akıllı Telefon Kullanan Ergenlerinin Davranış Problemleri ve Aile İletişimi ile İlişkilerinin Ebeveynlerin Bakış Açısından Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi. İslam Üniversitesi. Filistin.
- Addavri, M.** (2015). Tikrit'e Zorla Göçün özellikleri. *Abad Altrahidi Dergisi*, Sayı 21. s. 120-145.
- Alhusein, M.** (2005). “Göçün Aile İlişkileri Üzerindeki Etkisi,”. Yüksek Lisan Tezi. Hartum Üniversitesi. Sudan.
- Alibedi, A.** (2016). Uluslararası Hukukta İltica ve Göç Kavramı Suriyelilere ve Iraklılara Uygulamaları. *Kuliyet Almamun Aljamia Dergisi*. Sayı 27. s. 201-217.
- Aljawaldehy, F., Assaker, A.** (2017). Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Psikolojik Baskı Düzeyini ve Sosyal Uyum ile İlişkisi, *Amman Üniversitesi Araştırma Dergisi*, s 205-231.
- Aljundi, N.** (2010). Omani Ailesinde Ebeveynler Tarafından Tanınan Çocukların Sosyalleşmesi, *Şam Üniversitesi Dergisi*, cilt 26, Sayı 3, s. 57-89.
- Alkavsi, A.** (1952). *Ruh Sağlığının Temelleri*. Kahira: Alnahda Almasriye Yayıncılık.
- Alkhazraci, M.** (2016). Suriye Krizine ve Büyük Ülkelerin Pozisyonlarına Bir Bakış. *Akademik Çalışmalar Araştırmaları Dergisi*. Sayı 8. s. 35-64.

- Almuhareb, N. Naim, M.** (2003). “Suudi Arabistan'da Ergenlerin Sosyal ve Psikolojik Sorunları”. Doktora Tezi . Almalek Abdülaziz Üniversitesi. Riyad.
- Alrimavi, M.** (2003). *Büyüme Psikolojisi: Ergenlik ve çocukluk*. Amman: Almasira Yayıncılık.
- Alsabati, K.** (2004). “Ergenliğin psiko-sosyal ve akademik sorunları”.Yüksek Lisans Tezi. Almalek Suud Üniversitesi. Riyad.
- Alsamadi, A.** (2017). The Effectiveness of Educational Training Program on the Level of Social Adjustment for Students of Syrian Refugees in Zarqa Governorate Schools, *International Journal of Research in Education and Psychology Dergisi*. Cilt 5, Sayı 2. s. 253-267.
- Alsawair, S.** (2017). “Arap Bahar Krizi'ne Ürdün Dış Politikasının Eğilimleri”. Yüksek Lisans Tezi. Middle East Üniversitesi.
- Alşahri, A.** (2008). “Adolesan Şiddetini Azaltmada Seçici Psikolojik Danışma Etkinliği”. Doktora Tezi. Umelkura Üniversitesi. Makka.
- Alşamas, İ.** (2012). Üniversite Gençliğinde Arkadaşlık. *Şam Üniversitesi Dergisi*. Cilt 28, Sayı 2. s. 100-130.
- Altazi, N.** (2004). Bazı Ergenlerin Yaşadığı Eğitim Problemleri. *Altadris Dergisi*, Sayı 4. s. 7-32.
- Altayeb, R.** (2004). “Ergen Kızların Sorunları ve Bazı Değişkenlerle İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi. Alhartum Üniversitesi. Sudan.
- Alzubi, A.** (2001). *Sosyal Psikoloji*. Amman: Zahran Yayıncılık.
- Amin, A.** (2016). *Göçmenlerin psikolojisi: Kimlik stratejileri ve Kültürleşme Stratejiler*. Harmun Yayıncılık.
- Arifg, S.** (1993). *Evrimsel Psikoloji*. Amman: Macdalavi Yayıncılık
- Arnett, J.** (2006). Stanley Hall’s Adolescence: Brilliance and Nonsense, History of Psychology Dergisi, cilt 9, Sayı 3. s. 186–197.
- Aşarbin, M.** (2006). *Ergenlik ve Suçluluk Nedeni*. Kahire: Alkitab Alhadis Yayıncılık.
- Avcı, M.** (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 7, s. 39-63.
- Ayo, L.** (2004). “Aile Dağılıması ve Ergenin Davlanışları”. Yüksek Lisans Tezi. Kuantina Üniversitesi. Cezayir.
- Balhac, M.** (2015). Aile de Sosyal Etkileşim Kuralları. *Aladab Dergisi*. cilt 4, Sayı 3. s. 292-322.
- Baş, M. ve Molu, B.** (2017). Göç Eden Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın ve Çocuk Yaşamına Etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. Cilt 6, Sayı 3. s. 1680-1693.
- Bayraktar, Z. ve Gün, F.** (2008). Türkiye’de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*. Cilt 19, Sayı 2. s. 167-176.
- Benalya, M.** (2015). Ebeveynlik Stilleri ve Cezayirli Gençlerin Psikolojik

- Yabancılaşması ile ilgili, Doktora Tezi. Mehmet Keyder Üniversitesi. Cezayir.
- Benaşur, S.** (2002). “Aşırı Kalabalık Konutlar ve Aile İçindeki Çocukların Evliliği ile İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Cezayir Üniversitesi. Cezayir.
- Bendayha, İ.** (2016). “Adolesanın Psikolojik Profili”, Yüksek Lisans Tezi. Muhammad Kayder Üniversitesi. Cezayir.
- Bensaid, S.** (2007). “Yeni Konutlarda Yakın Komşular ile İlişkileri” . Yüksek Lisans Tezi. Manturi Üniversitesi. Cezayir.
- Bılmavlu, C.** (2005). “Aile, Ergen Suçluluğu ile İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi. Kasnatina Üniversitesi. Cezayir.
- Bınelu, F.** (2015). "Çok Eşlilik ve Aile Birleşimi Üzerindeki Etkisi". Yüksek Lisans Tezi. Vahran Üniversitesi. Mısır.
- Bogin, M.** (2011). Puberty and Adolescence: An Evolutionary Perspective, *Encyclopedia of Adolescence Dergisi*. cilt 1. s. 275-286.
- Broko, M.** (2009). Cezayir Ailesinin Sosyalleşmesi, *Arap Psikolojik Bilimler Dergisi*, Sayı 22. s. 50-66.
- Buhlal, A.** (2016). “İnternet Kullanımının Aile İlişkilerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi. Arabi Tebessi-Tebessa Üniversitesi. Cezayir.
- Bulut, M.** (2015). Disiplinlerarası Göç ve Göç politikaları Sempozyumu. İstanbul: Elma yayıncılık.
- Bumdin, A.** (2017). “Ev Dışındaki Kadınların Çalışmalarının Sosyal Etkileri”. Doktora Tezi. Vahran Üniversitesi. Mısır.
- Çiçekli, B.** (2013). *Yabancılar ve Mülteciler Hukuku*. Ankara :Seçkin Yayıncılık.
- Dakak, A.** (2010). ABD'nin Irak'ı işgali ve Iraklı Çocukların Haklarının İhlali, *Şam Üniversitesi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 4. s. 397-438.
- Demirbaş, H., Bekaroğlu, E.** (2013). Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler. *Kriz Dergisi*. Cilt 21, Sayı 3. s. 11-24.
- Didi, A.** (1995). *Ergenliğin Psikolojik Analizi*. Lubnan: Alfikir Alubnani Yayıncılık.
- Dinçel, E.** (2006). “Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara üniversitesi. Ankara.
- Duruel, M.** (2017). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştıkları Temel Sorunlar, Algı ve Beklentiler: Hatay Örneği. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*. Sayı 62. s. 57-79.
- Fakihi, M.** (2007). “Aile Bakımından Yoksun Ergenlerin Davranış Sorunları”. Yüksek Lisans Tezi. Nayef Üniversitesi. Suudi Arabistan.
- Farac, A.** (2007). *Aile İçinde Akıllı İlişkiler*. Amman: Alhamed Yayıncılık.
- Fuligni, A.** (1998). The Adjustment of Children from Immigrant Families. *Current Directions in Psychological Science Dergisi*. Cilt 7, s. 99–103.
- Gazwan, A.** (2018). Ortaokullarda Ergen Kızların Sosyal ve Psikolojik Sorunları.

- Eğitim ve İnsan Bilimleri Temel Eğitim Fakültesi Dergisi*. cilt 38, s. 1366-1383.
- Güler, İ.** (2011). “Kentli Ön Ergen (12-14 Yaş) Öğrencilerin Ebeveynleri ile Zıtlama/Çatışma Nedenleri Üzerine Bir Araştırma”. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Güneş, İ., Gül, S.** (2009). Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*. s. 80-101.
- Hadaj, A.** (2014). “Küreselleşmenin Ailenin Sosyalleşmedeki Rolüne Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Steyf Üniversitesi. Cezayer.
- Halava, B.** (2011). Çocuklarda Sosyal Kimliğin Oluşumunda Ebeveynlerin Rolü, *Şam Üniversitesi Dergisi*. Cilt 27, Sayı 4. s. 15-40.
- Hassan, M.** (1982). *Okul Sosyal Hizmeti*. Mısır: Alancilo Yayıncılık.
- Haşşab, S.** (1982). *Sosyal Teori ve Aile Çalışması*. Mısır: Dar Almaaref Yayıncılık.
- Hijazi, M.** (1989). *Savaş ve Felaketlerin Arap Çocukları Üzerindeki Etkileri*, Riyad: Arap Güvenlik Araştırmaları Merkezi yayıncılık.
- Hlelo, N.** (2011). Terörün Aile Üzerindeki Etkileri, *Eğitim ve psikolojik çalışmalar Dergisi*. Sayı 11. s. 169-182.
- İbrahim, İ., Savaker, R.** (2014). Erikson Teorisinin Işığında Psiko-sosyal Büyüme ve Yaşlı Gereksinimler. *Çalışma ve Sosyal Araştırma Dergisi*. Sayı 11. s. 115-124.
- İsiid, D.** (2003). “Gazze’de Orta Öğretim Öğrencilerinin Sorunları ve Çözme Yolları”. Yüksek Lisans Tezi. İslam Üniversitesi. Gazze.
- Jalabi, A.** (1997). *Sosyal Araştırma Tasarımı*. Alkahira: Daral Marifeh yayıncılık.
- Jawaldeh, F. ve Saker, A.** (2017). Za’tari Kampındaki Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumu ile Psikolojik Baskı İlişkisi. *Amman Üniversitesi Araştırma Dergisi*. s. 30-54.
- Kasimi, N.** (2016). “Ergen Öğrencilerin Sitopatik Göstergeleri”, Yüksek Lisans Tezi. Muhammed kaydir Bsakra Üniverstesi. Cezayir.
- Kaya, A.** (2016). “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Sorunları: Nizip Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi. İstanbul.
- Kocabıyık, O.** (2015). Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 6, s. 55-66.
- Koç, M.** (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı 17, s. 231-256.
- Krooş, K.** (2011). “Ebeveynler ve Çocuklar Arasındaki Konuşması”, Yüksek Lisans Tezi. Vahran Üniversitesi. Mısır.
- Lamoza, A.** (2009). Duygusal Yoksunluk ve Ergen Davranışsal ve Duygusal Problemlerle İlişkisi. *Kızların Eğitim Koleji Dergisi*. Cilt 20, Sayı 2. s. 15-32.
- Lazgard, H.** (2016). “Ergen Suçluların Kimlik Krizi”. Yüksek Lisan Tezi. Mehmet Keyder Üniversitesi. Cezayir.

Levitt, J. ve Lane, J. (2005). Immigration Stress, Social Support, and Adjustment in the First Postmigration Year: An Intergenerational Analysis, *Research in Human Development Dergisi*. Cilt 2, Sayı 4. s . 159–177.

Mahmut, İ. (1981). *Ergenlik Döneminin problemleri ve özellikleri*. Alkahira: Dar Al Maref Yayıncılık.

MAKALELER

Mamuk, R., ve Hotun Şahin, N. (2016). İstanbul’da Düzensiz Göçmen Olarak Yaşayan Kadınların Sosyodemografik Özellikleri ve Yaşadıkları Sorunlar, *Human Sciences Dergisi*. Cilt 13, Sayı 3. s. 5174-5188.

Mazgarani, H. (2015). “Değerlerin Aktarılmasının Araçların Ergenin kimliğine Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Vahrahn Üniversitesi. Mısır.

Mdavvar, N. (2013). “Kültürel Kimlik ve Ergenin Psikolojik Uyum ile İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Keyder Üniversitesi. Cezayir.

Mesuda, B., İsmail, N., Mihrize, A, ve Buanayka, L. (2014). “Aile İçi Şiddetin Ergenlerin Sosyal ve Psikolojik Uyumluluğu Üzerindeki Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Cezayir Üniversitesi. Cezayir.

Muavad, K. (1983). *Büyüme Psikolojisi: Ergenlik ve çocukluk*. Kahira: Alfikir Aljamii Yayıncılık.

Muawad, K. (1977). *Kentsel ve Kırsal Ergen Problemlerinin Karşılaştırılması (Güç ve Hırs)*. Mısır: Al Maref Yayıncılık.

Naima, G., Skirife, M. (2013). “Ergenlerde Ebeveyn Davranışının Olumsuz Davranışla İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi. Kasisi Mirbah Üniversitesi. Cezayir.

Nofal, N. (2014). Ailenin Çocuğun Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkisi. *Tişrin Üniversitesi Dergisi*. Cilt 36, Sayı 6. s. 89-114.

Ördem, Ö. (Çev.) (2016). Göçmen Aileler ve Çocukları: Uyum ve Kimlik Oluşumu, *Route Educational and Social Science Dergisi*. Cilt 3, Sayı 5. s. 28-40.

Özcan, S., Taş, H. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. Cilt 7, sayı 17.s. 36-54.

Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E., ve Öngel, K. (2012). Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojikve Sosyal Gelişim Süreci, *Turkish Family Physician Dergisi*. Cilt 3, Sayı 2. s. 10-16.

Rahmani, S. (2016). “Ailenin Büyüklüğü ve Çocuğun Eğitim Başarısı Üzerindeki Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Keyder Üniversitesi. Cezayir.

Sabbah, G., Ammar, R. (2010). *Aile Sağır Çocuklarla Bütünleştirme Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Keyder Üniversitesi. Cezayir.

Sukkar, M. (2011). “Sosyal İletişim”. Yüksek Lisans Tezi. İslam Üniversitesi. Filistin.

Şahin, E., Öyekçin, D. (2011). Yeme Bozukluklarına Yaklaşım. *Türk Aile Hek Dergisi*. Cilt 15, s. 29-35.

- Tunç, A.** (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2. s. 29 – 63.
- Turan, Ş., Poyraz, C. ve Özdemir, A.** (2015). Tıkınırcasına Yeme Bozukluğu, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*. Cilt 7, sayı 4. s. 419-435.
- Uzuzn, A.** (2015). Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*. Cilt 1, Sayı, s. 107-120.
- Vancan, S.** (2012). "Aile Takibinin Belirleyicileri ve Örüntüleri ve Çocukların Eğitim Başarısı Üzerindeki Etkileri". Yüksek Lisans Tezi. Muhammad Kayder Üniversitesi. Cezayir.
- Vidad, V.** (2015). "Suçlu Ergenler İçin Baskılarla Baş etme Stratejiler". Yüksek Lisans Tezi. Vahran Üniversitesi. Mısır.
- Yase, C.** (2011). Gençlerin Aile Yabancılaşma Duygusunun Nedenleri. Yüksek Lisans Tezi. Bouria Üniversitesi. Cezayir.
- Yavaş, C.** (2012). Orta ve Geç Ergenlik Dönemindeki Ergenlerde Tutum ve Davranış Farklılıkları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 3, Sayı 2. s. 113-138.
- Yıldırım, A. Şimşek, H.** (2003). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., İyem.** (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Dergisi*. cilt 35, s. 107-126.
- Yıldız, K., Ünlü, Ü. ve Sezer, M.** (2014). Mülteci- Sığınmacı Cinnetleri ve Toplum "Her insanın Huzur içinde, Kendi Evinde, Sevdiği İnsanların İçinde ve Vatanında Ölme Hakkı Vardır. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. Cilt 16, s. 42-50.
- Yusuf, S., Ali, N.** (2016). Ebeveynlerin Yokluğu ve Çocuklarda Saldırgan Davranışa Etkisi. *Yüksek Eğitimi Dergisi*. Cilt7, Sayı25. S. 173-195.
- Zagina, N.** (2008). "Ailenin Sosyal Koşullarının Çocukların Eğitimsel Başarısındaki Rolü". Doktora Tezi. Alhac Buhdur Üniversitesi. Cezayir.
- Zahran, H.** (1995). *Büyüme Psikolojisi: Çocukluk ve Ergenlik*. 5, Kahira: Alemel Maktaba Yayıncılık.
- Zaraka, F.** (2005). "Aile ve Ergenin Davranışıyla İlişkisi". Doktora Tezi. Kusantina Üniversitesi. Cezayir.
- Zaruki, A.** (2016). Üniversite Öğrencilerinin Bazı Sosyal Değişkenlerinin Üniversite Okuma Alanı Seçiminde Rolü. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 15. s. 20-35.
- Zuzu, R.** (2008). "Cezayir'deki Yeni Sosyal Dönüşümlerin Işığında Kırsal Göç". Doktora Tezi. Manturi Üniversitesi. Cezayir.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Aljundi, Ş. (2017). *7 yıllık savaştan sonra Suriyeli ailenin sosyal parçalanma ile yerinden olma ve iltica arasında*, 1 Haziran 2019 incelemiştir, <<https://geiroon.net/archives/104076>>.

Nitel Araştırma Teknikleri (2005). Murat Altında (online). <http://eytepe.com/2016/05/20/egitimde-arastirma-yontemleri-nitel-arastirma-teknikleri/>

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Rana Anati.
Doğum Tarihi ve Yeri: 18/9/1993. Filistin
E-posta : rana_anati2008@hotmail.com.

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2016, Bethlehem Üniversitesi , Sosyal Bilimler, Sosyal Hizmetleri.
- **Yüksek Lisans:** 2019, Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimler, Aile Danışanlığı.

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

6 Ay Sosyal Araştırmacı olarak bir Deneyim Vardı.